
**İntellektual nəqliyyat sistemləri – İNS
sektoru üçün istinad modeli
arxitekturası (arxitekturaları) –**

1-ci hissə:

**İNS xidmət domenləri, xidmət qrupları
və xidmətlər**

*Systèmes intelligents de transport (ITS) — Architecture(s) de modèle
de référence pour le secteur ITS —*

Partie 1: Domaines de service, groupes de service et services ITS

LAZYHƏ

Ön söz	iv
Giriş	v
1 Əhatə dairəsi	1
2 Normativ istinadlar	1
3 Termin və anlayışlar	2
4 İşarələr və ixtisarlar	4
5 Ümumi tələblər	4
5.1 İNS xidmət domenləri, xidmət qrupları və xidmətlər	4
5.1.1 İNS xidmət domenlərinin xüsusiyyətləri	4
5.1.2 İNS xidmət qruplarının xüsusiyyətləri	5
5.1.3 İNS xidmətlərinin xüsusiyyətləri	5
5.2 İNS istifadəçiləri	5
6 İNS xidmət domenlərinin quruluşu	6
6.1 İNS xidmət domenləri	6
6.2 Kooperativ-İNS	7
6.3 Xidmət domeninin quruluşu	7
6.4 Hər bir domen üçün İNS xidmət qrupları	12
6.5 Verilənlər konsepsiyası üçün obyekt identifikatorlarını təmin etməyə yönəlmiş İNS xidmətlərindən istifadə	13
Əlavə A (normativ) Səyahətçi üçün məlumat xidməti domeni	14
Əlavə B (normativ) Yol hərəkətinin idarə edilməsi və əməliyyatlar xidmət domeni	23
Əlavə C (normativ) Avtonəqliyyat vasitəsinə xidmətlər domeni	36
Əlavə D (normativ) Yükdəşmə xidməti domeni	42
Əlavə E (normativ) İctimai nəqliyyat xidmət domeni	57
Əlavə F (normativ) "Fövqəladə vəziyyətlərdə xidmətlər" xidmət domeni	60
Əlavə G (normativ) Daşınma ilə bağlı ödəniş xidməti domeni	64
Əlavə H (normativ) Avtomobil nəqliyyatı ilə bağlı şəxsi təhlükəsizlik xidmətləri domeni	68
Əlavə I (normativ) Hava və ətraf mühit şəraitinin monitorinqi xidmətlər domeni	72
Əlavə J (normativ) Fəlakətlərə cavab tədbirlərinin idarə edilməsi və əlaqələndirilməsi xidmətlər domeni	74
Əlavə K (normativ) Milli təhlükəsizlik xidmətlər domeni	78
Əlavə L (normativ) İNS üzrə verilənlərin idarə edilməsi xidmətlər domeni	82
Əlavə M (normativ) Səmərəliliyin idarə edilməsi xidmətlər domeni	85

Ön söz

ISO (Beynəlxalq Standartlaşdırma Təşkilatı) milli standartlaşdırma qurumlarının (ISO-ya üzv təşkilatların) ümumdünya federasiyasıdır. Beynəlxalq standartlar, əsasən, ISO-nun texniki komitələri tərəfindən hazırlanır. Texniki komitənin fəaliyyət subyektində maraqlı olan hər bir üzv təşkilat həmin komitədə təmsil olunmaq hüququna malikdir. Digər beynəlxalq, hökumət və qeyri-hökumət təşkilatları da ISO ilə əməkdaşlıq çərçivəsində bu hazırlanma prosesində iştirak edir. ISO elektrotexniki standartlaşdırma ilə bağlı bütün məsələlərdə Beynəlxalq Elektrotexniki Komissiya (IEC) ilə sıx əməkdaşlıq edir.

Bu sənədin işlənib-hazırlanması və sonrakı yenilənmələri üçün nəzərdə tutulan prosedurlar ISO/IEC direktiv sənədlərinin 1-ci hissəsində təsvir olunur. Xüsusən də, müxtəlif növ ISO sənədləri üçün tələb olunan fərqli təsdiqləmə meyarları qeyd edilməlidir. Bu sənəd ISO/IEC direktiv sənədlərinin 2-ci hissəsinin redaksiya qaydalarına uyğun olaraq tərtib edilmişdir (baxın: www.iso.org/directives).

Bu sənəddəki bəzi elementlərin patent hüquqlarının predmeti olması ehtimalına diqqət yetirilməlidir. ISO bu cür patent hüquqlarının hamısı və ya hər hansının müəyyənləşdirilməsi ilə bağlı məsuliyyət daşımır. Sənədin hazırlandığı müddətdə müəyyən edilən hər hansı patent hüququna dair məlumat Giriş bölməsində və (və ya) ISO-nun qəbul edilmiş patent bəyannamələrinin siyahısında qeyd ediləcəkdir (baxın: www.iso.org/patents).

Bu sənəddə istifadə edilən hər hansı əmtəə adı təsdiqedicisi məlumat kimi deyil, istifadəçilərin rahatlığı üçün təqdim edilir.

Uyğunluğun qiymətləndirilməsi ilə bağlı xüsusi ISO terminləri və ifadələrinin mənalarının izahları, eləcə də Ticarətə Texniki Maneələr (TTM) çərçivəsində ISO-nun ÜTT prinsiplərinə riayət etməsi haqqında məlumat əldə etmək üçün aşağıdakı URL-ə daxil olun: [Ön söz - Əlavə məlumat](#)

Bu sənədə cavabdeh komitə – ISO/TC 204 *İntellektual nəqliyyat sistemləri*.

Bu ikinci nəşr texniki cəhətdən yenidən işlənmiş birinci nəşri (ISO 14813-1:2007) ləğv və əvəz edir.

ISO 14813 “İntellektual nəqliyyat sistemləri – İNS sektoru üçün istinad modeli arxitekturası (arxitekturaları)” ümumi adı *altında aşağıdakı hissələrdən ibarətdir*:

- 1-ci hissə. Əsas İNS xidmətləri
- 5-ci hissə. İNS standartlarında arxitekturanın təsviri üçün tələblər
- 6-cı hissə. Verilənlərin ASN.1 dilində təqdim edilməsi

Giriş

İntellektual nəqliyyat sistemləri (İTS) xidmət domenləri və qrupları texnologiyaya əsaslanan nəqliyyat təcrübələrinin və tətbiqlərinin təkamülünü əks etdirir. İndiyədək bu, avtomobil nəqliyyatı sahəsində olub, lakin İNS dəniz və dəmir yolu nəqliyyatı sahəsində də müşahidə edilməyə başlayır. İNS-in əhatə dairəsi yol hərəkətinin idarə edilməsi, sərnişin məlumatları və elektron ödəniş sistemləri sahələrində ilkin xidmətlər spektrindən kənara çıxdığından bu, getdikcə daha çox əhəmiyyət və maraq doğurur. İndi İNS-in avtomobil nəqliyyatı domeninin aşağıdakı sahələrində xidmətləri əhatə etməsi gözlənilir:

- Nəqliyyat şəbəkəsi əməliyyatları və texniki xidmət fəaliyyətləri;
- Yükdaşıma və intermodal bağlantı;
- Multimodal səyahət, o cümlədən həm səfərdən əvvəlki, həm də səfər zamanı məlumatlar, habelə səyahətin avtomobil nəqliyyatı domenində başladığı və (və ya) bitdiyi marşrutun planlaşdırılması;
- Yolla yükdaşımalar və şəxsi səfərlər üçün dəyişən yol qiymət strategiyaları;
- Fövqəladə vəziyyətlərə və təbii fəlakətlərə cavab tədbirləri və əlaqələndirmə;
- Nəqliyyat infrastrukturunu ilə bağlı milli təhlükəsizlik ehtiyacları;
- Kooperativ İNS – bəzən “internetə çıxışı olan nəqliyyat vasitələri” və ya “internetə çıxışı olan avtonəqliyyat vasitəsi/magistral yol sistemləri” adlanır.

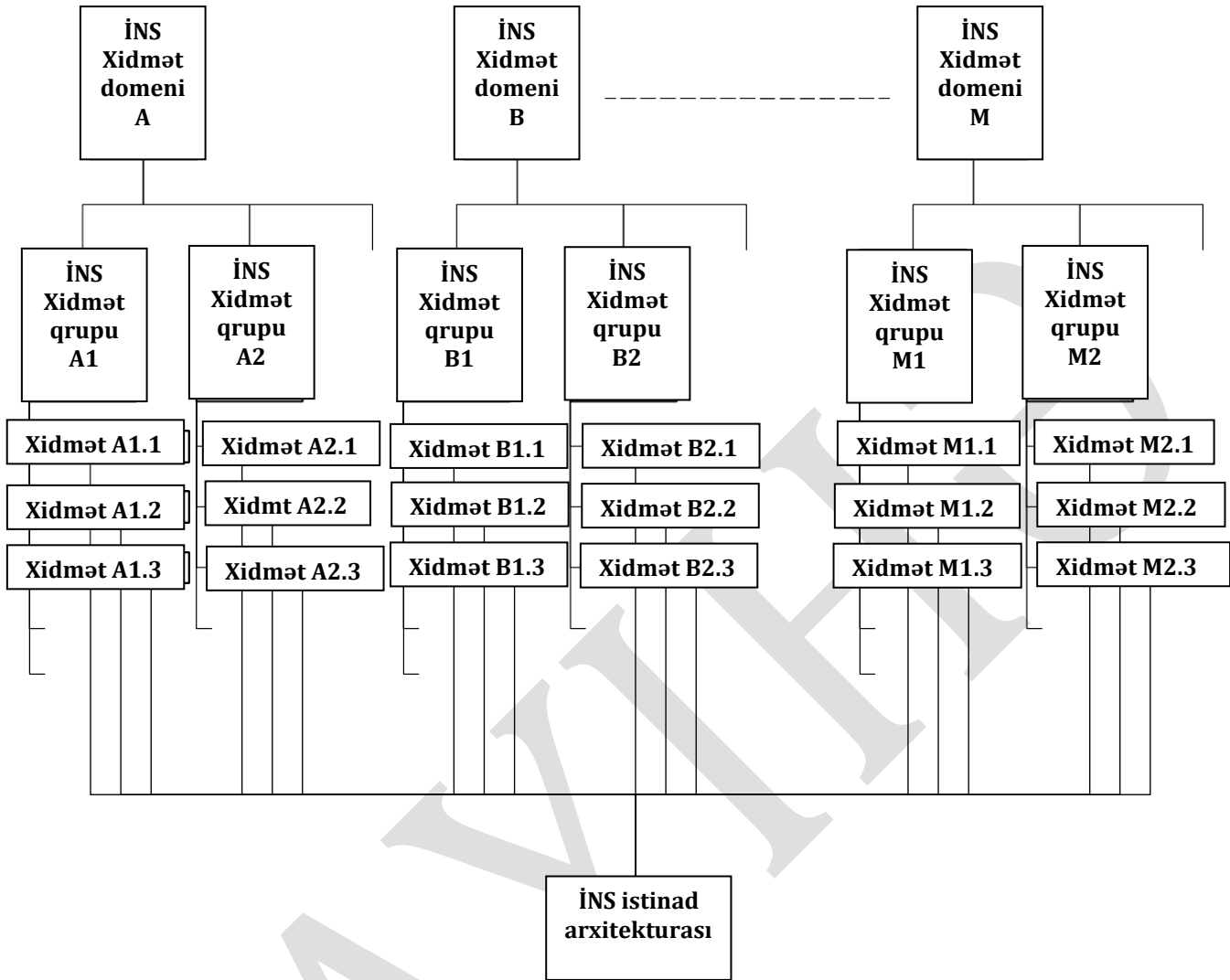
Yuxarıda müəyyən edilən sahələrdən bəzilərinə xidmətlər həmçinin daha ümumi fəaliyyətlər və yol nəqliyyatı domenindən kənar mühitlərlə əlaqələndirilir. Məsələn, yol qiymətləri və gəlir sistemlərinin fəaliyyəti elektron ticarət və ya e-ticarət fəaliyyətləri ilə qarşılıqlı əlaqədə ola və beləliklə, ümumi qəbul edilmiş mühasibat uçotu prinsipləri ilə yanaşı, bank sənayesi ilə bağlı standart və prinsiplərdən istifadə edilə bilər. Milli təhlükəsizlik və əlaqələndirmə məsələlərinin həllində həm də mülki müdafiə, fövqəladə vəziyyətlərdə rabitə və digər prosedurlarla bağlı xüsusi milli standartlar nəzərə alınmalıdır. Bu interfeyslər TC 204-ün əhatə dairəsindən kənarda olsa da, “İNS xidmət domenləri və qrupları” tərəfindən dəstəklənən müxtəlif xidmətlərin funksionallığına mühüm xarici təsir göstərir.

TC 204 çərçivəsində işlənib-hazırlanmış bütün standartlar ISO 14813 sənədinin bu hissəsində qeyd olunan bir və ya bir neçə İNS domeninə, xidmət qruplarına və xidmətlərə uyğunlaşdırılmalıdır. Bundan əlavə, İNS üçün verilənlərə dair standart beynəlxalq lüğətin və reyestrin işlənib-hazırlanması üçün İNS çərçivəsində təmin edilə biləcək həm cari, həm də yeni xidmətləri əhatə etmək potensialı tələb olunur.

Bu məqsədlə, ISO 14813 sənədinin bu hissəsində təqdim olunan İNS xidmət domenləri, qrupları və xidmətlər İNS arxitekturalarının və İNS ilə əlaqəli əməliyyat konsepsiyalarının işlənib-hazırlanması üçün əsas yaradır ki, bu da öz növbəsində xüsusi İNS xidmətlərinin tətbiqi üçün tələb olunan müvafiq tələblərin, funksionallığın və standartların müəyyən edilməsi ilə nəticələnir. İNS alətlərinin istifadə olunduğu daşıma fəaliyyətlərinin diapazonu genişləndikcə, TC 204 tərəfindən işlənib-hazırlanmış ilkin “əsas xidmətlər” indi yenidən nəzərdən keçirilir və “İNS xidmət domenləri və qrupları”na bölünür.

Səkil 1 funksional anlayışların iyerarxiyasını və onlardan İNS arxitekturasına giriş məlumatları kimi necə istifadə oluna biləcəyini göstərir. İNS-ə tətbiq olunan xidmət domenləri [6.1](#)-ci bənddə verilmişdir və onların hər biri təqdim edilən fəaliyyətlərin xarakterini müəyyən edir. Bu domenlərin hər biri daha sonra ISO 14813 sənədinin bu hissəsinə ayrı-ayrı əlavələrdə əhatə olunur və onların hər biri öz xidmət qrupları və xidmətlərinin təsvirlərini ehtiva edir. Xidmət qrupları domenin tərkib hissəsi olan daha spesifik fəaliyyətləri təsvir edir və xidmətlərdə hər bir xidmət qrupu daxilində təqdim olunanların daha ətraflı təsviri verilir.

İNS arxitekturalarında xidmət təsvirlərinin istifadə üsulu onların yaradılması üçün qəbul edilmiş metodologiyadan asılıdır. Beləliklə, obyekt yönümlü metodologiyadan (bax: ISO 14813 seriyalı sənədlərin digər hissələri) istifadə etməklə yaradılmış İNS arxitekturası üçün giriş məlumatı olan "istifadə halları" və ya proses yönümlü metodologiyadan (bax: ISO/TR 26999) istifadə etməklə yaradılmış İNS arxitekturası üçün giriş məlumatı olan "istifadəçi ehtiyacları"nı yaratmaq üçün xidmət təsvirlərindən istifadə edilə bilər.

Şəkil 1 – İNS xidmətləri – “İNS istinad arxitekturası” üçün anlayışların iyerarxiyası

Əlaqəli istinad arxitekturasını işləyib-hazırlamaq və müxtəlif “İntellektual nəqliyyat sistemləri” (İNS) xidmətlərinin qarşılıqlı əlaqəsini və qarşılıqlı asılılıqlarını təyin etmək üçün əvvəlcə əsas İNS xidmətlərini müəyyən etmək məqsədəuyğundur. Buna görə də, ISO 14813 sənədinin bu hissəsinin məqsədi mövcud İNS sektoru anlayışı çərçivəsində “İNS xidmət qrupları”nı və xidmət qruplarının yerləşdiyi domenləri müəyyən etməkdir.

“İNS xidmət domenləri və qrupları” mövcud ABŞ, AI, yapon və digər beynəlxalq və milli taksonomiyalara və ya təsnifat sistemlərinə əsaslanırsa da, eyni zamanda bu taksonomiyaların, eləcə də bütün dünyada işlənib-hazırlanmaqda olan digər taksonomiyaların *müqayisəsi üçün ümumi təsviri əsas təmin edə bilər*.

Hazırda bütün dünyada istifadə edilən İNS arxitekturasının bir çox tətbiq nümunəsi mövcuddur və İNS arxitekturasının fraqmentlərindən bir neçə beynəlxalq standart üçün əsas kimi istifadə olunur. ISO 14813 sənədinin bu hissəsi aşağıdakı mənbələrdən arxitektura konsepsiyalarını əhatə edir:

- ABŞ Milli İNS Arxitekturası və Avropa İNS Çərçivə (FRAME) Arxitekturası da daxil olmaqla, dünyanın bir sıra yerindən digər İNS arxitektura fəaliyyətləri;
- Digər ISO TC 204 və CEN TC278 işçi qrupları.

Dünyada istifadə edilən İNS arxitekturalarının hamısı olmasa da, əksəriyyəti ya ABŞ Milli İNS Arxitekturasına, ya da Avropa İNS Çərçivə (FRAME) Arxitekturasına əsaslanır. Bu iki İNS arxitekturasında istifadə olunan terminologiya oxşar olsa da, eyni deyil. Aşağıdakı cədvəl ISO 14813

sənədinin bu hissəsinə aid olan bu iki İNS arxitekturasında istifadə olunan bəzi əsas terminlərin ümumi müqayisəsini təqdim edir.

ISO 14813-1	ABŞ Arxitekturası	ÇƏRÇİVƏ Arxitektura
Aktor	Terminator	Terminator/Aktor
İNS xidmət domenini	İstifadəçi xidmət paketi	İNS xidmət qrupu
İNS xidmət qrupu	İstifadəçi xidməti	İNS xidmət mövzusu
İNS xidməti	İstifadəçi xidməti üzrə tələblər	İNS xidməti

Qeyd edək ki, ÇƏRÇİVƏ Arxitekturasında bir çox terminator "ümumi" kimi təsnif edilir. Bu o deməkdir ki, onların konkret hallar üçün bir neçə forması ("aktorlar" adlanır) var. Buna misal olaraq, şəxsi avtomobillərin sürücüləri, habelə ictimai nəqliyyat, yükdaşıma və operativ nəqliyyat vasitələri kimi digər nəqliyyat vasitələrinin sürücüləri kimi aktorları əhatə edən konkret nümunələri olan "Sürücü" terminatorunu göstərmək olar.

Bu iki arxitekturanın işlənilib-hazırlanması üçün görülən işləri birləşdirərək işçi qrup İNS arxitekturasına müxtəlif yanaşmaların ümumi təsvirini təqdim etmək üçün müxtəlif birləşmələrdə və konfigurasiyalarda istifadə oluna bilən "İNS xidmət domenləri, qrupları və xidmətləri" məcmusunun müəyyən edilə biləcəyinə dair əsas fərziyyədən istifadə etmişdir.

Bütün mümkün arxitektura yanaşmalarının tam sənədləşdirilməsi bunun üçün tələb olunan yüksək resurs səviyyəsini nəzərə alsaq, mümkün deyil. Həqiqətən də, bütün mümkün yanaşmaların tam sənədləşdirilməsi və təsviri standartlaşdırma obyektini kimi arzuolunmazdır. Bununla belə, təkrar istifadəni və qarşılıqlı əlaqəni asanlaşdırmaq üçün müəyyən edilmiş və ardıcıl yanaşma tələb olunur.

ISO 14813 sənədinin bu hissəsinin istifadəçiləri müəyyən bir İNS tətbiqinə dair İNS arxitekturasının yaradılması üçün başlanğıc nöqtə kimi xidmətlərin altdəstindən istifadə etməyin də mümkün olduğunu nəzərə almalıdırlar. İNS arxitekturasının maraqlı tərəflərin İNS tərəfindən təmin edilməsini istədikləri hər şeyi dəstəkləməsini təmin etməsi üçün bu tətbiqə xüsusi xidmətlər əlavə edilə bilər.

Diqqət yetirilməli digər vacib məqam ondan ibarətdir ki, İNS sektorunun əhatə dairəsi həmişə müəyyən edilə bilən sərhədlərə malikdir. Son 20-30 ilin təcrübəsi göstərdi ki, bu, zamanla dəyişəcək və bu beynəlxalq standartta daha tez olmasa da, beş ildən sonra yenidən baxılmalıdır.

İntellektual nəqliyyat sistemləri – İNS sektoru üçün istinad modeli arxitekturası (arxitekturaları) –

1-ci hissə:

İNS xidmət domenləri, xidmət qrupları və xidmətlər

1 Əhatə dairəsi

ISO 14813 sənədinin bu hissəsində İNS tətbiqinin İNS istifadəçilərinə təqdim edə biləcəyi əsas xidmətlər təsvir edilir. Ümumi məqsəd daşıyan bu xidmətlər birlikdə "İNS xidmət domenləri"ndə qruplaşdırıla və onların daxilində domenin xüsusi hissələri üçün bir neçə "İNS xidmət qrupu" ola bilər. ISO 14813 sənədinin bu hissəsində on üç xidmət domeni, onların da daxilində çoxsaylı qruplar müəyyən edilir.

Hər bir xidmətin Kooperativ-İNS ilə əlaqəsini göstərən göstərici ISO 14813 sənədinin bu hissəsinin bu versiyasında təqdim edilir. Kooperativ-İNS xüsusilə mobil İNS istifadəçiləri üçün əvvəllər əlçatmaz olan xidmətləri təqdim edir. Bir çox digər xidmətlər üçün Kooperativ-İNS əsliində onların istifadəsini və mövcudluğunu yaxşılaşdırmaq üçün istifadə edilə bilən "çatdırılma mexanizmi" kimi düşünülə bilər. Beləliklə, bəzi xidmətlər üçün Kooperativ-İNS vacib, digərləri üçüncü əlavə dəyərdir. Ancaq bu, az sayda xidmətlər üçün əhəmiyyət kəsb etmir.

ISO 14813 sənədinin bu hissəsi İNS sektorunda çalışan ən azı iki qrup insan tərəfindən istifadə üçün nəzərdə tutulub. Birinci qrup İNS tətbiqlərinin təmin edə biləcəyi xidmətlər haqqında ideyalar axtaranlar, ikinci qrup isə standartları işləyib-hazırlayanlardır.

Birinci qrup üçün ISO 14813 sənədinin bu hissəsi daha ətraflı təsvirlər üçün katalizator rolunu oynaya bilən xidmət təsvirlərini ehtiva edir. Təfərrüat səviyyəsi milli İNS arxitekturasının cəlb edilib-edilməməsindən və bu arxitekturanın birbaşa xidmətlərə və ya funksiya qruplarına əsaslanmasından asılı olaraq bir İNS tətbiqindən digərinə fərqlənə bilər.

Standart developerləri üçün ISO 14813 sənədinin bu hissəsi İNS sektoru və sərhədləri İNS sektorundan (məsələn, ictimai nəqliyyatın bəzi aspektləri (tranzit), həmçinin intermodal yükdaşıma və avtomobil parkının idarə edilməsi) keçən əlaqəli sektorlar üçün standartlar işləyib-hazırlayan ISO TC 204 işçi qruplarına və digər texniki komitələrə şamil edilir. ISO 14813 sənədinin bu hissəsi standartların işləyib-hazırlanması üçün əsas təşkil edə biləcək xidmətlər haqqında məlumat və izahlar vermək üçün nəzərdə tutulub.

ISO 14813 sənədinin bu hissəsi özlüyündə məsləhət və məlumat xarakteri daşıyır. Bu, xidmətlərin əlaqəli istinad arxitekturasına inteqrasiyasına kömək etmək, həmçinin qarşılıqlı funksionallığı və verilənlər üçün ümumi anlayışlardan istifadəni təşviq etmək üçün nəzərdə tutulub. Xüsusilə, xidmət qruplarında müəyyən edilmiş xidmətlər verilənlər dair lüğətlərdə müvafiq verilənlərin, eləcə də müvafiq rabitə və verilənlərin mübadiləsi standartlarının müəyyən edilməsi ilə yanaşı İNS arxitekturasının yekun funksionallığını işləyib-hazırlamaq üçün istifadə olunan metodologiyadan asılı olaraq "istifadə halları", "istifadəçi ehtiyacları" və ya "istifadəçinin xidmət tələbləri"nin müəyyən edilməsi üçün əsas olmalıdır.

2 Normativ istinadlar

Bu sənəddə aşağıdakı sənədlərə bütövlükdə və ya qismən normativ olaraq istinad edilir və onun tətbiqi üçün olduqca zəruridir. Tarixi qeyd edilmiş istinadlarla bağlı yalnız sitatda qeyd olunan nəşrə istinad edilir. Tarixi qeyd edilməmiş istinadlar üçün istinad edilən sənədin sonuncu nəşri (dəyişikliklər daxil olmaqla) tətbiq edilir.

ISO 14817-3, *İntellektual nəqliyyat sistemləri – Mərkəzi İNS verilənlər reyestri və verilənlər lüğəti – 3-cü hissə:*

İNS üzrə verilənlər konsepsiyası üçün obyekt identifikatorlarının təyin edilməsi

3 Termin və anlayışlar

Bu sənədin müəyyən etdiyi məqsədlər üçün aşağıdakı termin və anlayışlar tətbiq edilir:

3.1

aktor

rolu icra edən subyekt

3.2

tətbiq

xidmətin bəzi və ya bütün hissələrini təmin etmək üçün mexanizmi

3.3

Kooperativ-İNS

Müstəqil sistemlərin imkanlarından kənarında təhlükəsizliyi, dayanıqlılığı, səmərəliliyi və rahatlığı təkmilləşdirmək üçün tövsiyələr vermək və ya fəaliyyətləri asanlaşdırmaq üçün İNS stansiyaları arasında məlumat ötürən və mübadilə edən ümumi İNS altdəsti

Məlumat üzrə qeyd 1: Bu anlayışdan ISO 21217:2014 sənədində də istifadə olunur. Bu bəzən "internetə çıxışı olan nəqliyyat vasitələri" və ya "internetə çıxışı olan avtonəqliyyat vasitəsi/magistral yol sistemləri" adlanır.

3.4

təhlükəli mallar

daşınma zamanı tənzimləyici nəzarət tələb edən potensial təhlükəli maddələr və ya məhsullar (məsələn, insanlar üçün zərərli, ətraf mühitə zərərli, partlayıcı, tezalısan və ya radioaktiv)

Məlumat üzrə qeyd 1: Bu anlayış ISO/TR 15638-18 sənədindən götürülmüşdür.

3.5

xüsusi nəqliyyat şəbəkəsi

adətən mövcud yol şəbəkəsindən ayrı olan, lakin onun bir hissəsi ola bilən, məqsədyönlü şəkildə qurulmuş şəbəkə vasitəsilə insanları xüsusi nəqliyyat vasitələri ilə daşımağa qadir olan nəqliyyat mexanizmi

3.6

göndərmə

xüsusi xidmətləri yerinə yetirmək üçün xüsusi resurslar tələb edən fəaliyyət

NÜMUNƏ Qəza-rabitə mərkəzi qurbanın xəstəxanaya çatdırılmasının lazım olduğu müəyyən edilən hadisəyə cavab olaraq təcili tibbi yardım məşını *göndərir*.

3.7

İNS xidməti

təhlükəsizliyi, dayanıqlılığı, səmərəliliyi və (və ya) rahatlığı təkmilləşdirmək üçün nəzərdə tutulmuş intellektual nəqliyyat sistemlərinin istifadəçilərinə təqdim edilən funksionallıq

Məlumat üzrə qeyd 1: Bu anlayışdan ISO 21217:2014 sənədində də istifadə olunur.

3.8

İNS xidmət qrupu

İNS istifadəçilərinə təqdim edilən bir və ya daha çox oxşar və ya əlavə İNS xidmətləri

3.9

İNS xidmət domeni

İNS xidmətlərinin bir və ya bir neçə qrupunu özündə birləşdirən xüsusi tətbiq sahəsi

3.10**İNS maraqlı tərəfləri**

bir sistemə və ya onun ehtiyac və gözləntilərinə cavab verən xüsusiyyətlərində hüququ, payı, iddiası və ya marağı olan şəxs və ya təşkilat

Məlumat üzrə qeyd 1: Onların iştirakı istifadə, məhsulların istehsalı, xidmətlərin göstərilməsi və ya tənzimləmə yolu ilə ola bilər.

3.11**İNS istifadəçisi**

bilavasitə İNS üzrə verilənləri alır və ya onların üzərində işləyə və məhsulları idarə edə bilər

Məlumat üzrə qeyd 1: İNS istifadəçisi birbaşa və ya dolayısı ilə İNS xidmətinin əməliyyatını qəbul edən və ya təmin edən şəxsdir; İNS xidmətlərinin bu istifadəçiləri insanlar, xarici sistemlər və ya aşkarlama avadanlıqları kimi başqa verilənlər mənbəyi olmalıdır.

3.12**naviqasiya**

Səfər zamanı insana istiqamət barədə məlumat verən İNS xidməti

3.13**kütlə**

tənzimlənən avtonəqliyyat vasitəsinə qoşulmuş avadanlıqla ölçülən müəyyən ağırçəkili avtonəqliyyat vasitəsinin kütləsi

Məlumat üzrə qeyd 1: Bu anlayış ISO/TS 15638-12 sənədindən götürülmüşdür.

3.14**paratranzit**

xüsusi yardıma ehtiyacı olan və istifadəçinin tələb etdiyi vaxtlarda müəyyən istiqamətlərə çıxışa ehtiyacı olan müştərilər üçün qeyri-sabit marşrutlarda plansız ictimai nəqliyyat xidmətləri

NÜMUNƏ Əlilliyi olan şəxslər və ya yaşlı insanlar.

3.15**sensorun ölçdüüyü verilənlər**

sürücülük şəraitinin yaxşı başa düşülməsini təmin etmək üçün emal edilən, formatlanan və emal üçün yerüstü mərkəzə ötürülən avtomobil sensor məlumatları

3.16**avtonəqliyyat vasitəsinin sensor sistemi/avtonəqliyyat vasitəsinin sensoru**

(1) sensorun ölçdüüyü verilənləri toplayan və ötürən nəqliyyat vasitələrindən və (2) sensor məlumatlarının emalını həyata keçirən yerüstü mərkəzlərdən ibarət sistem

Məlumat üzrə qeyd 1: Sensor məlumatlarının emalı çoxsaylı nəqliyyat vasitələrindən göndərilən, sensorun ölçdüüyü verilənləri və digər mənbələrdən alınan verilənləri birləşdirərək və təhlil edərək ümumi yol və sürücülük şəraitinin dəqiq başa düşülməsini təmin edir.

Məlumat üzrə qeyd 2: Sensorun ölçdüüyü bu işlənmiş verilənlər daha sonra daha yaxşı işləmək üçün nəqliyyat vasitələrinə və onların sürücülərinə, nəqliyyat sisteminin idarə edilməsinə köməklik göstərmək üçün dövlət qurumlarına və müxtəlif məqsədlər üçün digər istifadəçilərə geri ötürülə bilər.

3.17**marşrut bələdçisi**

səfərdən əvvəl və ya səfər zamanı müvafiq marşrut seçmək üçün istiqamət, təyinat yeri və ya real vaxt rejimində verilənlərdən istifadə edilən xidmət

3.18**tranzit**

bəzi ölkələrdə və bəzi hallarda istifadə edilən və "ictimai nəqliyyat"a qədər genişlənən ictimai nəqliyyat üçün alternativ termin

3.19

tənzimlənən nəqliyyat vasitələri üçün telematik tətbiqlər

İNS-lərarası rabitədən istifadə edərək tənzimlənən (adətən kommersiya) avtonəqliyyat vasitəsi ilə rabitə yaradan tətbiq xidməti təminatçısı tərəfindən tənzimlənən avtomobillərə telematik xidmətlərin göstərilməsi

4 İşarələr və ixtisarlar

C-ITS	Kooperativ-İNS	
EETS	Avropanın elektron gediş haqqı	
toplama xidməti – EFC	Elektron ödəniş toplama sistemi – HAZMAT	Təhlükəli maddələr
IFMS	Gediş haqqının qarşılıqlı funksional idarəetmə sistemi	
İNS	İntellektual nəqliyyat sistemləri	
OBE	Salon avadanlıqları	
İN	ictimai nəqliyyat	
RSE	Yolkənarı avadanlıqlar	
TARV	Tənzimlənən nəqliyyat vasitələri üçün telematik tətbiqlər	
TICS	Nəqliyyat üçün məlumat və nəzarət sistemləri (İNS üçün istifadə edilmiş köhnə termin)	
UML	Vahid modelləşdirmə dili	

5 Ümumi tələblər

5.1 İNS xidmət domenləri, xidmət qrupları və xidmətlər

5.1.1 İNS xidmət domenlərinin xüsusiyyətləri

Xüsusi İNS tətbiqindən asılı olmayaraq, İNS xidmətləri və xidmət qrupları adətən müxtəlif (lakin çox vaxt bir-biri ilə əlaqəli) tətbiq sahələri üzrə qruplaşdırılır. Bu tətbiq sahələri səyahətçilər, yol şəbəkəsi operatorları, sürücülər (həm bütün nəqliyyat vasitələri, həm də seçilmiş növlər) və yük daşıyanlar kimi bir və ya bir neçə İNS istifadəçi qrupuna yönəlib. Onlar İNS arxitekturasında ən yüksək abstraksiya səviyyəsini təmsil edir və xidmət domenləri adlanır.

İNS xidmətləri onları təmin etmək üçün tələb olunan bir və ya bir neçə İNS tətbiqinin tələb edəcəyi texnologiya və ya funksionallığı ifadə etmir. Əslində, İNS tətbiqlərinin istifadə etdiyi texnologiya və funksionallıq bir İNS tətbiqindən digərinə dəyişə bilər və İNS tətbiqlərinin məzmununun müxtəlif coğrafi bölgələrdə istifadə edilən təşkilati strukturlardakı fərqlərə görə də dəyişməsi mümkündür.

İNS xidmət domenləri ilə müxtəlif İNS arxitekturalarına daxil olan ümumi funksionallıq sahələri arasında qadağan olunmuş əlaqə yoxdur. Bəzən əlaqə mövcud görünə bilər, lakin bu, daha çox illüziyadır və ümumi funksionallıq sahələri üçün adların seçiminin əksidir. Məsələn, həm ABŞ Milli İNS Arxitekturası, həm də Avropa İNS Arxitekturasına (FRAME) ISO 14813 sənədinin bu hissəsində təsvir edilən "Yol hərəkətinin idarə edilməsi və əməliyyatlar" İNS xidmət domeninə daxil olanlardan başqa hər iki halda İNS xidmətlərini dəstəkləyən "Yol hərəkətinin idarə edilməsi" adlı funksionallıq sahəsi daxildir.

5.1.2 İNS xidmət qruplarının xüsusiyyətləri

Xidmət domeni bir və ya daha çox İNS xidmət növündən ibarətdir. Hər bir İNS xidmət növü əlaqəli xidmətlərin çoxsaylı nümunələrini ehtiva edə bilməlidir. Əlaqəli İNS xidmət nümunələrinin bu cür uzlaşdırılması "İNS xidmət qrupları" adlanır. Beləliklə, İNS xidmət qrupu İNS istifadəçilərinə təqdim edilə bilən bir və ya daha çox oxşar və ya əlavə xidmətlərdən ibarətdir.

"İNS xidmət qrupları" və onların tərkibində olan xidmətlər bir neçə xüsusiyyətə malikdir:

- Hər bir "İNS xidmət qrupu" xüsusi istifadəçilərə və ya nəqliyət rejimlərinə cavab verməli olan xüsusi xidmətlərə bölünən avtomobil nəqliyyatı şəbəkəsinin idarə edilməsi və ya buna dair məlumatlarla bağlı konkret fəaliyyətə həsr edilmişdir.
- Hər bir xidmət qrupunun adı dəstəklənən fəaliyyət növünü əks etdirməlidir (məsələn, "səfərdən əvvəlki məlumatlar"),
- Xidmət qrupuna daxil olan hər bir xidmət həm xidmət qrupunun fəaliyyətinə, həm də istifadəçilərin xarakterinə və ya xidmətin dəstəklədiyi nəqliyət rejimlərinə istinad etməlidir (məsələn, "səfərdən əvvəlki məlumatlar – ictimai nəqliyyat").
- İyerarxiyanın hər bir səviyyəsi ekvivalent təfərrüat səviyyəsinə malik olmalıdır

5.1.3 İNS xidmətlərinin xüsusiyyətləri

İNS xidməti müəyyən bir İNS istifadəçisinə təqdim edilə bilən məhsul və ya fəaliyyətdən ibarətdir. Beləliklə, İNS xidmətləri istənilən İNS arxitekturasının/tətbiqinin əsas struktur elementləri kimi qəbul edilməlidir.

Bu sənəddəki təfərrüat səviyyəsi domenlərin və xidmət qruplarının səviyyəsinə, həmçinin xüsusi xidmətlərə yönəlib. Qeyd edilir ki, müxtəlif ölkələr öz istinad arxitekturalarını müxtəlif yollarla ayırırlar – bəziləri xidmətlərin və ya ehtiyacların daha ətraflı təyin edilməsi, digərləri daha yüksək abstraksiya səviyyəsində. Bununla belə, müəyyən bir ardıcılıq səviyyəsini təmin etmək və eyniadlı xidmətlərin müxtəlif təriflərindən irəli gələn qeyri-müəyyənliyin qarşısını almaq üçün xüsusi xidmətlər üçün ümumi təriflər verilir. Buna baxmayaraq, istifadəçilər hələ də müəyyən yeri, yaxud yurisdiksiyanın və yaxud icmanın tələblərini əks etdirmək üçün bu sənəddə təsvir edilmiş bəzi xüsusi xidmətlərə əlavələr edə və ya onları əvəz edə bilərlər. Bu hər dəfə həyata keçirildikdə, bu yeni və ya əvəzedici xidmətlərin adları bu sənəddə istifadə edilən xidmətlərin adları ilə ziddiyyət təşkil etməməli və ya onları təkrarlamamalıdır.

Xüsusi İNS xidmətlərinin işlənməsi istənilən xüsusi arxitektura ardıcıl qaydada aparılmalıdır. Bu ardıcıl işlənmənin həyata keçirilməsinə kömək edən bir neçə metodologiya var.

ISO İNS arxitektura standartları xüsusi metodologiyadan istifadəni tələb etmir; ya vahid modelləşdirmə dili (UML - ISO/TR 24529-a baxın) və ya proses yönümlü metodlardan (bax: ISO 26999) istifadə edilə bilər. Metodologiya seçimi arxitekturanın işlənilib-hazırlandığı İNS-in həyata keçirilməsi prosesində məqam və buna görə də arxitektura üçün hədəf auditoriyanın kim olduğu kimi amillərlə müəyyən edilməlidir.

ISO 14813-5 İNS standartlarında arxitekturanın təsviri tələblərinə dair təlimatları, ISO 17452 isə İNS interfeyslərinin müəyyən edilməsində UML-dən istifadəyə dair təlimat və dəstək təqdim edir.

5.2 İNS istifadəçiləri

İNS istifadəçisinin ümumi tərfi ondan ibarətdir ki, o, "tərəfdaş"ı, *yəni* İNS-in həyata keçirilməsində tətbiqlərlə qarşılıqlı əlaqə vasitəsilə İNS xidmətini alan şəxsi ifadə edir. İNS istifadəçiləri başqa yerlərdə İNS-in həyata keçirilməsində iştirak edən "maraqlı tərəflər" qruplarından biri kimi təsvir edilir. Tərifinə görə İNS tətbiqləri ilə hər hansı bir qarşılıqlı insan əlaqəsi xarici aktorların sistemdən kənar tətbiqlərlə qarşılıqlı əlaqəsini əhatə edir.

QEYD İNS-in həyata keçirilməsində tətbiqlərlə qarşılıqlı əlaqədə olan insanlar bəzən "Xarici İNS istifadəçiləri" adlandırılır.

6 İNS xidmət domenlərinin quruluşu

6.1 İNS xidmət domenləri

İNS fəaliyyətlərinin kateqoriyalara bölünməsi bəziləri və ya hamısı hər hansı İNS tətbiqi ilə dəstəklənə bilən fəaliyyət spektrinin müəyyən edilməsində ilk addımlardan biridir. Bu, İNS sənayesinin müxtəlif sektorlarını təsvir etməyə xidmət edir.

13 “İNS xidmət domenləri” aşağıda verilmiş və təsvir edilmişdir. Bunlara aşağıdakılar aiddir:

- Səyahətçi üçün məlumatlar – bu domen istifadəçilərə səfərdən əvvəl və səfər zamanı yol nəqliyyatı şəbəkəsi, o cümlədən intermodal seçimlər və yerdəyişmələr, həmçinin digər nəqliyyat rejimlərinin statusu haqqında həm statik, həm də dinamik məlumat vermək üçün nəzərdə tutulmuşdur.
- Yol hərəkətinin idarə edilməsi və əməliyyatlar – Bu domen xüsusi olaraq bütün növ nəqliyyat vasitələrinin, səyahətçilərin və piyadaların avtomobil nəqliyyatı şəbəkəsində hərəkətinin idarə edilməsi üçün nəzərdə tutulmuşdur və real vaxt rejimində nəqliyyat şəbəkəsindəki insidentlərin və digər nasazlıqların həllinə yönəlmiş həm avtomatlaşdırılmış monitoring, həm nəzarət, həm də qərar qəbul etmə proseslərini (həm avtomatik, həm də manual qaydada), eləcə də ümumi mobilliyi dəstəkləmək üçün lazım olan səyahət tələbinin idarə edilməsini əhatə edir.
- Avtonəqliyyat vasitəsinə xidmətlər – bu domen xəbərdarlıqlar və istifadəçilərə yardım və ya avtonəqliyyat vasitəsinin istismarında iştirak vasitəsilə nəqliyyat vasitələrinin təhlükəsizliyinin və əməliyyat səmərəliliyinin artırılmasına yönəlib. Bu xidmətlərdə salonda olan sensorlardan və yaxud digər mənbələrlə simsiz rabitədən əldə olunan xarici məlumatlardan istifadə edilir.
QEYD Salonla bağlı problemlərə dair standartlaşdırma təlimatları TC204 və TC22 arasında razılaşdırılacaq.
- Yükdaşmalar – bu xidmət domeni kommersiya təyinatlı nəqliyyat vasitələri parklarının istismarının və malların hərəkətinin, o cümlədən malların milli və yurisdiksiya sərhədlərindən keçməsi üçün icazənin alınması prosesini sürətləndirən fəaliyyətlər, malların intermodal yerdəyişməsini sürətləndirən fəaliyyətlər, istismar və nəzarəti təkmilləşdirmək üçün telematik tətbiqlərdən istifadə edən yük maşınlarının istismarının idarə edilməsi üçün nəzərdə tutulmuşdur.
- İctimai nəqliyyat – bu xidmət domeni xidmətləri vaxtında və daha səmərəli şəkildə təmin edə bilməsi üçün ictimai nəqliyyatın idarə edilməsi və operatora və istifadəçiyə operativ məlumatların, o cümlədən multimodal aspektlərin təqdim edilməsi üçün nəzərdə tutulmuşdur.
- Operativ xidmətlər – bu domənə aid xidmətlər qəza halları kimi təsnif edilən hadisələrə cavab olaraq təqdim edilir və bütün nəqliyyat şəbəkəsində operativ xidmətlərin daha sürətli işə salınmasına və sürətləndirilməsinə imkan verir.
- Daşınma ilə bağlı ödənişlər – bu domen nağdsız və dayanmadan edilən ödənişlər vasitəsilə elektron şəkildə və ya nəqliyyat vasitələrinin dayandırılmasını tələb edən mexanizmlər vasitəsilə nəqliyyat xidmətlərindən və obyektlərindən gəlirin toplanılmasına icazə verən fəaliyyətlər üçün nəzərdə tutulmuşdur.
- Avtomobil nəqliyyatı ilə bağlı şəxsi təhlükəsizlik – bu domənə aid xidmətlər nəqliyyat vasitələri istifadəçilərinin, o cümlədən piyadaların və avtomobil nəqliyyatı ilə daşıma obyektlərindən istifadə edən şəxslərin şəxsi təhlükəsizliyinin qorunması üçün nəzərdə tutulmuşdur.
- Hava və ətraf mühit şəraitinin monitoringi – bu domənə aid xidmətlər avtomobil nəqliyyatı şəbəkəsinə və onun istifadəçilərinə təsir göstərə biləcək hava və ətraf mühit şəraitinin monitoringini aparmaq və bu barədə istifadəçiləri və nəqliyyat şəbəkəsinin rəhbərlərini məlumatlandırmaq üçün nəzərdə tutulmuşdur.
- Fəlakətlərə cavab tədbirlərinin idarə edilməsi və əlaqələndirilməsi – bu domənə aid xidmətlər təbii fəlakətlərə, vətəndaş iğtişaşlarına və ya terror hücumlarına cavab tədbirlərində bir çox yurisdiksiyanın resurslarını idarə edən, avtomobil nəqliyyatı ilə daşımalara əsaslanan fəaliyyətləri əhatə edir.

- **Milli təhlükəsizlik** – bu domenə aid xidmətlər partlayıcı və ya təhlükəli maddələrin aşkarlanması üçün nəqliyyat vasitələrinin məsafədən monitorinqi və belə nəqliyyat vasitələrinə (avtonəqliyyat vasitəsinin cari vəziyyətdə terrorçular tərəfindən zəbt edildiyi və ya məhv edilməsi üçün partlayıcı maddələr qoyulduğu məlum olduqda avtonəqliyyat vasitəsinin dayandırılmasına imkan verən) operativ nəzarətlə əlaqədardır.
 - **İNS üzrə verilənlərin idarə edilməsi** — bu domenə aid xidmətlər ISO 14813 sənədinin bu hissəsində təsvir edilmiş bəzi və ya bütün digər xidmətlərdə istifadə oluna bilən verilənlərin müəyyən edilməsi və idarə edilməsi funksiyasını yerinə yetirir.
 - **Səmərəliliyin idarə edilməsi** – bu domenə aid xidmətlər yol nəqliyyatı şəbəkəsinin monitorinqi nəticəsində əldə edilmiş arxivləşdirilmiş və yaxud canlı verilənlərdən istifadə etməklə yol nəqliyyatı şəbəkəsinin fəaliyyətinin "onlayn" və "oflayn" rejimdə modelləşdirilməsi funksiyasını yerinə yetirir.

Xidmətlərin 13 qrup üzrə təsnifləndirilməsi o demək deyil ki, bütün İNS arxitekturaları və onlara əsaslanan tətbiqlərdə bu struktura əməl edilməlidir. İstifadə etdikləri struktur onların son istifadəsinə ən çox uyğun gələn struktur olmalı və dəstəklədikləri xidmətlərdən asılı olmamalıdır.

Xidmətlər çox vaxt xidmət qrupu daxilində digər xidmətlərdən qarşılıqlı asılı vəziyyətdə olur, yaxud onların təminatçılarıdır və ya digər xidmət qruplarında xidmətlərin göstərilməsi üçün əsas təkanverici amillərdir. Bu xidmətlər əsasında İNS arxitekturası işlənərkən təklif olunan təsnifat sxemində xidmətlərin göstərilməsinə görə KİMİN cavabdehlik daşdığına müəyyən edilməsi vacibdir.

6.2 Kooperativ-İNS

Kooperativ-İNS-in yaranması çoxları tərəfindən tamamilə yeni xidmət və ya xidmətlər qrupu kimi qəbul edilir. Bununla belə, yaxından nəzər saldıqda məlum olur ki, Kooperativ-İNS-in "təmin etdikləri"nin çoxu əslində mövcud xidmət qruplarından biri altında təsnif edilə bilər. Məsələn, yolkenarı infrastruktur və yaxud digər nəqliyyat vasitələri ilə rabitə vasitəsilə avtonəqliyyat vasitəsində səyahət haqqında məlumatın verilməsi "Səyahətçi üçün məlumat" qrupuna aiddir. Kooperativ-İNS-in təmin etdiyi mühüm üstünlüklər həm məlumatların əldə oluna biləcəyi yol nəqliyyatı haqqında verilənlərin toplanılması, həm də avtonəqliyyat vasitəsinin sərnişinlərinə real vaxt rejimində məlumatların təmin edilməsi üçün təkmilləşdirilmiş rabitə üsullarıdır. O, həmçinin nəqliyyat vasitələri arasında və İNS tətbiqi çərçivəsində digər subyektlərlə verilənlərin mübadiləsinə imkan verir. Kooperativ-İNS-in razılaşdırılmış tərfi TR17465-1:2014 sənədində verilmişdir.

QEYD Bəzi ölkələrdə "Kooperativ-İNS" termini "İnternetə çıxışı olan nəqliyyat vasitələri" termini ilə əvəz edilmişdir.

6.3 Xidmət domeninin quruluşu

[Cədvəl 1-də 5.1-ci](#) bənddə müəyyən edilmiş 13 xidmət domeninin hər birinin quruluşu göstərilir. Hər bir domen daxilində hər birində bir və ya bir neçə xidmət komponenti ola bilən bir neçə qrup var.

Cədvəl 1 — İNS xidmət domenlərinin və qruplarının quruluşu

Xidmət domeni	Xidmət qrupu	Xidmət	Bax: bənd
Səyahətçi üçün məlumatlar	Real vaxt rejimində nəqliyyatın vəziyyəti haqqında məlumatlar	Yol hərəkəti və yollar haqqında məlumatlar	A.2.2.1
		İctimai nəqliyyat haqqında məlumatlar	A.2.2.2
		İntermodal obyektlər haqqında məlumat	A.2.2.3
		Hava limanı haqqında məlumatlar	A.2.2.4
		Parklanma haqqında məlumat – obyektlərdən kənar	A.2.2.5
	Məlumatların real vaxt rejimində nəqliyyat vasitəsində monitorinqda nümayişi	Avtonəqliyyat vasitəsində işarəvermə sistemi – tövsiyələr və qaydalar	A.3.2.1
		Avtonəqliyyat vasitəsində işarəvermə sistemi – parklanma haqqında məlumat	A.3.2.2
		Avtonəqliyyat vasitəsində işarəvermə sistemi – sürət həddi və zolaqlara nəzarət	A.3.2.3
		Avtonəqliyyat vasitəsində işarəvermə sistemi – erkən xəbərdarlıq və tövsiyələr	A.3.2.4
		Xüsusi ictimai nəqliyyat vasitələri haqqında məlumat	A.3.2.5
	Real vaxt rejimində marşrutlaşdırma və məlumatlar	Real vaxt rejimində məlumatlardan istifadə edərək avtonəqliyyat vasitəsində dinamik marşrutlaşdırma	A.4.2.1
		Real vaxt rejimində məlumatlardan istifadə edərək dinamik fərdi marşrutlaşdırma	A.4.2.2
		İctimai nəqliyyatda marşrut bələdcisi	A.4.2.3
	Multimodal marşrut planlama	Multimodal müqayisəli marşrut bələdcisi	A.5.2.1
		Real vaxt rejimində və siyasət məlumatlarından istifadə edərək mərkəzləşdirilmiş marşrut planlaması	A.5.2.2
Səyahət xidmətləri haqqında məlumat	Səyahət xidmətləri haqqında məlumat – son dayanacaq məntəqəsi	A.6.2.1	
	Səyahət xidmətləri haqqında məlumat – hazırkı məkan	A.6.2.2	
Yol hərəkətinin idarə edilməsi və əməliyyatlar	Yol hərəkətinin idarə edilməsi və nəzarət	Yol hərəkətinin monitorinqi	B.2.2.1
		Yerüstü küçə hərəkətinə nəzarət (işarələr)	B.2.2.2
		Avtomagistral yollarda hərəkətə nəzarət – avtomagistrala çıxışa nəzarət	B.2.2.3
		Avtomagistral yollarda hərəkətə nəzarət – magistral yolda sürət və zolaqların idarə edilməsi	B.2.2.4
		Müəyyən nəqliyyat vasitələri üçün imtiyazlı rejim (siqnal prioriteti və əvvəlcədən boşaldılma)	B.2.2.5
		Geriye dönmə zolağının idarə edilməsi	B.2.2.6
		Yerüstü küçələrə və yüksək sürətli yollara nəzarətin əlaqələndirilməsi	B.2.2.7
		İntermodal magistral yol qovşaqlarının idarə edilməsi	B.2.2.8
		Parklanmanın idarə edilməsi	B.2.2.9
		İş zonasında yol hərəkətinin idarə edilməsi	B.2.2.10
		Yol hərəkətinə dair məsləhətlər və xəbərdarlıqlar	B.2.2.11
		Hadisələrin monitorinqi və təsdiqlənməsi	B.2.2.12
		Yol-nəqliyyat hadisələrinin idarə edilməsi	Sürücüyə hadisə yerində yardım göstərilməsi
	Səyahətçiyə hadisə yerində yardım göstərilməsi		B.3.2.2
	Hadisələrin əlaqələndirilməsi və həlli		B.3.2.3
	Təhlükəli materialların monitorinqi və idarə edilməsi		B.3.2.4
	Digər bir nəqliyyat rejimindən hadisə haqqında məlumatların toplanılması		B.3.2.5
	Tələbin idarə edilməsi	Yoldan istifadə üzrə dəyişən gediş tarifləri – xüsusi hərəkət zolağı	B.4.2.1
		Yoldan istifadə üzrə dəyişən tariflər – bütün obyekt	B.4.2.2
		Məhdudlaşdırıcı xətlər və zonalara əsasən tıxaclı yollardan istifadə tarifləri	B.4.2.3
		Girişin idarə edilməsi	B.4.2.4
		Çoxyerli nəqliyyat vasitələri üçün ayrılmış zolaqların idarə edilməsi	B.4.2.5
		Havanın keyfiyyəti əsasında nəqliyyatın idarə edilməsi	B.4.2.6
	Yol-nəqliyyat infrastrukturuna texniki xidmətin idarə edilməsi	Yolların tikintisi və saxlanılmasının idarə edilməsi	B.5.2.1
		Qış aylarında yolların saxlanılması	B.5.2.2
		Yol örtüyünün idarə edilməsi	B.5.2.3
		Avtomatlaşdırılmış yol idarəetməsi	B.5.2.4

Cədvəl 1 (ardı)

Xidmət domeni	Xidmət qrupu	Xidmət	Bax: bənd
	Yol hərəkəti qaydalarının icrasına nəzarət/əməl edilməsi	Girişə nəzarət	B.6.2.1
		Çoxyerli nəqliyyat vasitələri obyektlərindən istifadə	B.6.2.2
		Parklanma qaydalarına əməl edilməsi	B.6.2.3
		Sürət həddinin tətbiq edilməsi	B.6.2.4
		İşıq siqnallarına əməl edilməsi	B.6.2.5
Avtonəqliyyat vasitəsi üzrə xidmətlər	Avtomobil nəqliyyatı ilə bağlı görmə bucağının yaxşılaşdırılması	Sürücünün avtonəqliyyat vasitəsində görmə bucağının idarə edilməsi	C.2.2.1
		Sürücünün xarici görmə bucağının idarə edilməsi	C.2.2.2
		Piyada və velosipedçinin görmə bucağının idarə edilməsi	C.2.2.3
	Avtonəqliyyat vasitəsinin avtomatlaşdırılmış istismarı	Avtomobil yollarının avtomatlaşdırılmış istismarı	C.3.2.1
		Avtomatlaşdırılmış aşağı sürətli manevr	C.3.2.2
		Avtomatlaşdırılmış parklanma	C.3.2.3
		Adaptiv "kruiz nəzarət" sistemi	C.3.2.4
		Kooperativ adaptiv "kruiz nəzarət" sistemi	C.3.2.5
		İctimai nəqliyyat vasitələri üçün yanalma dəqiqliyi	C.3.2.6
	Toqquşmaların təsirinin azaldılması/qarşısının alınması	Uzununa qəzanın təsirinin azaldılması/qarşısının alınması	C.4.2.1
		Yanal toqquşmaların təsirinin azaldılması/qarşısının alınması	C.4.2.2
		Yol kəsişmələrində toqquşmaların təsirinin azaldılması/qarşısının alınması	C.4.2.3
	Təhlükəsizliyə hazırlıq	Avtomobilin daxili sistemlərinin monitorinqi	C.5.2.1
		Avtonəqliyyat vasitəsindən kənar şərtlərin monitorinqi	C.5.2.2
	Qəzadan əvvəlki mühafizə sisteminin yerləşdirilməsi	Qəzadan əvvəl təhlükəsizlik sisteminin aktivləşməsi	C.6.2.1

Cədvəl 1 (ardı)

Xidmət domeni	Xidmət qrupu	Xidmət	Bax: bənd
Yükdaşıma	Kommersiya təyinatlı nəqliyyat vasitələrinin ilkin gömrük rəsmiləşdirilməsi	Dinamik çəkiyə nəzarət sistemi	D.2.2.1
		Hərəkətdə ikən ilkin gömrük rəsmiləşdirilməsi	D.2.2.2
		Avtonəqliyyat vasitəsinin təhlükəsizlik göstəricilərinin monitorinqi	D.2.2.3
	Kommersiya təyinatlı nəqliyyat vasitələri üzrə inzibati proseslər	Yüklərin hərəkəti haqqında məlumat mübadiləsi	D.3.2.1
		Təhlükəli malların avtomatik müəyyənəşdirilməsi, izlənməsi və qəza vəziyyətlərində cavab məlumatlarının mübadiləsi	D.3.2.2
		Təsdiqləmə məlumatlarının avtomatlaşdırılmış qaydada təqdim edilməsi	D.3.2.3
		Kommersiya təyinatlı nəqliyyat vasitələrinin avtomatlaşdırılmış qaydada idarə edilməsi	D.3.2.4
		avtomatlaşdırılmış sərhadkeçmə	D.3.2.5
	Avtomatlaşdırılmış yolkənarı təhlükəsizlik təftişi	Kommersiya təyinatlı nəqliyyat vasitələrinin təhlükəsizliyinə dair verilənlərə məsafədən giriş	D.4.2.1
		Kommersiya təyinatlı nəqliyyat vasitələrinin sürücüləri haqqında verilənlərə məsafədən giriş	D.4.2.2
	Kommersiya təyinatlı nəqliyyat vasitələrində təhlükəsizliyin monitorinqi	Kommersiya təyinatlı nəqliyyat vasitələrinin daxili sistemlərinin monitorinqi	D.5.2.1
		Kommersiya təyinatlı avtonəqliyyat vasitəsinin sürücüsünün sayıqlığının monitorinqi	D.5.2.2
		Kommersiya təyinatlı avtonəqliyyat vasitəsində yük vəziyyətinin monitorinqi	D.5.2.3
	Şəhərlərarası yük nəqliyyat vasitələri parkının idarə edilməsi	Şəhərlərarası kommersiya təyinatlı nəqliyyat vasitələri parkının izlənməsi	D.6.2.1
		Şəhərlərarası kommersiya təyinatlı nəqliyyat vasitələri parkının dispetçerliyi	D.6.2.2
	İntermodal məlumatların idarə edilməsi	Nəqliyyat vasitələrinin və konteynerlərin gəlişi haqqında məlumat mübadiləsi	D.7.2.1
		Müştərinin yükdaşıma məlumatlarına əlçatanlığı	D.7.2.2
		Yük konteynerinin izlənməsi	D.7.2.3
	İntermodal	İntermodal mərkəz obyektlərinin idarə edilməsi	D.8.2.1

mərkəzlərin idarə edilməsi və nəzarətin həyata keçirilməsi	İntermodal nəqliyyat vasitələrinə və konteynerlərə nəzarət	D.8.2.2
Təhlükəli yüklərin idarə edilməsi	Təhlükəli yüklərin hərəkəti haqqında verilənlərin toplanılması və mübadiləsi	D.9.2.1
	Təhlükəli yüklərin hərəkəti haqqında verilənlər reyestri	D.9.2.2
	Təhlükəli yüklərin hərəkəti üzrə parkların əlaqələndirilməsi	D.9.2.3
	Təhlükəli malların hərəkətinə nəzarət/təhlükəsizliyin əlaqələndirilməsi	D.9.2.4
	Təhlükəli yüklərin hərəkət yerinin monitorinqi	D.9.2.5
Ağır yük maşınlarının idarə edilməsi	Ağır yük maşınları haqqında verilənlərin toplanılması və mübadiləsi	D.10.2.1
	Ağır yük maşınlarının qeydiyyat prosesi	D.10.2.2
	Ağır yük maşınlarının yerinin monitorinqi	D.10.2.3
Lokal çatdırma edən avtonəqliyyat vasitələrinin idarə edilməsi	Lokal çatdırma edən avtonəqliyyat vasitələri parkının izlənilməsi	D.11.2.1
	Çatdırma edən avtonəqliyyat vasitələri parkının dispetçerliyi	D.11.2.2
	Çatdırılma zonası və parklanma haqqında məlumat xidmətləri	D.11.2.3
Tənzimlənən nəqliyyat vasitələri üçün telematik təbiiqlər (TARV)	Tənzimlənən xidmət təminatçıları üçün prosedurlar və icra tədbirləri	D.12.2.1
	Sistemin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi	D.12.2.2
	Avtonəqliyyat vasitəsi haqqında məlumatların təmin edilməsi	D.12.2.3
	Avtonəqliyyat vasitəsinin girişinə nəzarətin təmin edilməsi	D.12.2.4
	Taxoqrafla məsafədən monitorinqin təmin edilməsi	D.12.2.5
	Qəza ismarış sisteminin/eCall (qəza çağırışı) xidmətinin təmin edilməsi	D.12.2.6
	Sürücünün əmək fəaliyyəti ilə bağlı qeydlərin təqdim edilməsi	D.12.2.7
	Avtonəqliyyat vasitəsinin "kütəsinə" nəzarətin təmin edilməsi	D.12.2.8
	Avtonəqliyyat vasitəsinin yeri, sürəti və yükü haqqında verilənlərin təmin edilməsi	D.12.2.9
	Avtonəqliyyat vasitələri üçün parklanma yerlərinin təmin edilməsi	D.12.2.10
Yükdaşımalarının tərkibinin müəyyən edilməsi və rabitə	Yükdaşımaların identifikasiyasına dair verilənlərin toplanılması	D.13.2.1
	Yükdaşımalar haqqında identifikasiya məlumatlarının ötürülməsi	D.13.2.2

Cədvəl 1 (ardı)

Xidmət domeni	Xidmət qrupu	Xidmət	Bax: bənd
İctimai nəqliyyat	İctimai nəqliyyatın idarə edilməsi	İctimai nəqliyyatın işinin idarə edilməsi	E.2.2.1
		İctimai nəqliyyat parkının idarə edilməsi	E.2.2.2
		İctimai nəqliyyat vasitələri avadanlıqlarının monitorinqi	E.2.2.3
		İctimai nəqliyyat xidmətinin monitorinqi və planlaşdırılması	E.2.2.4
		İctimai nəqliyyatın iş strategiyaları	E.2.2.5
		İctimai nəqliyyatın vəziyyətinə dair məlumatların yol kənarında nümayiş etdirilməsi	E.2.2.6
	Çevik və paylaşılan nəqliyyat vasitələri	Tələb əsaslanan ictimai nəqliyyat vasitələri parkının idarə edilməsi	E.3.2.1
		Tələb əsasında avtomobildən birgə istifadənin idarə edilməsi	E.3.2.2
		Tələb əsasında yükdaşıma	E.3.2.3
Operativ xidmət	Daşınma ilə əlaqəli qəza halları barədə bildiriş və şəxsi təhlükəsizlik	İstifadəçi tərəfindən başladılan qəza siqnalları	F.2.2.1
		Avtomatlaşdırılmış qəza çağırışı və "Mayday" ("Mənə kömək edin") siqnalı	F.2.2.2
		Avtonəqliyyat vasitəsinə müdaxilə və oğurluq halları barədə avtomatik xəbərdarlıq	F.2.2.3
	Oğurlandıqdan sonra avtonəqliyyat vasitəsinin aşkarlanması	Avtonəqliyyat vasitəsinin məsafədən hərəkətsizləşdirilməsi	F.3.2.1
		Oğurlanmış və ya qaçırılmış avtonəqliyyat vasitəsinin izlənilməsi	F.3.2.2
	Operativ nəqliyyat vasitələrinin idarə edilməsi	Operativ nəqliyyat vasitələri parkının izlənilməsi	F.4.2.1
		Operativ nəqliyyat vasitələri parkının idarə edilməsi	F.4.2.2
		Operativ nəqliyyat vasitələrinin hərəkətinə nəzarətin əlaqələndirilməsi	F.4.2.3
	Təhlükəli maddələr və hadisələr haqqında bildiriş	Təhlükəli maddələr daşıyan nəqliyyat vasitələrinin izlənilməsi və monitorinqi	F.5.2.1
		Təhlükəli maddələr daşıyan nəqliyyat vasitələrinin marşrutunun idarə edilməsi	F.5.2.2
		HAZMAT üzrə avtomatlaşdırılmış qəza çağırışı / "Mayday" siqnalı	F.5.2.3
		Təhlükəli maddələrin ilkin gömrük rəsmiləşdirilməsi xidmətləri	F.5.2.4

Daşınma ilə bağlı ödəniş	Yoldan istifadəyə görə elektron maliyyə əməliyyatları	Ödənişlərin qarşılıqlı funksional toplanılması sistemi, məsələn, EETS	G.2.2.1
		Elektron ödəniş toplama sistemi (EFC)	G.2.2.2
		Yol istifadəçiləri üçün məsafəyə əsaslanan qiymətlərin müəyyən edilməsi	G.2.2.3
		Yol istifadəçiləri üçün qiymətlərin müəyyən edilməsi əsasında tələbin idarə edilməsi	G.2.2.4
		Avtonəqliyyat vasitəsinin meyarları əsasında yol istifadəçiləri üçün qiymətlərin müəyyən edilməsi	G.2.2.5
		Avtodayanacaqlar üçün ödəniş sistemləri	G.2.2.6
	Elektron gediş haqqı idarəetmə xidmətləri	Gediş haqqının elektron qaydada toplanılması	G.3.2.1
		Gediş haqqının qarşılıqlı funksional idarəetmə sistemi (İFMS)	G.3.2.2
	Daşınma ilə bağlı elektron maliyyə əməliyyatları	Daşınma xidmətləri üçün elektron ödəniş	G.4.2.1
		Multimodal daşınma xidmətləri ilə bağlı elektron ödəniş sistemləri	G.4.2.2
	Yoldan istifadəyə görə digər ödəniş toplama mexanizmləri	Yoldan istifadəyə görə ödənişlərin nağdsız qaydada toplanılması	G.5.2.1
		Yoldan istifadəyə görə ödənişlərin nağd pul şəklində toplanılması	G.5.2.2
Avtomobil nəqliyyatı ilə bağlı şəxsi təhlükəsizlik	İctimai nəqliyyatla səyahətin təhlükəsizliyi	Səssiz həyəcan siqnalı	H.2.2.1
		İctimai nəqliyyat üçün qəza çağırışı/"Mayday" həyəcan siqnalı	H.2.2.2
		Müdaxilənin aşkarlanması	H.2.2.3
		İctimai nəqliyyatın müşahidəsi	H.2.2.4
	Həssas yol istifadəçiləri üçün təhlükəsizlik şərtlərinin yaxşılaşdırılması	Mühərriksiz nəqliyyat vasitələrinin və piyadaların monitorinqi	H.3.2.1
		Xüsusi nəqliyyat vasitələri üçün monitorinq sistemləri	H.3.2.2
	Əlilliyi olan yol istifadəçiləri üçün təhlükəsizlik şərtlərinin yaxşılaşdırılması	Kəşimlərdə xüsusi nəqliyyat vasitələrinin monitorinqi	H.4.2.1
		Sürücülərin xüsusi nəqliyyat vasitələrinin olması barədə xəbərdar edilməsi	H.4.2.2
	İntellektual qovşaqlardan və keçidlərdən istifadə edən piyadalar üçün təhlükəsizlik tədbirləri	Siqnal panelində erkən xəbərdarlıq	H.5.2.1
		Qarşıdan gələn avtonəqliyyat vasitəsi haqqında erkən xəbərdarlıq (tənzimlənməyən qovşaq üçün)	H.5.2.2
		Salondaxili işarələr və xəbərdarlıq sistemləri	H.5.2.3

Cədvəl 1 (ardı)

Xidmət domeni	Xidmət qrupu	Xidmət	Bax: bənd
Hava və ətraf mühit şəraitinin monitorinqi	Hava şəraitinin monitorinqi	Yolda meteoroloji şərait haqqında məlumatların monitorinqi	I.2.2.1
		Yolda hava şəraitinin proqnozlaşdırılması	I.2.2.2
	Ətraf mühit şərtlərinin monitorinqi	Su səviyyəsinin/qabarma-çəkilmələrin monitorinqi və proqnozlaşdırılması	I.3.2.1
		Seysmik monitorinq	I.3.2.2
		Çirklənmənin monitorinqi	I.3.2.3
Qar uçqunlarının, sürüşmələrin və qaya uçqunlarının monitorinqi	I.3.2.4		
Fəlakətlərə cavab tədbirlərinin idarə edilməsi və əlaqələndirilməsi	Fəlakətlər haqqında verilənlərin idarə edilməsi	Fəlakətlər və fəvqəladə hallar haqqında verilənlərin toplanılması	I.2.2.1
		Fəlakətlər və fəvqəladə hallar haqqında verilənlərin mübadiləsi	I.2.2.2
	Fəlakətlərə cavab tədbirlərinin idarə edilməsi	Nəqliyyat şəbəkəsi üçün fəlakətlərə cavab tədbirlərinin planlaşdırılması	I.3.2.1
		Fəlakətlərə cavab tədbirlərinin həyata keçirilməsi	I.3.2.2
Operativ yardım agentlikləri ilə əlaqələndirmə	Fəlakətlərə cavab tədbirlərinin əlaqələndirilməsi	I.4.2.1	
Milli təhlükəsizlik	Şübhəli avtonəqliyyat vasitələrinin monitorinqi və nəzarətin həyata keçirilməsi	HAZMAT və partlayıcı maddələrin olduğunu müəyyənləşdirmək üçün avtonəqliyyat vasitələrinin monitorinqi	K.2.2.1
		Şübhəli avtonəqliyyat vasitələrinin müəyyən edilməsi	K.2.2.2
		Şübhəli hesab edilən nəqliyyat vasitələrinin yararsız vəziyyətə salınması	K.2.2.3
		Şübhəli avtonəqliyyat vasitələri üçün yol hərəkətinin idarə edilməsi	K.2.2.4
		Əsas agentliklərin şübhəli nəqliyyat vasitələri barədə təxirəsalınmadan məlumatlandırılması	K.2.2.5
	Mühəndis-texniki təminat şəbəkələrinin və ya boru kəmərlərinin monitorinqi	Mühəndis-texniki təminat şəbəkələri və ya boru kəmərlərində HAZMAT/partlayıcı maddələrin monitorinqi	K.3.2.1
		Təsir yumşaltma strategiyalarının həyata keçirilməsi	K.3.2.2
		Əsas agentliklərin fəvqəladə hallar barədə məlumatlandırılması	K.3.2.3

İNS üzrə verilənlərin idarə edilməsi	Verilənlərə dair reyestrlər	Təkrar istifadə və qarşılıqlı funksional fəaliyyət üçün İNS üzrə verilənlər konsepsiyasının qeydiyyatı	L.2.2.1
		Təkrar istifadə və qarşılıqlı funksional fəaliyyət üçün İNS altproqramlarının qeydiyyatı	L.2.2.2
	Verilənlərə dair lüğətlər	İNS-də istifadə olunan terminlərin təriflərinin qeydiyyatı	L.3.2.1
Səmərəliliyin idarə edilməsi	Verilənlərin saxlanması	Verilənlərin arxivləşdirilməsi (əvvəlki: səyahətçilər üçün məlumat domeni)	M.2.2.1
		Verilənlər anbarının təşkili (əvvəlki: səyahətçilər üçün məlumat domeni)	M.2.2.2
		Emissiyaların monitorinqi	M.2.2.3
	Modelləşdirmə	Sistemin səmərəli fəaliyyətinin modelləşdirilməsi (onlayn)	M.3.2.1
		Sistemin səmərəli fəaliyyətinin modelləşdirilməsi (oflayn)	M.3.2.2

6.4 Hər bir domen üçün İNS xidmət qrupları

“İNS xidmət qrupları” [5.1-ci](#) bənddə təsvir edilən domenlər ilə təmsil olunan İNS fəaliyyətinin müxtəlif sektorlarının daha bir təsvirini təqdim edir. Bu təsvir konkret olaraq müəyyən bir domen çərçivəsində həyata keçirilən müxtəlif fəaliyyətlərə aiddir. Aşağıdakı əlavələrdə domen üzrə təsvir edilən xidmət qrupları mütləq olaraq həmin fəaliyyətlər üçün xüsusi istifadəçilərə, rejimlərə və ya auditoriyalara ünvanlanmır. Bu təfərrüat səviyyəsi hər bir xidmət qrupu daxilində müəyyən edilmiş xüsusi xidmətlər tərəfindən təmin edilir. Bu, nəqliyyat operatoruna (dövlət, bələdiyyə və ya səlahiyyətli orqan) hər bir xidmət qrupu daxilində hansı xüsusi xidmətlərin onun ehtiyaclarına cavab verdiyini seçmək və lazım olduqda və ya zərurət yarandıqda yer və (və ya) yurisdiksiyaya aid xidmətlər əlavə etmək imkanı verir.

İNS standartlarında (ISO TC204 standartı ilə müəyyən edilən və üzv qurumlar tərəfindən təsdiqlənən) əsas diqqət avtomobil nəqliyyatı sektoruna və digər nəqliyyat rejimləri ilə qarşılıqlı əlaqəyə yönəldilir. Digər komitələr dəmir yolu, hava və su nəqliyyatı üçün standartlar və təcrübələr müəyyən edir. Bununla belə, İNS standartlarının həm yol, həm də digər nəqliyyat rejimlərinə təsir edən aspektləri əhatə etdiyi bir çox "boz" sahələr var. (Eynilə, İNS sektoruna təsir edən digər nəqliyyat rejimləri üçün standartlar da var.) Bu, xüsusilə sərnişinlər haqqında məlumatlar, qrafikin planlaşdırılması və yol hərəkətinin idarə edilməsi sahələrinə tətbiq edilir.

6.5 Verilənlər konsepsiyası üçün obyekt identifikatorlarını təmin etməyə yönəlmiş İNS xidmətlərindən istifadə

Verilənlər konsepsiyası üçün unikal obyekt identifikatoru (OID) İNS ilə əlaqəli ISO TC204 tərəfindən hazırlanmış digər standartlarda istifadə edilir. Bu OID formatı verilənlər konsepsiyasının istifadə olunacağı İNS domeni və xidmət nömrəsindən istifadə olunmaqla müəyyən ediləcək və ISO/IEC JTC1/SC6 və ITU-T SG17 tərəfindən müəyyən edilmiş OID formatı üçün prosedurlarla uyğunluq təşkil edəcək. Buna nail olma yolları ISO 14817-3 standartında tam təsvir edilmişdir.

Əlavə A (normativ)

"Səyahətçilər üçün məlumat" xidmət domeni

A.1 Giriş

Bu domen öz istifadəçilərinə həm səfərdən əvvəl, həm də səfər zamanı yol nəqliyyatı şəbəkəsi haqqında həm statik, həm də dinamik məlumatların verilməsini əhatə edir. Burada intermodal seçimlər və yerdəyişmələr, eləcə də bəzi istifadəçilərin istifadəsi üçün digər nəqliyyat rejimlərinin vəziyyəti haqqında məlumatlar verilir.

Bu domənə aşağıdakı xidmət qrupları daxildir:

1. Real vaxt rejimində daşımalarda vəziyyəti haqqında məlumat – bax: [A.2](#) və sonrakılar;
2. Məlumatların real vaxt rejimində avtonəqliyyat vasitəsində monitorda nümayişi – bax: [A.3](#) və sonrakılar;
3. Real vaxt rejimində marşrutlaşdırma və məlumatlar – bax: [A.4](#) və sonrakılar;
4. Multimodal səfər planlaması – bax: [A.5](#) və sonrakılar;
5. Səyahət xidmətləri haqqında məlumat – bax: [A.6](#) və sonrakılar;

A.2 Real vaxt rejimində nəqliyyatın vəziyyəti haqqında məlumatlar

A.2.1 Giriş

Bu xidmətlər qrupuna səfərdən əvvəl evdə, işdə, hotellərdə, ticarət mərkəzləri kimi böyük ictimai yerlərdə və portativ terminallardan əldə edilən səfər məlumatları daxildir. Səfərdən əvvəlki məlumat xidmətlərinin yol obyektlərini, ictimai nəqliyyatı, yükdaşımaları və intermodal nəqliyyat vahidlərinin istifadəçilərini, eləcə də mühərriksiz nəqliyyat vasitələri ilə səfərləri əhatə etməsi mümkün olmalıdır. Təqdim olunan xidmətdən asılı olaraq səfərdən əvvəlki məlumatlara yol hərəkəti şərtləri, qrafikə uyğunluq və istifadəçinin yerləşdiyi yerlə ictimai nəqliyyatın yerinin nisbəti, yol və hava məlumatları, mövcud yol hərəkəti qaydaları və ödəniş tarifləri haqqında cari məlumatlar daxildir. Coğrafi baxımdan bu, səyahətçinin hazırkı yerinə yaxın olan səyahət şəbəkəsinin hissələrinə aid edilməli və səyahətçinin hazırda səfər etdiyi marşrut və səyahət rejimlərindən asılı olmamalıdır.

A.2.2 Xidmət komponentləri

A.2.2.1 Yol hərəkəti və yollar haqqında məlumatlar

Bu xidmət yol hərəkətinin və yolun cari vəziyyəti haqqında məlumatları təmin edir. Yol hərəkəti haqqında məlumatlar səyahətçiyə sürət, ara məsafəsi və tıxac vəziyyəti kimi parametrlər daxil olmaqla, real vaxt rejimində nəqliyyat axınlarının cari vəziyyətini, həmçinin ödəniş məntəqələrində, körpülərdə və avtomobil bərə terminallarında növbələri göstərir. Yol haqqında məlumatlarda buzun, qarın, səth sularının olması və yol nəqliyyat vasitələrinin hərəkət sərbəstliyinə təsir göstərə biləcək digər şərtlər vurğulanmalıdır.

A.2.2.2 İctimai nəqliyyat haqqında məlumatlar

Bu xidmət səfərdən əvvəl səyahətçi üçün maraqlı ola biləcək yol və digər nəqliyyat rejimlərini əhatə etməlidir. O, dörd əsas funksiyadan ibarətdir: (1) Mövcud xidmətlər haqqında məlumat, (2) Mövcud

vəziyyət haqqında məlumat, (3) Səfər planlama xidməti və (4) İstifadəçi girişi. Onların fərdi komponentləri aşağıda təsvir edilmişdir.

(1) Mövcud xidmətlər haqqında məlumat: bura aşağıda qeyd olunan məlumatlar daxildir:

- Avtobus, tramvay və trolleybus dayanacaqlarının, həmçinin dəmir yolu vağzallarının, bərə terminallarının və hava limanlarının yeri;
- Avtomobil və digər nəqliyyətlər rejimləri üçün qrafiklər və xidmətlər;
- Dinamik göstəricilər (qrafikə uyğunluq və “şaqli” rejim göstəriciləri);
- Gediş haqları və yerdəyişmə xərcləri.

(2) Mövcud vəziyyət haqqında məlumat: aşağıda qeyd olunan məlumatları əhatə edir:

- Dolama yollar, xüsusi xidmətlər və gözlənilən gecikmələr (cari və yaxın vədəli situasiya);
- Hazırda ictimai nəqliyyat dayanacağı yanında parklanma mümkündür.

(3) Marşrut planlama xidməti: bu, cari və ya gözlənilən səfərin səfərlərinin planlaşdırılmasını, o cümlədən başlanğıc məntəqədən son dayanacaq məntəqəsinə qədər marşrutun və tam naviqasiyanın hesablanmasını (gəzinti istiqamətləri daxil olmaqla) təmin edir.

(4) İstifadəçi girişi: burada planlaşdırma və mövcud xidmətlər, cari situasiya və marşrut planlama haqqında real vaxt rejimində əldə edilən məlumatlara daxil olmaq üçün istifadəçi kanalları haqqında məlumatlar təqdim edilir.

A.2.2.3 İntermodal obyektlər haqqında məlumat

Bu xidmət bir nəqliyyətlər rejimindən digərinə yerdəyişmə zamanı səyahətçinin istifadə edə biləcəyi obyektlər haqqında məlumat verir. Bu, rejimlər arasında tövsiyə olunan yerdəyişmə yerləri və modal yerdəyişmə seçimlərini əhatə edir. Burada əsas kimi həm statik, həm də real vaxt rejimində dinamik məlumatlar götürülür. Statik məlumatlar nəqliyyat infrastrukturuna sahib olan, onu istismar və idarə edən şəxslər tərəfindən təmin edilir və aşağıdakıları əhatə edir:

- İntermodal yerdəyişmə məntəqələrinin yeri;
- İş saatları;
- Yerdəyişmələrin aparıla biləcəyi rejimlər;
- Yerdəyişmə obyektləri, məsələn, liftlər, pilləkənlər və eskalatorlar.

Real vaxt rejimində dinamik məlumatlar nəqliyyat şəbəkəsi operatorları və xidmət təminatçıları tərəfindən təqdim edilir və qeyd olunanları əhatə edir:

- Xidmətin cari mövcudluğu;
- Mövcud xidmətlər üçün planlaşdırılmış növbəti yola düşmə vaxtı;
- Cari yerdəyişmə vaxtı.

Hər iki məlumat növü yerli məlumat kanalları, internet, avtonəqliyyat vasitəsindəki monitorlar və şəxsi cihazlar kimi müxtəlif mexanizmlər vasitəsilə əldə edilir.

A.2.2.4 Hava limanı haqqında məlumatlar

Hava limanlarında proqnozlaşdırılan və planlaşdırılan gəliş-gediş reysləri haqqında real vaxt rejimində dinamik məlumatları bu xidmət təmin edir. Burada, həmçinin məlum olan hər hansı cari gecikmə və ya ləğvətmələr, avtoparklama yerlərinin mövcudluğu və digər nəqliyyətlər rejimləri tərəfindən göstərilən xidmətlərin cari vəziyyəti (gəliş-gediş) haqqında məlumat verilir. Hava limanı obyektlərinə münasibətdə

avtoparklama yeri və növü (növləri) və digər nəqliyyat rejimləri tərəfindən çıxış kimi statik məlumatlar daxil edilməlidir.

A.2.2.5 Parklanma haqqında məlumat – obyektlərdən kənar

Bu xidmət parklanma yerləri və onların cari vəziyyəti haqqında məlumatları təqdim edir. Xidmətə aşağıda əksini tapan,

real vaxt rejimində əldə olunan dinamik məlumatlar daxildir:

- Mövcud yerlərin cari sayı;
- Mövcud yerlərin proqnozlaşdırılan sayı.

Bu məlumat qruplarının hər ikisi uzunmüddətli, qısamüddətli və "valet" parklama (mehmanxananın, restoranın və s. qonaqlarının avtomobillərinin bir işçi tərəfindən park edilə biləcəyi xidmət) kimi hər bir parklama növü üçün təqdim edilir. Həmçinin aşağıdakı sahələrdə statik məlumatlar təqdim edilir:

- Parklanma yeri üçün istiqamətlər;
- Uzunmüddətli, qısamüddətli və ya işçi tərəfindən parklanma ("valet") kimi mövcud parklama növü;
- İcazə verilən qalma müddəti;
- Məhdudiyətlər, məsələn, kempinq və ya gecələmə üçün parklamanın qadağan edilməsi;
- Parklanma üçün ödənişlər.

Hər iki məlumat növü yerli məlumat kanalları və internet vasitəsilə təqdim olunan müxtəlif mexanizmlər vasitəsilə təmin edilir.

A.3 Məlumatların real vaxt rejimində avtonəqliyyat vasitəsində monitorda nümayişi

A.3.1 Giriş

Bu xidmət qrupuna ya auditoriya kütləsi üçün nəzərdə tutulmuş, ya da xüsusi avtonəqliyyat vasitəsinə və ya səyahətçinin məkanına uyğunlaşdırılmış və ya səyahət marşrutu boyunca avtonəqliyyat vasitəsi ilə səyahət edənlərə təqdim edilən məlumatlar daxildir. Məlumat məsləhət formasında təqdim olunur və o, real vaxt rejimində səyahət məlumatlarını, o cümlədən cari şərtlər əsasında təyinat yerinə qədər təxmini vaxtı, habelə iş zonaları, hadisələr, hava, ödənişlər, parklama yerinin mövcudluğu və səyahətçi üçün faydalı olan digər məlumatları ehtiva edə bilməlidir.

A.3.2 Xidmət komponentləri

A.3.2.1 Avtonəqliyyat vasitəsində işarəvermə sistemi – marşrutlaşdırma və qaydalar

Bu xidmət sürücülərə öz nəqliyyat vasitələrində marşrutlaşdırma və tənzimləyici məlumatları göstərmək imkanı verir. Marşrutlaşdırma haqqında məlumatlar səfərə başlamazdan əvvəl sürücülər tərəfindən təqdim edilməli olan aşağıdakı verilənlərin bir hissəsinə və ya hamısına əsaslanır:

- Səfərin başladığı məntəqə və təyinat yeri;
- Marşrut parametrləri;
- Tələb olunan gəliş vaxtı;
- Avtonəqliyyat vasitəsinin xüsusiyyətləri.

Bu verilənlərin bir hissəsi avtomatik olaraq avtonəqliyyat vasitəsi tərəfindən təmin edilə və başlanğıc məntəqə, son dayanacaq məntəqəsi və marşrut parametrləri kimi digər elementlər ən çox istifadə olunan, əvvəlcədən müəyyən edilmiş məlumat siyahısından əldə edilə bilər. Tənzimləyici ismarışlara, məsələn, çəki, hündürlük və giriş məhdudiyətləri daxildir.

A.3.2.2 Avtonəqliyyat vasitəsində işarəvermə sistemi – parklanma haqqında məlumat

Bu xidmət sürücülərə öz nəqliyyat vasitələrində parklanma məlumatlarını nümayiş etdirmək imkanı verir.

Aşağıda qeyd olunan bəzi və ya bütün məlumatların əhatə edilməsi mümkün olmalıdır:

- İstər parklama zonasının yeri, istərsə də parklama zonası daxilində sahələr kimi mövcud parklama sahələri məkanı;
- Parklanma qiyməti;
- İcazə verilən maksimum dayanma müddəti və hər hansı digər məhdudiyyətlər, məsələn, kempinqin olmaması və ya avtomobilin maksimal ölçüsü;
- Təhlükəsizlik səviyyəsi və növü, məsələn, girişin/çıxışın aşkarlanması, parkinqlayıcı və videonəzarət.

Bu məlumatı avtonəqliyyat vasitəsinin yaxınlığında və ya sürücü tərəfindən müəyyən edilmiş yerdə, məsələn, səfər edilən təyinat yerində və parklama yerini əvvəlcədən sifariş etmək üçün bir və ya bir neçə parklanma zonası üçün nümayiş etdirmək mümkün olmalıdır.

A.3.2.3 Avtonəqliyyat vasitəsində işarəvermə sistemi – sürət həddi və zolaqlara nəzarət

Bu xidmət sürücülərə öz nəqliyyat vasitələrində sürət həddi və zolaqlara nəzarət məlumatlarını nümayiş etdirmək

imkanı verir. Bu xidmət aşağıdakı məlumatların bəzilərini və ya hamısını əhatə edir:

- Cari sürət həddi;
- Avtonəqliyyat vasitəsinin qarşısındakı yolda sürət həddinin cari sürət həddindən fərqlənməsi;
- Avtonəqliyyat vasitəsinin zolaqdan kənarında dayanması;
- Avtonəqliyyat vasitəsinin öz növünə və (və ya) sərnişinlərin sayına uyğun olmayan zolaqla hərəkət etməsi;
- Mövcud sürət həddinə, avtonəqliyyat vasitəsinin vəziyyətinə və yol şəraitinə görə avtomobili idarə etməyin təhlükəli olması.

Bu məlumatın məzmunu avtonəqliyyat vasitəsinin növü və (və ya) ölçüsü, eləcə də mövcud vəziyyətinə sürücünün hazırkı vəziyyətinə görə dəyişə bilər.

A.3.2.4 Avtonəqliyyat vasitəsində işarəvermə sistemi – erkən xəbərdarlıq və tövsiyələr

Bu xidmət sürücülərə bu qrupa daxil olan digər xidmətlərin əhatə etmədiyi erkən xəbərdarlıq və tövsiyə xarakterli məlumatları öz avtomobillərində nümayiş etdirmək imkanı verir. Bu məlumatda aşağıdakı sahələrdə xəbərdarlıq və tövsiyələr verilir:

- Planlaşdırılan marşrutda və ya avtonəqliyyat vasitəsinin proqnozlaşdırılan trayektoriyasında əlverişsiz yol şəraiti;
- Sürət hədlərinin dəyişməsi;
- Hava şəraitinin dəyişməsi;
- Ödənişli sahəyə və yaxud ödəniş toplama məntəqəsinə/tarif zonasına qaçılmaz daxil olma;
- Qarşıdakı yola məhdudlaşdırılmış giriş;
- Məsələn, yorğunluq səbəbindən təhlükəli idarəetmə;
- Avtomobilin vəziyyətində yaranan problemlər.

Bu məlumatın məzmunu avtonəqliyyat vasitəsinin növü və (və ya) ölçüsü, eləcə də mövcud vəziyyətinə görə dəyişə bilər.

A.3.2.5 Xüsusi ictimai nəqliyyat vasitələri haqqında məlumat

O, müxtəlif nəqliyyat rejimlərindən əldə edilən məlumatları birləşdirməklə və qərar qəbul etmək üçün səyahətçilərə təqdim etməklə səyahətçilərə real vaxt rejimində ictimai avtonəqliyyat vasitəsi haqqında məlumat təqdim edir. Beləliklə, səyahətçinin hərəkətdə olarkən səyahət alternativlərini seçmək imkanı olur. Bu, üç əsas funksiyadan ibarətdir:

(1) Məlumatın yayılması, (2) Məlumatın qəbulu və (3) Məlumatın işlənməsi. Onların fərdi komponentləri aşağıda təsvir edilmişdir.

- (1) Məlumatın yayılması: Bu, səyahətçiləri məsələn, “doğru yerdə, doğru zamanda, məqbul ödənişlə” ehtiyaclarına əsaslanan, real vaxt rejimində situasiya haqqında məlumatla, habelə nişanlar və ya elanlar vasitəsilə ictimai nəqliyyatda cari və növbəti dayanacaqlar haqqında məlumatla təmin edir.
- (2) Məlumatın qəbulu: Bura aşağıdakı məlumatların təmin edilməsi daxildir:
 - Sərnişinlərin ictimai nəqliyyata mindiyi və ya düşdüyü sabit yerdə, habelə ictimai avtonəqliyyat vasitəsində olan mobil cihazlar, avadanlıqlar haqqında məlumat.
 - Vizual və ya audiokanallar vasitəsilə interaktiv və ya statik səyahət məlumatlarının yayılması
 - Cari situasiya vəziyyəti və (və ya) cari ictimai nəqliyyat xidmətləri haqqında proqnostik məlumatlar
- (3) Məlumatın işlənməsi: burada dinamik ictimai nəqliyyat xidmətləri üçün rezervasiya, təsdiqləmə və ödəniş xidmətləri, o cümlədən əlaqənin qorunması, avtomobildən birgə istifadə, sabit marşrutun dəyişdirilməsi, parklanma və digər ictimai nəqliyyat xidmətləri (və ya ictimai nəqliyyatla səyahətlə əlaqəli multimodal xidmətlər) təqdim edilir.

A.4 Real vaxt rejimində marşrutlaşdırma və məlumatlar

A.4.1 Giriş

Bu xidmətlər qrupu səyahətçiyə səfəri planlaşdırıldığı kimi başa çatdırmaq üçün səfər zamanı göstərilən planlama xidmətləri kateqoriyasına aiddir. Bu qrupa daxil olan xidmətlər şəbəkə və ictimai nəqliyyat məlumatlarına əsaslanaraq ən yaxşı marşrut seçimlərini hesablaya və "Şəhəratrafi dayanacaq" kimi multimodal seçimləri əhatə edə bilməlidir.

A.4.2 Xidmət komponentləri

A.4.2.1 Real vaxt rejimində məlumatlardan istifadə edərək avtonəqliyyat vasitəsində dinamik marşrutlaşdırma

Bu xidmət nəqliyyat vasitələrinin sürücülərinə öz nəqliyyat vasitələrinin marşrutu haqqında səfər davam etdikcə dinamik olaraq yenilənən məlumatları almağa imkan verir. Marşrutlaşdırma haqqında məlumatlar səfərə başlamazdan əvvəl sürücülər tərəfindən təqdim edilməli olan aşağıdakı verilənlərin bir hissəsinə və ya hamısına əsaslanır:

- Səfərin başladığı məntəqə və təyinat yeri;
- Marşrut parametrləri;
- Tələb olunan gəliş vaxtı;
- Avtonəqliyyat vasitəsinin xüsusiyyətləri.

Bu verilənlərin bir hissəsi avtomatik olaraq avtonəqliyyat vasitəsi tərəfindən təmin edilə və başlanğıc məntəqə, son dayanacaq məntəqəsi və marşrut parametrləri kimi digər elementlər ən çox istifadə olunan, əvvəlcədən müəyyən edilmiş məlumat siyahısından əldə edilə bilər. Səfər davam etdikcə aşağıdakı elementlərdən birində və ya bir neçəsində real vaxt rejimində edilən dəyişikliklərə uyğunlaşmaq üçün marşrutlaşdırma məlumatları əvvəlcə yaradılmış məlumatlar əsasında hazırlanır:

- Buz, qar və bu kimi səbəblərdən yol şəraiti;

- Tıxac, qəzalar və bu kimi səbəblərdən yol şəraiti;
- Köhnəlmiş əyləclər kimi səbəblərdən avtomobilin vəziyyəti;

Sürücünün vəziyyəti, məsələn, yorğunluğun səbəb olduğu diqqətsizlik.

Marşrutlaşdırmaya dəyişikliklər sürücüyə yuxarıda qeyd olunanlardan yayınmağa və yaxud kompensasiya etməyə imkan verir. Əgər sürücünün vəziyyəti avtonəqliyyat vasitəsinə idarə etməyə davam etdikdə digər hərəkət iştirakçıları üçün təhlükə yarada biləcək vəziyyətdədirsə, marşrutlaşdırma istiqaməti ən yaxın istirahət zonasına dəyişməyi təmin edə bilməlidir.

A.4.2.2 Real vaxt rejimində məlumatlardan istifadə edərək dinamik fərdi marşrutlaşdırma

Bu xidmət səyahətçilərə səyahət zamanı portativ cihazlar vasitəsilə dinamik olaraq yenilənən marşrutlaşdırma məlumatlarını almağa imkan verir. Marşrutlaşdırma haqqında məlumatlar səfərə başlamazdan əvvəl sürücülər tərəfindən təqdim edilməli olan aşağıdakı verilənlərin bir hissəsinə və ya hamısına əsaslanır:

- Səfərin başladığı məntəqə və təyinat yeri;
- Marşrut parametrləri;
- Tələb olunan gəliş vaxtı;
- İstifadə olunan nəqliyyat rejimləri ilə bağlı tələb olunan parametrlər;
- Səyahətçinin vəziyyəti, məsələn, əlilliyi olan şəxslər və ya yaşlı insanlar;
- Səyahətçinin avtomobil, velosiped və motosiklet kimi özünə aid avtonəqliyyat vasitəsinin xüsusiyyətləri.

Başlanğıc və son dayanacaq məntəqələri, marşrut və rejim seçimləri kimi ən çox istifadə edilən verilənlərin əvvəlcədən müəyyən edilmiş siyahısından bu verilənlərin bəzilərini avtomatik təmin etmək mümkün olacaq. Səfər davam etdikcə aşağıdakı elementlərdən birində və ya bir neçəsində real vaxt rejimində edilən dəyişikliklərə uyğunlaşmaq üçün marşrutlaşdırma məlumatları əvvəlcə yaradılmış məlumatlar əsasında hazırlana bilməlidir:

- Səyahət şərtləri, məsələn, buz, qar, tıxaclar, digər nəqliyyat rejimlərinin olması;
- Səyahətçinin şəxsi avtonəqliyyat vasitəsinin vəziyyəti;
- Səyahətçinin vəziyyəti, məsələn, yorğunluğun səbəb olduğu diqqətsizlik.

Marşrutlaşdırmaya dəyişikliklər səyahətçiyə yuxarıda qeyd olunanlardan yayınmağa və yaxud kompensasiya etməyə imkan verir. Həmçinin nəqliyyat rejimlərində baş verən gözlənilməz dəyişiklikləri daxil etmək, eləcə də avtomobillə, velosipedlə, piyada və ya ictimai nəqliyyatdan istifadə etməklə istirahət edilə biləcək yerə marşrutlaşdırma mümkün olmalıdır.

A.4.2.3 İctimai nəqliyyatda marşrut bələdçisi

Bu xidmət səyahətçilərə ictimai nəqliyyat vasitələrində və ya ictimai nəqliyyatla əlaqəli digər obyektlərdə mövcud olan məlumat lövhələri vasitəsilə marşrutlaşdırma haqqında məlumatlar əldə etməyə imkan verəcək. Marşrutlaşdırma haqqında məlumatlar hər bir səyahətçinin etdiyi səyahətə mütləq şamil edilməməklə ümumi xarakter daşmalıdır. Bununla belə, aşağıdakı məlumatların bir qismini və ya hamısını daxil etmək mümkün olmalıdır:

- Növbəti xidmətin və sonrakı xidmətlərin gözlənilən vaxtı;
- Xidmətin cari göstəriciləri, məsələn, gecikməsi və ya erkən olması;
- Növbəti dayanacaqda mövcud olan digər xidmətlər və onların yola düşmə vaxtları;
- Növbəti dayanacaqda mövcud olan digər nəqliyyat rejimləri.

Bu məlumatın mövcudluğu və istifadə olunan nümayiş mexanizmi onun göstəriləndiyi fiziki yerdən asılıdır.

A.5 Multimodal marşrut planlama

A.5.1 Giriş

Bu xidmətlər qrupuna səyahətçilərə iki və ya daha çox nəqliyyətim rejimindən istifadəni nəzərdə tutan səfərlər planlaşdırmağa imkan verən xidmətlər daxildir. Bu qrupa daxil olan xidmətlər şəbəkə və ictimai nəqliyyat məlumatlarına əsaslanaraq ən yaxşı marşrut seçimlərini hesablaya və "Şəhəratrafi dayanacaq" kimi multimodal seçimləri əhatə edə bilməlidir.

A.5.2 Xidmət komponentləri

A.5.2.1 Multimodal müqayisəli marşrut bələdçisi

Bu xidmət səyahətçilərə müxtəlif səfərlər planlaşdırmağa və sonra onları müqayisə etməyə imkan verəcək. Səyahətlər iki və ya daha çox nəqliyyətim rejimindən istifadəni əhatə etməli və onlardan ən azı biri piyada gəzmək, velosiped, motosiklet və avtomobil sürmək və ya ictimai nəqliyyatdan istifadə etmək üçün yol şəbəkəsindən istifadəni nəzərdə tutmalıdır. Müqayisə səyahətçi tərəfindən aşağıdakı parametrlərdən birini və ya bir neçəsini seçərək aparılmalıdır:

- Xərclər;
- Ümumi səyahət vaxtı, yəni, modal yerdəyişmələr üçün gözləmə vaxtları daxildir;
- İstifadə olunan rejimlərin sayı;
- Rejim dəyişikliklərinin sayı.

Müqayisə nəticəsində səyahətçi bəzi və ya bütün səfərlərin təfərrüatlarını dəqiqləşdirə və müqayisəni təkrar apara biləcək. Səyahətçi məmnun qaldıqdan sonra səfər dərhal və ya gələcək istifadə üçün saxlanıla bilər.

A.5.2.2 Real vaxt rejimində və siyasət məlumatlarından istifadə edərək mərkəzləşdirilmiş marşrut planlaması

Bu xidmət "mərkəzləşdirilmiş" sistemdən istifadə edərək marşrutun planlaşdırılmasını təmin edir. Bu halda "mərkəzləşdirilmiş" o deməkdir ki, xidmət real vaxt rejimində səyahətə dair verilənlərə və digər təşkilatlardan aldığı və ya özü üçün yaratdığı nəqliyyat siyasətinə çıxışı olan bir təşkilat tərəfindən təmin edilməlidir. Real vaxt rejimində səyahətə dair verilənlər aşağıdakılardan bəzilərini və ya hamısını əhatə edir:

- Sürət və tıxaclar daxil olmaqla, yol hərəkəti haqqında verilənlər;
- Qrafikdən cari və gözlənilən kənarlaşmalar da daxil olmaqla, ictimai nəqliyyat xidmətləri haqqında verilənlər;
- Həm cari şərtləri, həm də yol hərəkətinə mənfi təsir göstərə biləcək proqnozlaşdırılan dəyişiklikləri ehtiva edən hava məlumatları.

Siyasət məlumatları müəyyən nəqliyyətim rejimləri üçün səyahət tələbləri və digər nəqliyyətim rejimləri ilə müqayisədə onların üstünlükləri kimi məsələləri əhatə etməlidir. Həmçinin siyasətdə müəyyən bir nəqliyyətim rejimindən istifadənin məcburi olması və ya qadağan edilməsi mümkün olmalıdır. Səyahətçinin seçdiyi nəqliyyətim rejimləri siyasət məhdudiyyətlərinə görə marşrut planında istifadə olunanlarla eyni deyilsə, səyahətçi dəyişikliklər barədə məlumatlandırılır.

A.6 Səyahət xidmətləri haqqında məlumat

A.6.1 Giriş

Bu xidmətlər qrupu səfərdən əvvəl və ya səfər zamanı səyahətçi üçün faydalı ola biləcək, faktiki səfərdən

başqa xidmətlərin göstərilməsini əhatə edir. Bu qrupdakı xidmətlər vasitəsilə təqdim edilən məlumatlar səfərin nəzərdə tutulan son dayanacaq məntəqəsinə və ya səfərdən əvvəl məlumat verildikdə səyahətçinin səfərin başlanğıc məntəqəsi haqqında olacaq hazırkı məkanına aid ola bilməlidir.

A.6.2 Xidmət komponentləri

A.6.2.1 Səyahət xidmətləri haqqında məlumat – son dayanacaq məntəqəsi

Bu xidmət səyahətçiyə səyahətdən əvvəl və ya səyahət zamanı səyahətin son dayanacaq məntəqəsində mövcud olan xidmətlər haqqında məlumat verir. Məlumat ya statik, ya da real vaxt rejimində dinamik ola bilər və səyahətçiyə hər bir məlumatla bağlı uyğun istiqamət verilir.

Statik məlumat aşağıdakılardan hər hansı birini əhatə edir:

- Hotellər;
- Restoranlar və ayaqüstü və ya paket yemək xidmətləri göstərən iaşə müəssisələri;
- Əyləncə məkanları;
- Tibb məntəqələri;
- Görməli yerlər, məsələn, memarlıq abidələri və tarixi yerlər;
- Bankçılıq və valyuta mübadiləsi kimi digər xidmətlər təklif edən yerlər.

Real vaxt rejimində dinamik məlumatlara aşağıdakılardan hər hansı biri aiddir:

- Hotelin mövcudluğu və qiymətlər;
- Restoranların mövcudluğu və qiymətlər;
- Cari və proqnozlaşdırılan hava şəraiti və digər hadisələr, məsələn, sel, kanal keçidlərinin açılma vaxtları və s.

Bu məlumatın mövcudluğu və istifadə olunan nümayiş mexanizmi onun göstərildiyi fiziki yerdən asılıdır. Bu, statik cihaz, kompüter avadanlığı, nəqliyyat vasitələri və şəxsi cihazlar ola bilər. Səyahətçi kompüterlər və şəxsi cihazlar vasitəsilə hotellər, restoranlarda əvvəlcədən rezervasiya edə və ayaqüstü və ya paket yemək xidmətləri göstərən iaşə müəssisələrindən əvvəlcədən sifariş verə bilməlidir.

A.6.2.2 Səyahət xidmətləri haqqında məlumat – hazırkı məkan

Bu xidmət səyahətçinin hazırda olduğu yerdə mövcud olan xidmətlər haqqında məlumat verməlidir. Bu məlumat səfər başlamazdan əvvəl verilir, onun səfərin başlanğıc məntəqəsinə aid olması mümkün olmalıdır. Məlumat ya statik, ya da real vaxt rejimində dinamik ola bilər və səyahətçiyə hər bir məlumatla bağlı uyğun istiqamət verilir.

Statik məlumat aşağıdakılardan hər hansı birini əhatə edir:

- Restoranlar və ayaqüstü və ya paket yemək xidmətləri göstərən iaşə müəssisələri;
- Əyləncə məkanları;
- Tibb məntəqələri;
- Bankçılıq və valyuta mübadiləsi kimi digər xidmətlər təklif edən yerlər.

Real vaxt rejimində dinamik məlumatlara aşağıdakılardan hər hansı biri aiddir:

- Mövcud ictimai nəqliyyat rejimlərinin cari və proqnozlaşdırılan gəliş və yola düşmə məlumatları;
- Cari və proqnozlaşdırılan hava şəraiti və digər hadisələr, məsələn, sel, kanal keçidlərinin açılma vaxtları və s.

Bu məlumatın mövcudluğu və istifadə olunan nümayiş mexanizmi onun göstərildiyi fiziki yerdən asılıdır. Bu, statik cihaz, kompüter avadanlığı və ya nəqliyyat vasitələri və şəxsi cihazlar

ola bilər. Səyahətçi kompüterlər və şəxsi cihazlar vasitəsilə restoranlarda əvvəlcədən rezervasiya edə və ayaqüstü və ya paket yemək xidmətləri göstərən işə müəssisələrindən əvvəlcədən sifariş verə

LAYIHƏ

Əlavə B (normativ)

Yol hərəkətinin idarə edilməsi və əməliyyatlar domeni

B.1 Giriş

Bu domen bütün avtomobil nəqliyyatı şəbəkəsi üzrə bütün növ nəqliyyat vasitələrinin, sərnəşinlərin və piyadaların hərəkətinin idarə edilməsini və həm avtomatlaşdırılmış monitoring və nəzarət fəaliyyətlərini, həm də nəqliyyat şəbəkəsində real vaxt rejimində baş verən hadisələri və digər nasazlıqları aradan qaldıran qərar qəbul etmə proseslərini (həm avtomatlaşdırılmış, həm də manual qaydada) və zəruri hallarda ümumi hərəkətliliyi dəstəkləmək üçün nəqliyyat xidmətlərinə tələbin idarə edilməsini əhatə edir.

Bu domənə aşağıdakı xidmət qrupları daxildir:

1. Yol hərəkətinin idarə edilməsi və nəzarət – bax: [B.2](#) və sonrakılar;
2. Yol-nəqliyyat hadisələrinin idarə edilməsi – bax: [B.3](#) və sonrakılar;
3. Tələbin idarə edilməsi – bax: [B.4](#) və sonrakılar;
4. Yol-nəqliyyat infrastrukturunun saxlanılmasının idarə edilməsi – bax: [B.5](#) və sonrakılar;
5. Yol hərəkəti qaydalarının icrasına nəzarət/əməl edilməsi – bax: [B.6](#) və sonrakılar.

B.2 Yol hərəkətinin idarə edilməsi və nəzarət

B.2.1 Giriş

Bu xidmət qrupu yol şəbəkəsi vasitəsilə hərəkət axınının idarə edilməsinə aiddir. Burada yol şəbəkəsindən istifadə edən nəqliyyat vasitələrinə nəzarət etmək üçün müxtəlif mexanizmlərdən, o cümlədən avtobuslar və taksilər kimi müəyyən növ nəqliyyat vasitələrinin, habelə xüsusi təyinatlı xidmətlərə məxsus nəqliyyat vasitələrinin hərəkətinə üstünlük vermək üçün vasitələrdən istifadə və fiziki yol şəbəkəsinin, modal interfeyslərin və dayanacaqaların idarə edilməsi nəzərdə tutulur.

B.2.2 Xidmət komponentləri:

B.2.2.1 Yol hərəkətinin monitoringi

Bu xidmət çərçivəsində hazırda İNS tərəfindən idarə olunan yol şəbəkəsində mövcud olan hərəkət şəraitinə nəzarət ediləcək. Nəzarət ediləcək verilənlər aşağıdakılardan bəzilərini və ya hamısını əhatə edir:

- Nəqliyyat axınının sürəti (müəyyən yerlərdən keçən nəqliyyat vasitələrinin sayını əks etdirən göstərici);
- Hərəkət sürəti (müəyyən yerlərdən keçən nəqliyyat vasitələri üçün);
- Nəqliyyat vasitələrinin ara məsafəsi (müəyyən yerlərdə və bu yerlərdə müəyyən zolaqlar boyu);
- Tıxac (müəyyən yerlərdə hərəkətin dayanma yeri kimi müəyyən edilir).

Yol şəbəkəsinin bir və ya bir neçə yerində yuxarıda göstərilən verilənlərin bəzi və ya bütün elementlərini ölçmək mümkün olacaq. Həmçinin, verilənlərin avtomobil, avtobus, yük maşını və velosiped kimi yol nəqliyyat vasitələrinin növünə görə təsnifatını aparıla biləcək. Həmçinin toplanmış verilənlərin arxivləşdirilməsi və digər xidmətləri təmin edən proqramlarda istifadəyə verilməsi mümkün olacaq.

B.2.2.2 Yerüstü küçə hərəkətinin idarə edilməsi

Bu xidmət şəhər küçələrində hərəkət axınına idarəetmə orqanının müvafiq hesab etdiyi istənilən şəkildə nəzarət etməyə imkan verir. Yol şəbəkəsinin bütün hissələrində hərəkətin idarə edilməsi metodunun eyni olması təmin edilməlidir.

Şəhər küçələrinə tətbiq edilə bilən idarəetmə üsulları aşağıdakılardan biri və ya bir neçəsi vasitəsilə təmin edilməlidir:

- Yalnız yerli şəraitin nəzərə alındığı işıqfor kontrollerlərindən istifadə etməklə yerli nəzarət;
- Öz nəqliyyat vasitələrinin tanınmasından istifadə edən işıqfor kontrollerlərindən istifadə edərək avtonəqliyyat vasitəsi ilə aktivləşdirilən nəzarət mövcudluq;
- Əvvəlcədən proqramlaşdırılmış işıqfor kontrollerlərindən istifadə etməklə sabit vaxta nəzarət;
- Piyadaların yolun hərəkət hissəsini keçməsinə icazə verilməsi ilə bağlı tələblərinə cavab verə bilən işıqfor kontrollerləri vasitəsilə piyadalara nəzarət;
- Bir və ya bir neçə müxtəlif metodologiyadan istifadə etməklə işıqfor kontrollerləri vasitəsilə adaptiv nəzarət;
- Nəzarətin olmaması – hərəkətin axınına nəzarət olmadan icazə verilir.

Bu idarəetmə üsullarının hər birini ilin müxtəlif vaxtlarında və ya günündə və günlərində bəzi hissələrə və ya bütün yol şəbəkəsinə tətbiq etmək mümkün olmalıdır. Piyadaların yol şəbəkəsindən keçməsi də piyadaların müdaxiləsi olmadan hərəkətin idarə edilməsi ilə birlikdə təmin edilə bilər.

B.2.2.3 Avtomagistral yollarda hərəkətə nəzarət – avtomagistrala çıxışa nəzarət

Bu xidmət nəqliyyat vasitələrinin avtomagistral yollara çıxışını təmin edən panduslara nəzarət etməyə imkan verəcək. Bu nəzarət vasitələri artıq avtomagistral yollardan istifadə edən nəqliyyat vasitələrinin hərəkətinə qoşulmanın təsirini məhdudlaşdırmaq üçün avtomobillərin avtomagistral yollara çıxışını məhdudlaşdırma bilməlidir. Avtomobilin avtomagistral yola girişinin məhdudlaşdırılacağına qərar vermək üçün istifadə olunan meyarlara aşağıdakılar aid edilə bilər:

- Avtomagistral yolda hərəkət axını;
- Avtomagistral yolda sürət;
- Avtomagistral yolun çıxış panduslarına bitişik yerüstü küçə şəbəkələrində hərəkət şərtləri.

Bu meyarlardan ilk ikisinin avtomagistral yol zolağı və yaxud avtonəqliyyat vasitəsinin növünə görə müəyyən edilməsi və günün müəyyən vaxtına və ilin gününə görə giriş məhdudiyyətlərinin tətbiq edilməsi mümkün olmalıdır. Zəruri hallarda, məsələn, hadisə zamanı və ya fəvqəladə vəziyyətlərdə avtomagistral yolda mövcud hərəkət şəraitinə istinad etmədən mövcud giriş məhdudiyyəti dəyişdirilə və ya yeni giriş məhdudiyyəti tətbiq edilə bilər. Hər hansı nəzarət dəyişiklikləri yerüstü küçə şəbəkəsindən istifadə edən nəqliyyat vasitələrinin təhlükəsizliyini pozmayacaq şəkildə tətbiq edilməlidir.

B.2.2.4 Avtomagistral yollarda hərəkətə nəzarət – magistral yolda sürət və zolaqların idarə edilməsi

Bu xidmət avtomagistral yollarda hərəkətin axınına nəzarət etməyə imkan verir. Yol hərəkətinə nəzarət aşağıdakı amillərdən birinə və ya hər ikisinə əsaslanmalıdır:

- Magistral yolda sürət, yəni avtomagistral yolda hərəkət edən nəqliyyat vasitələrinin orta sürəti;
- Zolaqların idarə edilməsi, yəni avtomagistral yolun hər bir zolağından istifadə.

Bu nəzarət üsullarından hər hansı birini magistral yolun bir və ya bir neçə zolağına tətbiq etmək, bir yerdən digərinə dəyişmək və müxtəlif növ nəqliyyat vasitələrinə fərqli şəkildə tətbiq etmək mümkün olmalıdır. Hər hansı nəzarət dəyişiklikləri avtomagistral yol şəbəkəsindən istifadə edən nəqliyyat

vasitələrinin təhlükəsizliyini pozmayacaq şəkildə tətbiq edilməlidir.

B.2.2.5 Müəyyən nəqliyyat vasitələri üçün imtiyazlı rejim (siqnal prioriteti və əvvəlcədən boşaldılma)

Bu xidmət müəyyən növ nəqliyyat vasitələrinin yol şəbəkəsindən istifadə edə biləcəyi yolları prioritetləşdirməyə imkan verməlidir. Bu, əsasən yol şəbəkəsinin yerüstü küçə hissəsinə tətbiq edilir, çünki ən faydalı təsirlər burada əldə edilə bilər.

Prioritet verilən nəqliyyat vasitələrinə aşağıdakılardan bəziləri və ya hamısı daxildir:

- Velosipedlər;
- Marşrutları yol şəbəkəsi ilə kəşifən ictimai nəqliyyat vasitələri, o cümlədən avtobuslar və tramvaylar, habelə yüngül rəlsli nəqliyyat vasitələri;
- Operativ nəqliyyat vasitələri, yəni, polis, yanğından mühafizə və təcili tibbi yardım;
- Yük maşınları;
- Xüsusi təyinatlı nəqliyyat vasitələri, məsələn, hərbi təyinatlı və ya təhlükəli yükləri daşıyan nəqliyyat vasitələri.

Eyni yerdə hər bir avtonəqliyyat vasitəsinə, eləcə də bütün yol şəbəkəsinin müəyyən hissələrində müxtəlif növ nəqliyyat vasitələrinə üstünlük vermək mümkün olmalıdır.

B.2.2.6 Geriyə dönmə zolağının idarə edilməsi

Bu xidmət yolun hərəkət zolağında nəqliyyat vasitələrinin axın istiqamətini dəyişməyə imkan verir. Bu xidmət yüksək selektiv əsasda tətbiq edilə bilər və yol şəbəkəsindən istifadə edən nəqliyyat vasitələrinin təhlükəsizliyini pozmayacaq şəkildə həyata keçirilməlidir.

Dəyişikliklər elə edilməlidir ki, cari nəqliyyat axımına minimal təsir göstərilsin. Hərəkət istiqaməti dəyişdirilməli olan zolaqlar aydın şəkildə qeyd olunmalıdır ki, bütün sürücülər tərəfindən başa düşülsün. Bu, təsirə məruz qalan zolağın mövcud olduğu hərəkət hissəsindən istifadə edən sürücülərə və yan yollar kimi yol şəbəkəsinin digər hissələrindən təsirə məruz qalan zolağa qoşulan sürücülərə aiddir. Hərəkətin axını istiqamətində hər hansı dəyişiklikdən əvvəl ondan cari istifadə edən nəqliyyatın təmizləndiyinə əmin olmaq üçün zolaqdan istifadə bağlanmalıdır.

Dəyişiklik intervalları çox tez-tez olmamalıdır. Bu halda “çox tez-tez” 1 saat deməkdir, yəni dəyişikliklər yalnız bir saatdan çox intervallarla edilə bilər.

B.2.2.7 Yerüstü küçə və avtomagistral yolların hərəkətinə nəzarətin əlaqələndirilməsi

Bu xidmət yol şəbəkəsinin şəhər küçələrində hərəkətin idarə edilməsinin yol şəbəkəsinin magistral hissəsində hərəkətin idarə edilməsi ilə əlaqələndirilməsini təmin edir. Bu xidmətin dəstəklədiyi fəaliyyətlərə aşağıdakılar daxildir:

- Yol hərəkətindən balanslaşdırılmış istifadəni təmin etmək üçün şəhər küçələri və şəbəkənin avtomagistral hissələri arasında hərəkətin dəyişdirilməsi.
- Şəbəkənin bir hissəsində ehtiyat yer varsa, digər hissədə sıxlığı azaltmaq üçün şəbəkənin şəhər küçələri və avtomagistral hissələri arasında hərəkətin dəyişdirilməsi;
- Şəbəkənin bir hissəsinin bir qismi və ya hamısı bağlı olduqda, şəhər küçələri və şəbəkənin avtomagistral hissələri arasında hərəkətin dəyişdirilməsi;
- Bir və ya bir neçə növ nəqliyyat vasitələrinin şəhər küçələrinə və ya magistral yol şəbəkəsinin hissələrinə girişinin müvəqqəti məhdudlaşdırılması.

Bu tədbirlərdən hər hansı birini yol şəbəkəsinin bəzi və ya bütün şəhər küçələrinə və ya avtomagistral hissələrinə tətbiq etmək mümkün olmalıdır. Bu tədbirlərin yol şəbəkəsinin bəzi və ya bütün şəhər küçələrinin və avtomagistral hissələrinin müxtəlif orqanlar və yaxud yurisdiksiyalar tərəfindən idarə və yaxud istismar edildiyi hallarda da tətbiq etmək mümkün olmalıdır.

B.2.2.8 İntermodal avtomobil yolu qovşaqlarının idarə edilməsi

Bu xidmət intermodal avtomobil yolları qovşaqlarının bir rejimin işinə qoyulan hər hansı müvəqqəti məhdudiyyətlərin digər rejimin pozulmasını minimuma endirəcək şəkildə idarə olunmasını təmin edəcək. Bu xidmət tərəfindən dəstəklənəcək intermodal qovşaqlarda fəaliyyətlər aşağıdakıları əhatə edir:

- Bir və ya bir neçə digər nəqliyyat rejiminə üstünlük vermək üçün bir və ya bir neçə nəqliyyat rejiminin dayandırılması, məsələn, ağır və ya yüngülçəkili dəmir yolu nəqliyyatının qovşaqdan keçməsinə icazə vermək üçün yol hərəkətinin dayandırılması və ya çay və ya kanal üzərindəki körpünün su nəqliyyatına açılması üçün yol şəbəkəsinin bir hissəsinin bağlanması;
- Bir və ya bir neçə digər rejimdən istifadə edən nəqliyyat vasitələrinin keçməsi ilə fiziki dayanmanın yaranmaması üçün bir və ya bir neçə nəqliyyat rejiminə müvəqqəti sürət məhdudiyyətlərinin tətbiq edilməsi.

Bu fəaliyyətlərin hər birini müəyyən intermodal qovşaqdan istifadə edən bir, bəzi və ya bütün rejimlərə tətbiq etmək mümkün olmalıdır. İntermodal keçiddən kifayət qədər əvvəl bütün işlək rejimlərin sürücülərinə hər hansı bir fəaliyyətin həyata keçirildiyi barədə müvafiq və adekvat xəbərdarlıq edilməlidir. Yol şəbəkəsi üçün mümkün və uyğun olduqda, fəaliyyətin davam etdiyi barədə xəbərdarlığa bir və ya bir neçə alternativ marşrutdan müvəqqəti istifadəyə dair məsləhətlərin daxil edilməsi mümkün olmalıdır.

B.2.2.9 Parklanmanın idarə edilməsi

Bu xidmət yol şəbəkəsində parklama yerlərindən istifadəni idarə etməyə imkan verir¹⁾. Belə idarəetmə aşağıdakı tədbirlərdən biri və ya bir neçəsini ehtiva edə bilməlidir:

- Parklanma zonasının bir hissəsinin və ya hamısının daimi və ya müvəqqəti olaraq açılması və yaxud bağlanması;
- Sürücülərə mövcud parklanma yerlərinin sayı barədə real vaxt rejimində məlumatların verilməsi;
- İstənilən vaxt boş yerlərin sayını müəyyən etmək üçün real vaxt rejimində parklanma zonasından istifadənin monitorinqi;
- Ödəniş edilmiş və yaxud icazə verilən maksimum vaxtdan artıq qalan nəqliyyat vasitələrini müəyyən etmək üçün bütövlükdə parklanma yerinin və yaxud parklanma yerindəki bəzi və ya bütün fərdi yerlərin real vaxt rejimində monitorinqi.

Bu tədbirləri yol şəbəkəsinin bəzi və ya bütün hissələrində bəzi və ya bütün parklanma yerlərində tətbiq etmək mümkün olmalıdır. Həmçinin hər bir parklanma yerində müxtəlif tədbirlər tətbiq etmək və bu tədbirləri hər bir parklanma yerində bir və ya bir neçə müxtəlif növ avtonəqliyyat vasitəsinə tətbiq etmək mümkün olmalıdır.

B.2.2.10 İş zonasında yol hərəkətinin idarə edilməsi

Bu xidmət iş zonasından (yol-təmir işləri) keçən nəqliyyat vasitələrini idarə etməyə imkan verir. Belə idarəetmə xidmətinə aşağıdakı tədbirlərdən biri və ya bir neçəsini daxil etmək mümkün olmalıdır:

- Yol şəbəkəsinin iş zonasının (yol-təmir işləri) bəzi və ya bütün hissələri üçün sürət məhdudiyyətlərinin tətbiqi;
- Yol şəbəkəsinin iş zonasının (yol-təmir işləri) bəzi və ya bütün hissələri üçün müxtəlif sürət məhdudiyyətlərinin tətbiqi;
- Həm yol işçilərinin, həm də yoldan keçən nəqliyyat vasitələrinin təhlükəsizliyini təmin etmək üçün zolaqların düzgün idarəçiliyinin təmin edilməsi;
- Mümkün və uyğun olduqda həm yol işçilərinin, həm də yoldan keçən nəqliyyat vasitələrinin təhlükəsizliyini təmin etmək üçün fiziki maneələrin quraşdırılması;

1) Qeyd: Parklanma üçün ödənişlərin toplanılması xidməti G.2.2.5 bölməsində təsvir edilmişdir.

- Yol şəbəkəsinin iş zonasının (yol-təmir işləri) zonasının (sahəsinin) müvəqqəti bağlanması;
- Yol işçilərinin, texnika və avadanlıqların və tikinti materiallarının iş zonasına (yol-təmir işləri) düzgün və təhlükəsiz girişinin təmin edilməsi;
- Hərəkət istiqamətində qarşıdakı yol şəbəkəsində yuxarıda göstərilən tədbirlərdən hər hansı birinin yerinə yetirildiyi barədə sürücülərə müvafiq olaraq əvvəlcədən xəbərdarlıq edilməsi.

Yol şəbəkəsində bəzi və ya bütün iş zonalarında (yol-təmir işləri) bu tədbirlərin hər birinin, eləcə də hər bir iş zonasında (yol-təmir işləri) müxtəlif tədbirlərin həyata keçirilməsi mümkün olmalıdır.

B.2.2.11 Yol hərəkətinə dair məsləhətlər və xəbərdarlıqlar

Bu xidmət sürücüləri yol hərəkəti haqqında məsləhət və xəbərdarlıqla təmin edir. Məlumatların həm nəqliyyat vasitələrində, həm də yol kənarında verilməsi mümkün olmalıdır. Məlumatlarda aşağıdakı elementlərdən biri və ya bir neçəsi təqdim edilməlidir:

- Gecikmələrə səbəb olan əlverişsiz yol şəraitinin başlaması ilə bağlı məsləhət;
- Həm hazırkı yerdə, həm də hərəkət istiqamətində gözlənilən əlverişsiz hava şəraiti barədə xəbərdarlıq;
- Tıxacın və yaxud əlverişsiz hava şəraitinin sürətə və yaxud səyahət müddətinə ehtimal təsiri;
- Qarşıdakı iş zonası (yol-təmir işləri), o cümlədən müvəqqəti sürət hədləri barədə xəbərdarlıq;
- Qarşıda dar zolaqlar, körpülər, sərt döngələr, çəki məhdudiyətləri kimi yol hərəkəti məhdudiyətləri barədə xəbərdarlıq;
- Hərəkət istiqamətində yolların bağlanması barədə xəbərdarlıq;
- Əvvəl müəyyən edilmiş hər hansı məsləhət və xəbərdarlıqlardan istənilən biri üçün alternativ marşrutlar üzrə tövsiyələr.

Məsləhət və xəbərdarlıq məlumatları tətbiq olunan yerli qaydalara əsasən təbii gündüz və gecə əvəzlənmələri və ya əlverişsiz hava şəraiti səbəbindən və bütün şərtlərdə üstünlük təşkil edən orta avtomobil sürətində, bütün gözlənilən işıqlandırma növləri altında asanlıqla oxuna bilən formada təqdim edilməlidir. Həmçinin məlumat vaxtında və mövcud imkanlara əsaslanaraq sürücülərin hansı alternativ marşrutla bağlı qərar qəbul edə biləcəyi yerlərdə təqdim edilməlidir.

B.2.2.12 Hadisələrin monitorinqi və təsdiqlənməsi

Bu xidmət yol şəbəkəsində nəqliyyat vasitələrinin hərəkətinə təsir edən hadisənin baş verdiyini aşkar etmək və təsdiqləmək üçün verilənlərin monitorinqi və bu verilənlərdən istifadəyə imkan verməlidir. Aşağıda qeyd olunanlar da daxil olmaqla, bir və ya bir neçə mexanizmdən istifadə etməklə hadisələri aşkar etmək mümkün olmalıdır:

- Hərəkət axınının monitorinqi;
- Tıxacların monitorinqi;
- İctimai nəqliyyat xidmətinin hərəkət qrafiklərinin gözlənilən qrafiklə müqayisədə dəyişməsi;
- Yol kənarı avadanlıqların sıradan çıxması;
- Polis və ya digər operativ xidmətlər üçün məlumatlar;
- Səyahətçilərdən və yol şəbəkəsini görənlərdən, lakin əslində səyahət etməyən insanların məlumatları;
- Sürücülərin, məsələn, eCall, On-Star və ya oxşar dövlət və ya özəl xidmətlərdən istifadə etməklə

verdikləri məlumatlar;

- Həm nəqliyyat vasitələrinin salonunda, həm də yol kənarında İNS stansiyalarından avtomatik ötürülən məlumatlar.

Hadisənin baş verməsi ehtimalı barədə məlumat vermək üçün bu mexanizmlərdən bir neçəsindən istifadə etmək mümkün olmalıdır. Hər bir göstəriciyə “etibarlılıq dərəcəsi” təyin etmək imkanı daxil edilir və bu, hadisə göstəricisini təmin edən mexanizmdən və hər bir hadisə haqqında məlumat verən mexanizmlərin sayına əsaslanır. Beləliklə, baş vermiş hadisənin təsdiqini istər “etibarlılıq dərəcəsi” yüksək olan bir mənbədən, istərsə də ümumi “etibarlılıq dərəcəsi” yüksək olan bir çox mənbədən təmin etmək mümkün olmalıdır.

B.3 Yol-nəqliyyat hadisələrinin idarə edilməsi

B.3.1 Giriş

Bu xidmətlər qrupu təkcə kənar mənbələrdən (məsələn, təbii fəlakətlər, terror hücumları) deyil, şəbəkənin özündə yaranan şərtlərlə bağlı nəqliyyat şəbəkəsində müxtəlif hadisələr cavab vermək imkanını təmin edir. Hadisələrin digər xidmətlər, məsələn, “Yol hərəkətinin idarə edilməsi və nəzarət” qrupları tərəfindən aşkarlanacağı güman edilir, bununla belə, bu qrupdakı bəzi xidmətlər dəmir yolu və hava nəqliyyatı kimi digər nəqliyyat rejimlərinin idarə edilməsinə cavabdeh sistemlər tərəfindən potensial hadisələrin aşkarlanmasını dəstəkləyir:

B.3.2 Xidmət komponentləri:

B.3.2.1 Sürücüyə hadisə yerində yardım göstərilməsi

Bu xidmət sürücüyə istənilən yerdə və istənilən vaxt yardım göstərməyə imkan verir. Bu yardım xidməti aşağıdakılardan bəziləri və ya hər birini əhatə edə bilməlidir:

- sıradan çıxmış avtonəqliyyat vasitəsinin digər hərəkət iştirakçıları üçün təhlükə yaratmayan və avtonəqliyyat vasitəsinin sərnişinləri üçün təhlükənin cüzi və ya ümumiyyətlə olmadığı təhlükəsiz yerə təxliyəsi;
- Sıradan çıxmış avtonəqliyyat vasitəsinin təmir yerinə evakuasiyası;
- Sıradan çıxmış avtonəqliyyat vasitəsinin təhlükəsiz bir yerdə təmiri;
 - Sürücü də daxil olmaqla avtonəqliyyat vasitəsində olan şəxslərin operativ nəqliyyat vasitəsi ilə (avtonəqliyyat vasitəsi və ya helikopter və ya təyyarə kimi hava nəqliyyatı) müvafiq tibbi yardım göstərilə biləcəyi yerə təxliyəsi;
- Təhlükəli material kimi təsnif edilməməsinə baxmayaraq yükün davamlı hadisə yerində qalması digər yol istifadəçiləri üçün təhlükə yaratdıqda yük maşınından yükün bir hissəsinin və ya hamısının təxliyəsi.

Eyni yerdə eyni hadisə üzrə və ya müxtəlif yerlərdə müxtəlif hadisələr üzrə olmasından asılı olmayaraq, sürücüyə yardım göstərilməsinin sayına heç bir məhdudiyyət qoyulmur. Hər dəfə yardım göstərildikdə, yuxarıda təsvir edilən növlər üzrə istənilən sayda tətbiq etmək mümkün olmalıdır.

B.3.2.2 Səyahətçiyə hadisə yerində yardım göstərilməsi

Bu xidmət səyahətçilərə istənilən yerdə və istənilən vaxt yardım göstərməyə imkan verir. Bu yardım xidməti aşağıdakılardan birini və ya bir neçəsini əhatə edə bilməlidir:

- Səyahətçiyə səfəri başa çatdırmaq üçün tibbi yardım göstərilməsi;
- Səyahətçinin səfərini davam etdirə bilməyəcəyi halda onun fasiləsiz tibbi xidmətlə təmin oluna biləcəyi yerə təxliyəsi;
- Səfərin başa çatması üçün səyahətçinin marşrutuna hansı dəyişikliklərin edilməsinə dair tövsiyələr;
- Yaxınlıqdakı obyektlərin, məsələn, hotellər, restoranlar, xəstəxanalar və digər tibb müəssisələrinin,

bankların
və s. yeri barədə məsləhətlər;

- Modal mübadilə məntəqələrinin yeri və onlar üçün əlçatan səfər rejimləri barədə məsləhətlər.

Eyni yerdə eyni hadisə üzrə və ya müxtəlif yerlərdə müxtəlif hadisələr üzrə olmasından asılı olmayaraq, səyahətçiyə yardım göstərilməsinin sayına heç bir məhdudiyət qoyulmur. Hər dəfə yardım göstərildikdə, yuxarıda təsvir edilən növlər üzrə istənilən sayda tətbiq etmək mümkün olmalıdır.

B.3.2.3 Hadisələrin əlaqələndirilməsi və həlli

Bu xidmət hadisəyə reaksiyanın əlaqələndirilməsini və yol hərəkəti iştirakçılarının potensial təsir göstərə biləcək hadisənin hər hansı nəticələrinin həllini təmin edir. “Əlaqələndirmə və həll” xidməti operativ yardım xidmətlərinin (yanğından mühafizə, polis və tibbi yardım) istənilən kombinasiyasını, eləcə də evakuatorlar və insanları, nəqliyyat vasitələrini və yükləri hadisə yerindən çıxarmaq üçün digər mexanizmlər kimi digər yardım formalarını əhatə edə bilməlidir.

B.3.2.4 Təhlükəli materialların monitorinqi və idarə edilməsi

Bu xidmət yol şəbəkəsi boyunca təhlükəli materialların hərəkətinə nəzarət etməyə imkan verir. Monitorinq zamanı yol şəbəkəsinin bütün növləri, məsələn, şəhər küçələri, avtomagistrallar, ödənişli yollar, xüsusi mülkiyyətdə olan və saxlanılan yollar, eləcə də yol şəbəkəsindən sərbəst keçidi gözləmək kimi təhlükəli yüklərin hərəkətsiz olduğu yerləri və vəziyyətləri əhatə etmək mümkün olmalıdır.

Təhlükəli materialların hərəkətinin idarə edilməsi ilə onların yol şəbəkəsi vasitəsilə keçməli olduğu marşrutu planlaşdırmaq və nəzarət etmək mümkün hala gəlir. Həmçinin təhlükəli materialların vəziyyəti digər yol hərəkəti iştirakçıları və ya yol şəbəkəsinə yaxın məsafədə olan insanlar və obyektlər üçün təhlükəli olarsa, operativ yardım xidmətlərinə xəbərdarlıq etməyə imkan verir.

B.3.2.5 Digər nəqliyyat rejimlərindən hadisə haqqında məlumatların toplanılması

Bu xidmət digər nəqliyyat rejimlərində baş vermiş hadisələr haqqında ətraflı məlumat toplamağa imkan verir. Toplanmış məlumatlar aşağıdakılardan bəziləri və ya hamısını əhatə edə bilər:

- Nəqliyyat rejimi;
- Yer;
- Hadisədə iştirak edən nəqliyyat rejiminin işinə təsir;
- Hər hansı operativ yardım xidmətinin iştirakı haqqında təfərrüatlar.

Bu məlumatlardan sürücülər və səyahətçilər üçün xəbərdarlıq və məsləhət xarakterli ismarış mənbəyi kimi, habelə hadisənin yol şəbəkəsi boyunca nəqliyyat vasitələrinin hərəkətinə təsirini qiymətləndirməkdə istifadə etmək mümkün olmalıdır.

B.4 Tələbin idarə edilməsi

B.4.1 Giriş

Bu xidmət qrupu səyahət tələblərinə təsiri nəzərə almaq üçün idarəetmə və nəzarət strategiyalarının işlənilib-hazırlanması və həyata keçirilməsini əhatə edir. Bu xidmətlər qrupuna daxil olan strategiyalar qiymət strukturlarının idarə edilməsi, zonaya giriş nəzarət və ya zonaya giriş qaydaları və xüsusi olaraq çoxyerli nəqliyyat vasitələri üçün nəzərdə tutulmuş obyektlər vasitəsilə günün müxtəlif vaxtlarında səyahət tələbinin ümumi səviyyəsinə və müxtəlif nəqliyyat rejimlərinə nisbi tələbə təsir göstərə bilməlidir.

B.4.2 Xidmət komponentləri

B.4.2.1 Yoldan istifadə üzrə dəyişən gediş tarifləri – xüsusi hərəkət zolağı

Bu xidmət yol şəbəkəsinin müəyyən hərəkət zolağından istifadə qiymətini vaxtaşırı tənzimləməyə və dəyişməyə imkan verir. Dəyişiklik aşağıdakılara şamil oluna bilər:

— Hərəkət zolağının ümumi uzunluğuna;

— Hərəkət zolağının ümumi uzunluğunun bir və ya bir neçə hissəsinə;

— Şəhər küçələrində və ya yol şəbəkəsinin avtomagistral hissəsində olan hərəkət zolağına.

Günün vaxtına və ilin gününə görə, eləcə də gün ərzində müxtəlif dəyişikliklər etmək mümkün olmalıdır. Hərəkət zolağından istifadə üçün faktiki qiymət aydın nümayiş olunmalı və bütün sürücülər tərəfindən asanlıqla oxunmalıdır. Hər hansı dəyişiklik edilməzdən əvvəl aydın şəkildə qeyd edilməlidir ki, sürücülər alternativ və daha ucuz hərəkət zolağından istifadə barədə qərar verə bilsinlər.

B.4.2.2 Yoldan istifadə üzrə dəyişən tariflər – bütün obyekt

Bu xidmət yol şəbəkəsinin müəyyən hissəsindən istifadə üçün qiyməti dəyişməyə imkan verir. Qiymət yol şəbəkəsinin seçilmiş hissəsindəki bütün zolaqlara və istənilən müddətə şamil edilir. Yol şəbəkəsinin bəzi və ya bütün hissələri üçün bir neçə fərqli qiymətin tətbiqi və dəyişdirilməsi, müxtəlif hissələrə tətbiq edilən qiymətlərin bir-birindən asılı olmayaraq dəyişdirilməsi mümkün olmalıdır.

Günün vaxtına və ilin gününə görə, eləcə də gün ərzində müxtəlif dəyişikliklər etmək mümkün olmalıdır. Hərəkət zolağından istifadə üçün faktiki qiymət aydın nümayiş olunmalı və bütün sürücülər tərəfindən asanlıqla oxunmalıdır. Hər hansı dəyişiklik edilməzdən əvvəl aydın şəkildə qeyd edilməlidir ki, sürücülər yol şəbəkəsinin alternativ və daha ucuz hissəsindən istifadə barədə qərar verə bilsinlər.

B.4.2.3 Məhdudlaşdırıcı xətlər və zonalara əsasən tıxachı yollardan istifadə tarifləri

Bu xidmət yol şəbəkəsinin hissələrindən istifadəyə görə qiymətin müəyyən bir yer ətrafında məhdudlaşdırıcı xətt və ya müəyyən qiymətin tətbiq olunduğu zona yaradılacağı şəkildə tətbiqinə imkan verir. Bu məhdudlaşdırıcı xətlərdən və yaxud zonalardan biri və ya bir neçəsi bir yol şəbəkəsində yaradıla və onların tətbiq olunduğu yol şəbəkəsinin hissəsi (hissələri) dəyişə bilər.

Günün vaxtına və ilin gününə görə, eləcə də gün ərzində müxtəlif dəyişikliklər etmək mümkün olmalıdır. Hərəkət zolağından istifadə üçün faktiki qiymət aydın nümayiş olunmalı və bütün sürücülər tərəfindən asanlıqla oxunmalıdır. Hər hansı dəyişiklik edilməzdən əvvəl aydın şəkildə qeyd edilməlidir ki, sürücülər yol şəbəkəsinin alternativ və daha ucuz hissəsindən istifadə barədə qərar verə bilsinlər.

B.4.2.4 Girişin idarə edilməsi

Bu xidmət vasitəsilə yol şəbəkəsinin bəzi və ya bütün hissələrinə giriş idarə olunur. Giriş aşağıdakı yolların istənilən şəkildə kombinasiyası ilə idarə oluna bilər:

— Avtonəqliyyat vasitəsinin növü;

— Avtonəqliyyat vasitəsi ilə daşınan yük;

— Günün vaxtı;

— İlin günü;

— Yol şəbəkəsinin girişin idarə olunduğu hissəsində yol hərəkətinin vəziyyəti.

Günün vaxtına və ilin gününə görə girişin idarə olunduğu yolu dəyişdirmək mümkün olmalıdır. İdarəetmə tətbiq edildikdə bu barədə məlumat sürücülərin avtonəqliyyat vasitəsini dayandırmadan oxuması üçün asan olan formada və aydın şəkildə nümayiş olunmalıdır. Məlumat sürücülərin yol şəbəkəsinin başqa "ödənişsiz" hissəsindən istifadə etmək barədə qərar verə biləcəyi yerlərdə nümayiş olunmalıdır.

B.4.2.5 Çoxyerli nəqliyyat vasitələri üçün ayrılmış zolaqların idarə edilməsi

Bu xidmət yol şəbəkəsinin birdən çox sənişini olan avtonəqliyyat vasitələrinin istifadəsi üçün nəzərdə tutulan hərəkət zolaqlarını idarə etməyə imkan verir. Bu hərəkət zolaqlarından istifadə aşağıdakı meyarlardan hər hansı birinin tətbiqi ilə tənzimlənə bilər:

— Avtonəqliyyat vasitəsinin sənişinlərinin sayı;

- Avtonəqliyyat vasitəsinin növü;
- Günün vaxtı;
- İlin günü;
- Səfərin istiqaməti.

Bu meyarların istənilən kombinasiyası çoxyerli nəqliyyat vasitələri üçün ayrılmış ayrı-ayrı zolaqlara və ya yol şəbəkəsindəki bütün belə zolaqlara şamil edilə bilməlidir. Çoxyerli nəqliyyat vasitələri üçün ayrılmış zolaqlardan istifadəyə tətbiq edilən hər hansı məhdudiyət idarə etdikləri avtonəqliyyat vasitəsinin növündən və avtonəqliyyat vasitəsinin gözlənilən sürətindən asılı olmayaraq sürücülər tərəfindən asan oxuna bilməsi üçün aydın şəkildə göstərməli və nümayiş olunmalıdır. Bu məhdudiyətlər meyarları pozmaq üçün sürücülərin çoxyerli nəqliyyat vasitələri üçün ayrılmış zolaqlardan istifadəni dəyişdirə bildiyi yerlərdə nümayiş olunmalıdır.

B.4.2.6 Havanın keyfiyyətinə əsaslanan nəqliyyat idarəetmə

Bu xidmət yol şəbəkəsindən istifadənin yol istifadəçilərinin üzləşdiyi havanın keyfiyyətinə uyğun idarə edilməsinə imkan verir. Nəqliyyat vasitələrinin aşağıdakı meyarlara əsasən yol şəbəkəsinin aşağı hava keyfiyyəti olan ərazilərindən istifadəsi dayandırıla bilər:

- Çirklənmiş hava keyfiyyətinin növü;
- Havanın keyfiyyət səviyyəsi;
- Mövcud və yaxud proqnozlaşdırılan hava şəraiti;
- Avtonəqliyyat vasitəsinin növü.

Bu meyarların istənilən kombinasiyası yol şəbəkəsinin bəzi və ya bütün hissələrinə şamil oluna bilər. Tətbiq edilən hər hansı məhdudiyət idarə etdikləri avtonəqliyyat vasitəsinin növündən və avtonəqliyyat vasitəsinin gözlənilən sürətindən asılı olmayaraq sürücülər tərəfindən asan oxuna bilməsi üçün aydın şəkildə göstərməli və nümayiş olunmalıdır. Yol şəbəkəsinin hissələrinə və ya bütün yol şəbəkəsinə girişlə bağlı hər hansı məhdudiyət sürücülərin giriş tələblərini pozmayacağı şəkildə marşrutlarını dəyişə biləcəyi yerlərdə nümayiş olunmalıdır.

B.5 Yol-nəqliyyat infrastrukturunun saxlanılmasının idarə edilməsi

B.5.1 Giriş

Bu xidmətlər qrupu yol şəbəkəsinin saxlanılmasının idarə edilməsini, eləcə də yol şəbəkəsindən istifadə edən səyahətçilərə dəstək üçün istifadə olunan rabitə və kompüter infrastrukturalarının saxlanılmasını əhatə edir. Fiziki yol şəbəkəsinin (o cümlədən velosipedçilərin və piyadaların istifadə etdiyi hissələrin) saxlanılmasına əlavə olaraq bu xidmətlər qrupuna həm də qış aylarında hava şəraiti, yolların tikintisi və təmiri ilə məşğul olan şəxslərin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi ilə bağlı fəaliyyətlər daxildir.

B.5.2 Xidmət komponentləri

B.5.2.1 Yolların tikintisi və saxlanılmasının idarə edilməsi

Bu xidmət yolların tikintisi və təmiri işlərini idarə etməyə imkan verəcək. Bu fəaliyyətlər elə idarə olunmalıdır ki, yol işçiləri üçün təhlükəsiz mühit təmin edilməklə yol istifadəçilərinə mümkün qədər az narahatlıq yaratsın.

B.5.2.2 Qış aylarında yolların saxlanılması

Bu xidmət yol şəbəkəsinin bəzi və ya bütün hissələrində qış aylarında təmir işlərinin aparılmasına imkan verir. Bu fəaliyyətlər elə tətbiq olunmalıdır ki, yol işçiləri üçün təhlükəsiz iş mühiti təmin edilməklə

qış şəraitinin yol hərəkəti iştirakçılarında yaratdığı narahatlıq həddi minimuma endirilsin. Tətbiq edilə bilən fəaliyyət növləri aşağıdakılardan biri və ya bir neçəsini əhatə edir:

- Qartəmizləmə;
- Qumsəpmə;
- Buzdan təmizləmə;
- Güclü qardan təmizləmə.

Bu fəaliyyətlərin bəzilərini və ya bir neçəsini yol şəbəkəsinin müxtəlif hissələrinə, eləcə də onlardan bir neçəsini yol şəbəkəsinin eyni hissəsinə tətbiq etmək mümkün olmalıdır.

B.5.2.3 Yol örtüyünün idarə edilməsi

Bu xidmət yol örtüyünün vəziyyətini idarə etməyə imkan verir. Yol hərəkəti iştirakçılarında heç bir təhlükə yaratmadan yol örtüyünü gözlənilən hərəkət səviyyəsində davamlı istifadə üçün əlverişli vəziyyətdə saxlamaq bu idarəetmə xidməti ilə mümkün olmalıdır. Yol örtüyünün idarə olunması ilə bağlı hər hansı fəaliyyət yol istifadəçilərinə minimum həddə narahatlıq yaradacaq vaxtlarda və qaydada aparılmalıdır.

B.5.2.4 Avtomatlaşdırılmış yol idarəetməsi

Bu xidmət yol şəbəkəsini avtomatlaşdırılmış şəkildə idarə etməyə imkan verir.

B.5.2.5 İş zonasının təhlükəsizliyinin idarə edilməsi

Bu xidmət həm yol işçiləri, həm də yol hərəkətinin iştirakçıları üçün iş zonalarını (yol-təmir işlərini) təhlükəsiz idarə etməyə imkan verir. Bu xidmət çərçivəsində aşağıdakı idarəetmə tədbirlərinin görülməsi gözlənilir:

- Sürət məhdudiyyətlərinin tətbiqi;
- Avtonəqliyyat vasitəsinin ölçüsü, çəkisi və növü üzrə məhdudiyyətlərin tətbiqi;
- İş zonasına (yol-təmir işlərinə) yaxın bir və ya bir neçə hərəkət zolağına bu məhdudiyyətlərin bir qisminin və ya hamısının tətbiqi;
- Təhlükəsiz iş mühitinin təmin edilməsinə üstünlük verilən, eyni zamanda keçən nəqliyyat vasitələrinə təsirin minimuma endirildiyi iş zonasını (yol-təmir işlərini) keçən nəqliyyatdan ayırmaq;
- İş zonasının (yol-təmir işlərinin) yeri və yaxınlaşan nəqliyyat vasitələrinə tətbiq olunan məhdudiyyətlər barədə adekvat xəbərdarlıqların təmin edilməsi;
- Nəqliyyat vasitələrinin yol şəbəkəsinin alternativ hissələrindən istifadə edə biləcəyi yerlərdə sürətdən başqa məhdudiyyətlər barədə xəbərdarlıqlar yerləşdirilməlidir.

Yuxarıda göstərilən tədbirlərdən hər hansı birini yol şəbəkəsinin hissələrinə və ya tam yol şəbəkəsinə və istənilən müddət ərzində tətbiq etmək mümkün olmalıdır.

B.6 Yol hərəkəti qaydalarının icrasına nəzarət/əməl edilməsi

B.6.1 Giriş

Bu xidmətlər qrupu yol şəbəkəsindən istifadəni tənzimləyən qanun və qaydaların tətbiqinə aiddir. Bu, qanun və qaydaların pozulma hallarının monitorinqi və aşkar edilməsi, həmçinin hər hansı sonrakı hüquqi tədbirlərin görülməsində istifadə oluna biləcək məlumatların toplanılmasını əhatə edir. Bununla belə, hər hansı qanuni tədbirlərin görülməsi İNS-in əhatə dairəsindən kənar hesab edildiyi üçün buraya daxil edilmir.

Bir çox nəqliyyat vasitələri sahiblərindən başqa sürücülər tərəfindən istifadə oluna bilər. Buna görə də qanun və yaxud qaydaların pozulması halları yarandıqda avtonəqliyyat vasitəsinə cavabdeh olan sürücünün şəxsiyyəti ilə bağlı məlumatların əldə edilməsi vacibdir. Bu, avtomobilin özü haqqında eyniləşdirmə məlumatlarına əlavədir. İcraatın faktiki emalı prosesində və hər hansı xidmət komponenti üçün standart arxiv yaradarkən hər iki məlumat qrupundan istifadə etmək mümkün olmalıdır. Belə bir standart arxiv məlumatlarından hüquq-mühafizə orqanları tərəfindən mütəmadi hüquqpozmaları törədən şəxslərin hüquqpozmaları haqqında tarixçəsi üçün istifadə oluna bilməlidir.

B.6.2 Xidmət komponentləri:

B.6.2.1 Girişə nəzarət

Bu xidmət çərçivəsində nəqliyyat vasitələrinin yol hərəkətinin idarə edilməsi siyasətlərindən və müvafiq xüsusi rəsmi qaydalardan asılı olaraq yol şəbəkəsinin müəyyən hissələrinə (zonalarına) və ya yol sahələrinə daxil olması təmin edilməklə onun nəzarət və monitorinqi həyata keçirilir. Bu zaman aşağıdakı amillər nəzərə alınır:

- Günün vaxtı/həftənin günü;
- Sürücülər üçün xüsusi giriş hüquqları (məsələn, sakinlər);
- Nəqliyyat vasitələrinin növləri (məsələn, şəxsi minik avtomobilləri, yük maşınları);
- Avtonəqliyyat vasitəsinin xüsusiyyətləri (məsələn, çəkisi, hündürlüyü);
- Səfərin məqsədi (məsələn, çatdırılma, təcili tibbi yardım, turist avtobusları);
- Giriş haqlarının və ya yol rüsumlarının ödənilməsi.

İcraatın faktiki işlənməsinin, yəni təqib və cərimələrin tətbiqinin kənar orqan tərəfindən və ya nəzarət, monitorinq və icranın həyata keçirildiyi yol idarəetmə təşkilatı daxilində həyata keçirilməsi mümkün olmalıdır.

B.6.2.2 Çoxyerli nəqliyyat vasitələri obyektlərindən istifadə

Bu xidmət çərçivəsində konkret minimal sayda (birdən çox) sənişin daşıyan avtonəqliyyat vasitələri üçün ayrılmış hərəkət zolaqlarından istifadə təmin edilməklə onların nəzarət və monitorinqi həyata keçirilir. Bu hərəkət zolaqları çox vaxt "HOV zolaqları" (çoxyerli nəqliyyat vasitələri üçün ayrılmış zolaqlar) adlanır və nəqliyyat vasitələrindən birdən çox şəxsin istifadəsini, məsələn, avtomobillərdən birgə istifadə və birgə səyahəti təşviq etməklə tıxac və çirklənməni azaltmaq üçün nəzərdə tutulub. Avtonəqliyyat vasitəsinin sənişinlərinin sayını müəyyən etmək və bu say avtonəqliyyat vasitəsinin hərəkət etdiyi zolaq üçün tələb olunan minimum saydan aşağı olduqda məcburi tədbirlərə başlamaq mümkün olmalıdır.

Bu xidmət avtonəqliyyat vasitəsindəki sənişinlərin minimum sayının yolun bütün hərəkət zolaqlarında eyni olmasına və ya müəyyən zolaqlara uyğun gəlməsinə və yolun müəyyən hissələrinə tətbiq edilməsinə imkan verməlidir. Günün müəyyən vaxtlarında və yaxud həftənin müəyyən günlərində yolun hərəkət hissəsində zolaqların müvəqqəti olaraq çoxyerli nəqliyyat vasitələri üçün ayrılmasına da icazə verilir.

Bu xidmət çərçivəsində icraatın işlənməsini təmin etmək üçün kifayət qədər parametrlər toplanılmalıdır. Bunlara aşağıdakılar daxildir, lakin bunlarla məhdudlaşmır:

- Günün vaxtı/həftənin günü;
- Yer;
- Nəqliyyat vasitələrinin növləri (məsələn, şəxsi minik avtomobilləri, yük maşınları);
- Avtonəqliyyat vasitəsinin eyniləşdirilməsi;
- Səfərin istiqaməti.

İcraatın faktiki işlənməsinin, yəni təqib və cərimələrin tətbiqinin kənar orqan tərəfindən və ya nəzarət, monitorinq və icranın həyata keçirildiyi yol idarəetmə təşkilatı daxilində həyata keçirilməsi mümkün olmalıdır.

B.6.2.3 Parklanma qaydalarına əməl edilməsi

Bu xidmət həm küçədə, həm də küçədən kənar parklanma qaydalarına əməl olunmasını təmin edir. Bu zaman aşağıdakı amillər nəzərə alınır:

- Daimi və ya müvəqqəti parklanma qadağaları və məhdudluqları;
- Parklanma ödənişləri və biletlərin alınması;
- Xüsusi hərəkət iştirakçıları (məsələn, sakinlər, əlilliyi olan şəxslər) üçün lisenziyalar.

Bu xidmət çərçivəsində icraatın işlənməsini təmin etmək üçün kifayət qədər parametrlər toplanılmalıdır. Bunlara aşağıdakılar daxildir, lakin bunlarla məhdudlaşmır:

- Günün vaxtı/həftənin günü;
- Parklanma sahəsinin yeri;
- Nəqliyyat vasitələrinin növləri (məsələn, şəxsi minik avtomobilləri, yük maşınları);
- Avtonəqliyyat vasitəsinin eyniləşdirilməsi.

İcraatın faktiki işlənməsinin, yəni təqib və cərimələrin tətbiqinin kənar orqan tərəfindən və ya nəzarət, monitoring və icranın həyata keçirildiyi yol idarəetmə təşkilatı daxilində həyata keçirilməsi mümkün olmalıdır.

B.6.2.4 Sürət həddinin tətbiq edilməsi

Yol şəbəkəsinin hər bir segmenti üçün müəyyən edilmiş sürət həddinə riayət olunması bu xidmət çərçivəsində təmin edilir. Həm maksimum, həm də minimum sürət həddini tətbiq etmək və aşağıda qeyd olunanlar üçün müxtəlif sürət hədləri tətbiq etmək mümkün olmalıdır:

- sürət həddi aşağı olan nəqliyyat vasitələri qrupları (çox vaxt kommersiya təyinatlı nəqliyyat vasitələri) sürət həddi daha yüksək olan digər nəqliyyat vasitələrindən (adətən şəxsi avtomobillərdən) fərqlənsin deyə, ayrı-ayrı nəqliyyat vasitələri növləri;
- Yağış, duman, buz və qarla müşayiət olunan xüsusi hava şəraiti, eləcə də sürücülər üçün problem yarada biləcək digər şərtlər.

Həmçinin hadisələrə cavab olaraq yola çıxan operativ nəqliyyat vasitələri və ya digər xüsusi hallar, məsələn, VIP konvoylar üçün sürət həddini aşmaq mümkündür.

Bu xidmət çərçivəsində icraatın işlənməsini təmin etmək üçün kifayət qədər parametrlər toplanılmalıdır. Bunlara aşağıdakılar daxildir, lakin bunlarla məhdudlaşmır:

- Günün vaxtı/həftənin günü;
- Yer;
- Nəqliyyat vasitələrinin növləri (məsələn, şəxsi minik avtomobilləri, yük maşınları);
- Avtonəqliyyat vasitəsinin eyniləşdirilməsi;
- Səfərin istiqaməti.

İcraatın faktiki işlənməsinin, yəni təqib və cərimələrin tətbiqinin kənar orqan tərəfindən və ya nəzarət, monitoring və icranın həyata keçirildiyi yol idarəetmə təşkilatı daxilində həyata keçirilməsi mümkün olmalıdır.

B.6.2.5 İşıq siqnallarına əməl edilməsi

Bu xidmət çərçivəsində işıqforun işıqlarına uyğun hərəkət təmin edilir. Məsələn, ictimai nəqliyyat üçün

yaşıl işıq fazasından istifadə edən şəxsi avtonəqliyyat vasitəsinin tanınması üçün hərəkət fərdi siqnal fazalarına uyğun olmalıdır.

Bu xidmət çərçivəsində icraatın işlənməsini təmin etmək üçün kifayət qədər parametrlər toplanılmalıdır. Bunlara aşağıdakılar daxildir, lakin bunlarla məhdudlaşmır:

- Günün vaxtı/həftənin günü;
- Yer;
- Nəqliyyat vasitələrinin növləri (məsələn, şəxsi minik avtomobilləri, yük maşınları);
- Avtonəqliyyat vasitəsinin eyniləşdirilməsi;
- Avtonəqliyyat vasitəsinin hərəkətinə uyğun gələn siqnal fazası.

İcraatın faktiki işlənməsinin, yəni təqib və cərimələrin tətbiqinin kənar orqan tərəfindən və ya nəzarət, monitoring və icranın həyata keçirildiyi yol idarəetmə təşkilatı daxilində həyata keçirilməsi mümkün olmalıdır.

Əlavə C (normativ)

Nəqliyyat vasitələri xidmət domeni

C.1 Giriş

Bu domen avtonəqliyyat vasitəsində İNS xidmətlərinin təmin edilməsini əhatə edir. Əsas diqqət istifadəçilərə xəbərdarlıq və yardım, yaxud avtonəqliyyat vasitəsinin istismarında iştirak vasitəsilə nəqliyyat vasitələrinin təhlükəsizliyinin və əməliyyat səmərəliliyinin artırılmasına yönəlib. Həm xarici məlumatlardan istifadə edən xidmətlər, həm də yalnız avtonəqliyyat vasitəsindən alınan məlumatlardan istifadə edən xidmətlər mövcuddur. Bununla belə, onların heç biri faktiki olaraq avtonəqliyyat vasitəsi üzərində nəzarəti həyata keçirmir, çünki bunu həyata keçirən hər hansı xidmət digər ISO texniki komitələri və standartları işləyib-hazırlayan digər təşkilatlar tərəfindən işlənmiş standartlarla əhatə olunur. Qeyd: ISO daxilində salonla bağlı problemlərə dair standartlaşdırma təlimatları ISO TC204 və ISO TC22 arasında razılaşdırılır.

Bu domenə aşağıdakı xidmət qrupları daxildir:

1. Avtomobil nəqliyyatı ilə bağlı görmə bucağının yaxşılaşdırılması – bax: [C.2](#) və sonrakılar;
2. Avtonəqliyyat vasitəsinin avtomatlaşdırılmış istismarı – bax: [C.3](#) və sonrakılar;
3. Toqquşmaların təsirinin azaldılması/qarşısının alınması – bax: [C.4](#) və sonrakılar;
4. Təhlükəsizlik hazırlığı – bax: [C.5](#) və sonrakılar;
5. Qəzadan əvvəl təhlükəsizlik sisteminin aktivləşməsi – bax: [C.6](#) və sonrakılar.

C.2 Avtomobil nəqliyyatı ilə bağlı görmə bucağının yaxşılaşdırılması

C.2.1 Giriş

Bu xidmət qrupu salon avadanlıqlarından istifadə etməklə sürücünün vizual qavrayışını yaxşılaşdırmaq funksiyasını yerinə yetirir. Bu, həmçinin piyada, velosipedsürmə və ictimai nəqliyyat kimi digər yol hərəkəti rejimlərindən istifadə edən avtomobildənkənar sürücülərə və səyahətçilərə oxunaqlı məlumatların təmin edilməsi ehtiyacını da əhatə edir. Bir çox hallarda məlumatların nümayişinin dəqiq formatı və planı milli və (və ya) regional qaydalarla müəyyən edilir.

C.2.2 Xidmət komponentləri

C.2.2.1 Sürücünün avtonəqliyyat vasitəsində görmə bucağının idarə edilməsi

Bu xidmət nəqliyyat vasitələrinin içərisində yerləşən vasitələrdən istifadə etməklə sürücülərin görmə bucağının idarə edilməsini təmin edir. Bütün idarəetmə fəaliyyətləri işıqlandırma və oxunaqlılıq tələbləri kimi məsələlər nəzərə alınmaqla milli və (və ya) regional qaydalara uyğun olmalıdır. Bu xidmətin təmin etməsi gözlənilən idarəetmə fəaliyyətləri sürücünün avtomobilin ətrafındakı bütün obyektləri görə bilməsi üçün avtomobilin qarşısında və arxasındakı yola tətbiq edilir. Bunlara aşağıdakılar daxildir:

- Bütün ətraf işıqlandırma şərtlərində sürücünün adekvat görmə bucağına malik olmasına imkan verən işıqlandırmanın təmin edilməsi;
- Bütün ətraf işıqlandırma şərtlərində sürücünün adekvat görmə bucağına malik olmasını təmin etmək üçün avtomobildən işıqlandırmaya və (və ya) digər mənbələrdən işıqlandırmaya əlavə olaraq alternativ işıqlandırmanın təmin edilməsi;

- Yağış, qar, buz və dumanın sürücünün yolu aydın görmə qabiliyyətinə təsirlərinin yumşaldılması.

Bu xidmət çərçivəsində həyata keçirilən idarəetmə fəaliyyətləri nəqliyyat vasitələrinin sürücülərinin diqqətini lazımsız və ya təhlükəli şəkildə yayındırmamalıdır. Sürücü avtomobili idarəetmə tələblərinə görə buraxılmış ola biləcək vizual məlumatları əldə edə bilməlidir.

C.2.2.2 Sürücünün xarici görmə bucağının idarə edilməsi

Bu xidmət nəqliyyat vasitələrindən kənarında yerləşən vasitələrdən istifadə edərək sürücülərin görmə bucağının idarə edilməsini təmin edir. Burada bütün məlumat lövhələrinin işıqlandırma və oxunaqlılıq tələbləri kimi məsələlər nəzərə alınmaqla milli və (və ya) regional qaydalara uyğun olması nəzərdə tutulur. Lövhələr həmçinin yol şəbəkəsində sürücülərin verilən məlumatlara təhlükəsiz və müvafiq reaksiya verə biləcəyi uyğun yerlərdə, məsələn, alternativ marşruta çıxışın mümkün olduğu və ya icazə olmayan parklanmanın qarşısının alınma biləcəyi yerlərdə yerləşdirilməlidir.

C.2.2.3 Piyada və velosipedçinin görmə bucağının idarə edilməsi

Bu xidmət yol şəbəkəsinin istifadəsinə icazə verilən hissəsində və ona bitişik yerlərdə qoyulan lövhələrdən istifadə edərək piyada və velosipedçilərin görmə bucağının idarə edilməsini təmin edir. Burada bütün məlumat lövhələrinin işıqlandırma və oxunaqlılıq tələbləri kimi məsələlər nəzərə alınmaqla milli və (və ya) regional qaydalara uyğun olması nəzərdə tutulur. Lövhələr həmçinin piyadaların və velosipedçilərin verilən məlumatlara təhlükəsiz və müvafiq reaksiya verməsini təmin etmək üçün yol şəbəkəsinin hissələrinin müvafiq yerlərində, məsələn, başqa bir avtomobil daşımaları rejiminin istifadə etdiyi yol şəbəkəsi hissəsini keçməyin təhlükəsiz olduğu yerlərdə yerləşdirilməlidir.

C.3 Avtonəqliyyat vasitəsinin avtomatlaşdırılmış istismarı

C.3.1 Giriş

Bu xidmətlər qrupuna ya avtonəqliyyat vasitəsinin idarə edilməsi prosesinin avtomatlaşdırılması, "sürücüsüz" avtomobil idarəetmə mühitinin yaradılması, ya da sürücüləri dəstəkləməyə yönəlmiş qismən avtomatlaşdırılmış istismar daxildir. İctimai nəqliyyata münasibətdə dayanacaqlarda nəqliyyat vasitələrini lazımi səviyyədə saxlamaq üçün ya bərabər hündürlükdə platformalara və ya əlilliyi olan sərnişinlər üçün xüsusi girişi (məsələn, əlil arabaları üçün liftlər, avtobus endirmə mexanizmləri) təmin edən xüsusi alətlərdən istifadə oluna bilər.

C.3.2 Xidmət komponentləri

C.3.2.1 Avtomobil yollarının avtomatlaşdırılmış istismarı

Bu xidmət avtomobillərə sürücünün müdaxiləsi olmadan yolların avtomatlaşdırılmış istismarı üçün təchiz olunmuş ayrıca nəqliyyat şəbəkəsində və ya yol şəbəkəsinin müəyyən (hissəsində) hissələrində hərəkət etməyə imkan verir. Yalnız müvafiq qaydada təchiz edilmiş və idarə olunan nəqliyyat vasitələrinin ayrılmış nəqliyyat şəbəkəsinə və ya yol şəbəkəsinin bu hissələrinə daxil olmasına icazə veriləcək, digər nəqliyyat vasitələrinin sürücüləri isə alternativ yollar axtarmalıdırlar.

Avtomatlaşdırılmış istismar üçün təchiz edilmiş ayrıca nəqliyyat şəbəkəsinə və ya yol şəbəkəsi hissəsinə daxil olduqdan sonra avtonəqliyyat vasitəsi müəyyən məhdudiyyətlər altında yol boyu idarə edilir və istiqamətləndirilir. Qeyd olunan məhdudiyyətlər bunlardır:

- Yoldan çıxmaq – yolların avtomatlaşdırılmış istismarı üçün təchiz edilmiş ayrıca nəqliyyat şəbəkəsi və ya yol şəbəkəsinin müəyyən hissəsi daxilində qalmaq;
- Zolaqdan çıxmaq – yolların avtomatlaşdırılmış istismarı üçün ayrılmış nəqliyyat şəbəkəsinin və ya yol şəbəkəsinin müəyyən hissəsinin (hissələrinin) başlanğıcında seçilən zolaq daxilində qalmaq və yalnız xüsusi əmrə (əmərlərə) cavab olaraq zolaqları dəyişmək;
- Sürət – yolların avtomatlaşdırılmış istismarı üçün təchiz edilmiş ayrıca nəqliyyat şəbəkəsinin və ya yol şəbəkəsinin müəyyən hissəsinin (hissələrinin) tələb etdiyi sürəti saxlamaq, sürəti yalnız xüsusi əmrə (əmərlərə) cavab olaraq dəyişmək;

Ara məsafəsi – sürət rejimi, yol şəraiti və avtomobilin texniki parametrləri (məsələn, əyləcin vəziyyəti) əsasında qabaqda gedən avtonəqliyyat vasitəsi ilə ara məsafəsi saxlamaq.

Müvafiq olaraq təchiz edilmiş və idarə olunan nəqliyyat vasitələrinin yolların avtomatlaşdırılmış istismarı üçün təchiz edilmiş ayrıca nəqliyyat şəbəkəsinə və ya yol şəbəkəsinin xüsusi hissəsinə (hissələrinə) qoşulması və çıxması onların başladığı və (və ya) başa çatdığı yerdən başqa yerlərdə mümkün olmalıdır. Səbəbindən asılı olmayaraq, xəttə qoşulma və ya xətdən çıxma yolların avtomatlaşdırılmış istismarı üçün təchiz edilmiş ayrıca nəqliyyat şəbəkəsinə və ya yol şəbəkəsinin xüsusi hissəsindən (hissələrindən) istifadə edən digər nəqliyyat vasitələrinə və ya yolun digər bitişik hissələrindən istifadə edən nəqliyyat vasitələrinin hərəkətinə təsir etmədən həyata keçirilir.

Avtonəqliyyat vasitəsində avtomatlaşdırılmış yol istismarı rejimi altında hərəkət etməsinə mane olan problem varsa, nəqliyyat və ya yol şəbəkəsinə bitişik sahələrdən istifadə edən digər nəqliyyat vasitələrinin təhlükəsizliyinə xələl gətirmədən ya nəqliyyatın və ya yol şəbəkəsinin təhlükəsiz ərazisinə keçir, yaxud avtonəqliyyat vasitəsinin hərəkəti tamamilə dayandırılır. Hər iki halda sürücü və (və ya) sərnişinlər hadisə barədə məlumatlandırılır. Həmçinin avtomobil yolunun avtomatlaşdırılmış istismarını həyata keçirmək üçün istifadə olunan mexanizmin (mexanizmlərin) işində problem yaranarsa, bütün nəqliyyat vasitələri ya nəqliyyat və ya yol şəbəkəsindən istifadə edən bütün nəqliyyat vasitələri üçün təhlükəsiz olacaq şəkildə sürücünün idarə etdiyi rejimə qaytarılır, ya da hərəkət tamamilə dayandırılır. Hər iki halda sürücülərə və (və ya) sərnişinlərə xəbərdarlıq signalı göndərilir.

C.3.2.2 Avtomatlaşdırılmış aşağı sürətli manevr

Bu xidmət lazımı qaydada təchiz edilmiş və işləyən nəqliyyat vasitələrinə avtomatik olaraq, yəni sürücünün manevrədə fəal iştirakı olmadan xüsusi aşağı sürətli manevrələri yerinə yetirməyə imkan verir. Sürücü istənilən vaxt avtomobilin bu iş rejimini ləğv edərək, daha sonra avtonəqliyyat vasitəsinə normal iş rejiminə qaytara bilməlidir.

Sürücünün avtomatlaşdırılmış aşağı sürətli manevrə başlaması və avtonəqliyyat vasitəsi üçün yaxınlıqdakı obyektləri aşkar edən bütün digər xəbərdarlıq cihazlarının manevr zamanı işlək vəziyyətdə qalması mümkün olmalıdır. Avtonəqliyyat vasitəsində birdən çox aşağı sürətli manevr növü varsa, seçim sadə və sürücü üçün aydın olmalıdır. Manevr edərkən avtonəqliyyat vasitəsi sərnişinlərin və ayrılmış nəqliyyat və ya yol şəbəkəsinin digər istifadəçilərinin təhlükəsizliyini təmin etmək üçün bütün zəruri tədbirləri görür.

Əgər avtonəqliyyat vasitəsi istənilən bir səbəbdən avtomatlaşdırılmış aşağı sürətli manevrəni başlada və ya tamamlaya bilmirsə, o, sürücünü dərhal xəbərdar edir. Avtonəqliyyat vasitəsi sərnişinlərin və ayrılmış nəqliyyat və ya yol şəbəkəsinin digər istifadəçilərinin təhlükəsizliyinə xələl gətirmədən tələb olunan manevrəni yerinə yetirməyi dərhal dayandırır.

C.3.2.3 Avtomatlaşdırılmış parklanma

Bu xidmət lazımı şəkildə təchiz edilmiş və idarə olunan nəqliyyat vasitələrinə sürücünün avtonəqliyyat vasitəsinin idarə edilməsində iştirakı olmadan avtomatlaşdırılmış parklanma manevrələrini həyata keçirməyə imkan verir.

Avtomatlaşdırılmış parklanma manevrələrinin sürücü tərəfindən avtomobilin içərisindən və ya xaricindən başladılması mümkün olmalıdır. Sürücü avtonəqliyyat vasitəsinin xaricindədirsə, rabitə mexanizmi sürücünün yalnız qısa bir məsafədə olduğunu təmin edir və buna görə də, onun avtomobilin görüldüyü sahə daxilində olduğunu gözləmək olar. Avtomatlaşdırılmış parklanmanı həyata keçirərkən avtonəqliyyat vasitəsi öz təhlükəsizliyini və parklanma obyektinin digər istifadəçilərinin və ya parklanma yol kənarında olduqda isə digər hərəkət iştirakçılarının təhlükəsizliyini təmin etmək üçün bütün zəruri tədbirləri görür.

Hər hansı bir səbəbdən avtonəqliyyat vasitəsi avtomatlaşdırılmış parklanmanı işə sala və ya tamamlaya bilmirsə, sürücü avtomobildə olmadıqda xarici mexanizm, sürücü avtomobildə olduqda isə daxili mexanizm vasitəsilə dərhal sürücünü xəbərdar edir. Bu halda avtonəqliyyat vasitəsi özünün və parklanma obyektinin digər istifadəçilərinin, parklanma yol kənarında olduqda isə digər hərəkət iştirakçılarının təhlükəsizliyinə xələl gətirmədən avtomatlaşdırılmış parklanma fəaliyyətini dərhal dayandırır.

C.3.2.4 Adaptiv "kruiz nəzarət" sistemi

Bu xidmət nəqliyyat sistemlərinə ayrılmış nəqliyyat və ya yol şəbəkəsində hərəkət edərkən seçilmiş diapazonu və ya qabaqda gedən avtonəqliyyat vasitəsinə qədər olan ara məsafəsinə avtomatik saxlamaq üçün təlimat almağa imkan verir. Nəqliyyat sistemləri qabaqda gedən avtonəqliyyat vasitəsinin sürət dəyişikliklərdən asılı olmayaraq bu məsafəni saxlayır.

Bu xidmət sürücünün xüsusi hərəkəti ilə başlayır və sürücü seçimi ləğv etdikdə və ya avtomobilin əyləcini basdıqda dayanır. Xidmətin istismarı zamanı sürücü nəzarət göstəricisi ilə təmin edilir.

C.3.2.5 Kooperativ adaptiv "kruiz nəzarət" sistemi

Bu xidmət internetə çıxışı olan nəqliyyat vasitələri üçün adaptiv "kruiz nəzarət" sisteminin aktiv sensor imkanlarını artırmaq üçün qabaqda gedən nəqliyyat vasitələri və yaxud infrastrukturla simsiz rabitənin əlavə edilməsi ilə adaptiv "kruiz nəzarət" sisteminə təkmilləşdirmələr təqdim edir. Burada qabaqda gedən avtonəqliyyat vasitəsinə qədər olan məsafə, sözügedən avtonəqliyyat vasitəsinə dair verilənlər, ətrafdakı digər nəqliyyat vasitələri və infraqurtdan alınan simsiz şəbəkə verilənləri və sürətləndirici və əyləc pedalları vasitəsilə avtonəqliyyat vasitəsinə irəli hərəkət istiqamətdə idarə etmək üçün sürücü məlumatları kimi aktiv sensor verilənlərindən istifadə edilir.

Bu xidmət sürücünün xüsusi hərəkəti ilə başlayır və sürücü seçimi ləğv etdikdə və ya avtomobilin əyləcini basdıqda dayanır. Bu xidmət aktiv olduqda sürücü korporativ adaptiv "kruiz nəzarəti"nin statusunun göstəricisi ilə təmin edilir.

C.3.2.6 İctimai nəqliyyat vasitələri üçün yanalma dəqiqliyi

Bu xidmət ictimai nəqliyyat vasitələrinə xüsusi nəqliyyat və ya yol şəbəkəsində müəyyən edilmiş istənilən sayda məntəqədə dəqiq şəkildə yan almağa imkan verir. Əldə edilməli olan yanalma dəqiqliyi sərnəşinin heç bir giriş məhdudiyəti olmadan avtonəqliyyat vasitəsinə təhlükəsiz minib-düşməsinə (məsələn, bordürün hündürlüyünün avtonəqliyyat vasitəsinin giriş və ya çıxış hündürlüyünə bərabər olmaması və bordürlə avtonəqliyyat vasitəsinin girişi və ya çıxışı arasındakı boşluq) imkan verir.

Sürücü tərəfindən dəqiq yanalmaya ya avtonəqliyyat vasitəsinin verdiyi təlimat vasitəsilə, ya da sürücünün daxil etdiyi xüsusi məlumatla işə salındıqda avtomatik olaraq nail olmaq mümkündür. Avtomatik rejim sürücü tərəfindən işə salındıqda bu xidmət sürücüyə istənilən vaxt və avtonəqliyyat vasitəsinin sərnəşinləri, avtonəqliyyat vasitəsinə minməyi gözləyən sərnəşinlər və ya ayrılmış nəqliyyat və ya yol şəbəkəsinin istifadəçilərinə heç bir mənfi təsir göstərmədən onu ləğv etməyə imkan verməlidir.

C.4 Toqquşmaların təsirinin azaldılması/qarşısının alınması

C.4.1 Giriş

Toqquşmanın azaldılması/qarşısının alınması xidmətlər qrupu nəqliyyat vasitələri arasında və ya nəqliyyat vasitələri ilə onların ətrafındakı digər obyektlər arasında potensial toqquşmaları aşkar etmək üçün sensorlardan və idarəetmə sistemlərindən istifadəni əhatə edir. Bu qrupdakı hər bir xidmət sürücünü hərəkətə keçməyə sövq edə və ya digər yol istifadəçiləri üçün təhlükəli olmayan şəkildə avtomatik olaraq hansısa formada yayınma tədbiri görə bilməlidir.

C.4.2 Xidmət komponentləri

C.4.2.1 Uzununa qəzanın təsirinin azaldılması/qarşısının alınması

Bu xidmət nəqliyyat vasitələrinə avtonəqliyyat vasitəsinin proqnozlaşdırılan trayektoriyasında olan digər nəqliyyat vasitələri və yaxud obyektlərlə toqquşmanın qarşısını almağa imkan verir. Bu, toqquşma ehtimalını və bununla da avtomobil tərəfindən yayınma tədbiri görülməsinin zəruri olub-olmadığını müəyyən etmək üçün maneələrin aşkarlanması və izlənilməsi sistemlərindən istifadəyə əsaslanır. Bu xidmət müvafiq xəbərdarlıqlar vasitəsilə avtonəqliyyat vasitəsinin sürücüsünə tədbir görmək zərurəti barədə məlumat verə bilməlidir. Bu, özlüyündə toqquşmanın qarşısını almasa belə, hərəkətin sürətindən və sürücünün gördüyü tədbirin xarakterindən asılı olaraq onun təsirlərinin yumşaldılması ilə nəticələnir.

Sürücü heç bir tədbir görmədikdə, toqquşmanın qarşısını almaq üçün avtomobilin sürətini dəyişdirmək də mümkün olmalıdır.

C.4.2.2 Yanal toqquşmaların təsirinin azaldılması/qarşısının alınması

Bu xidmət nəqliyyat vasitələrinə avtonəqliyyat vasitəsinin proqnozlaşdırılan trayektoriyasından kənar digər nəqliyyat vasitələri və yaxud obyektlərlə toqquşmanın qarşısını almağa imkan verir. Bu, eyni zolaqla hərəkət etdikdə, zolaqları dəyişdirdikdə, yüksək sürətli yollara girib-çıxdıqda və ötmə hərəkəti zamanı avtonəqliyyat vasitəsinə potensial təhlükələrə nəzarət etmək üçün nəqliyyat vasitələrindəki sistemlərdən (məsələn, sensorlar və nəzarət sistemlərindən) istifadəyə əsaslanır. Bu xidmət müvafiq xəbərdarlıqlar vasitəsilə avtonəqliyyat vasitəsinin sürücüsünə tədbir görmək zərurəti barədə məlumat verə bilməlidir. Bu, özlüyündə toqquşmanın qarşısını almağa belə, hərəkətin sürətindən və sürücünün gördüyü tədbirin xarakterindən asılı olaraq onun təsirlərinin yumşaldılması ilə nəticələnir. Sürücü heç bir tədbir görmədikdə, toqquşmanın qarşısını almaq üçün avtomobilin sürətini dəyişdirmək də mümkün olmalıdır.

C.4.2.3 Yol kəsişmələrində toqquşmaların təsirinin azaldılması/qarşısının alınması

Bu xidmət yol kəsişməsinə yaxınlaşan avtonəqliyyat vasitəsinin eyni kəsişməyə yaxınlaşan digər nəqliyyat vasitələri ilə toqquşmasının qarşısını almağa imkan verir. Bu xidmət digər nəqliyyat vasitələrinin kəsişməyə doğru hərəkətini izləmək üçün hər bir avtonəqliyyat vasitəsindəki sistemlərdən (məsələn, sensorlar və nəzarət sistemlərindən) istifadəyə əsaslanır. Avtonəqliyyat vasitəsi eyni kəsişməyə yaxınlaşan digər avtonəqliyyat vasitəsi ilə toqquşma ehtimalı olduğunu müəyyən etdikdə, bu xidmət toqquşmanın qarşısını almaq üçün avtonəqliyyat vasitəsindəki sistemlərin sürəti dəyişməsinə tələb etməklə avtonəqliyyat vasitəsinin sürücüsünü sürətin dəyişməsinin səbəbi barədə xəbərdar edir. Lakin bu seçim toqquşma ehtimalını aradan qaldırmazsa, sürücüyə toqquşmadan yayınmaq üçün görülməli olan tədbir barədə məlumat verilir.

C.5 Təhlükəsizliyə hazırlıq

C.5.1 Giriş

Təhlükəsizliyə hazırlıq xidməti qrupu bütün növ nəqliyyat vasitələri və onların sürücüləri üçün monitorinq və xəbərdarlıq sistemlərindən istifadə edilməsini əhatə edir. Buna həm nəqliyyat vasitələrinin özlərinin vəziyyəti, həm də avtonəqliyyat vasitəsinin ətrafındakı şərait daxildir.

C.5.2 Xidmət komponentləri

C.5.2.1 Avtomobilin daxili sistemlərinin monitorinqi

Bu xidmət avtonəqliyyat vasitəsindəki daxili sistemlərin işinə nəzarət etməyə imkan verir. Monitorinq fəaliyyəti heç bir şəkildə avtonəqliyyat vasitəsinin daxili sistemlərinin işinə təsir etmir, yəni monitorinq passiv xarakter daşıyır. Monitorinq prosesi vasitəsilə toplanan verilənlər emal edilir və anormal əməliyyat aşkar edildikdə sürücüyə müvafiq göstərişlər verilir. Bu cür vəziyyətlərdə sürücüdən avtonəqliyyat vasitəsinin, onun sərnəşinlərinin və digər hərəkət iştirakçılarının təhlükəsizliyini təmin etmək üçün bütün lazımi tədbirləri görməsi gözlənilir.

C.5.2.2 Avtonəqliyyat vasitəsindən kənar şərtlərin monitorinqi

Bu xidmət avtonəqliyyat vasitəsinə cari olduğu yerdə xarici şərtlərin monitorinqini aparmağa imkan verir. Bu monitorinq fəaliyyətinin real vaxt rejimində aparılması və toplanan verilənlərin şərtlər dəyişdikcə yenilənməsi mümkün olacaq. Əldə edilən konkret məlumatlar nəticəsində sürücüyə şərtlərin göstəriciləri təqdim olunur, lakin göstəricilər görüldükdən sonra sürücü tərəfindən müvafiq qaydada ləğv edilənə qədər onlar görünməyə davam edə bilər.

C.6 Qəzadan əvvəl təhlükəsizlik sisteminin aktivləşməsi

C.6.1 Giriş

Bu xidmətlər qrupu qaçılmaz potensial toqquşma səbəbindən qəza təhlükəsizliyi sistemlərinin aktivləşdirilməsi zərurətinin müəyyən edilməsini əhatə edir. Buraya ISO TC22 tərəfindən müəyyən

edilmiş xidmətlər çərçivəsində əhatə olunmayan bütün məqamlar daxildir.

C.6.2 Xidmət komponentləri

C.6.2.1 Qəzadan əvvəl təhlükəsizlik sisteminin aktivləşməsi

Bu xidmət potensial toqquşmanın qaçılmaz olduğu müəyyən edildikdə qəza təhlükəsizliyi sistemlərinin işə salınma zərurətini müəyyən edir. Sürücünün və ya avtomobilin digər sərnişinlərinin (əgər varsa) heç bir müdaxiləsi olmadan sistemləri avtomatik işə salmaq mümkün olmalıdır. Sistemlər işə salındıqda sürücü (və əgər varsa, hər hansı digər sərnişinlər) və toqquşma zamanı müdaxilə edən tərəflər, məsələn, operativ yardım xidmətləri üçün avtonəqliyyat vasitəsinin daxilində müvafiq göstəricilər təqdim edilir.

LAYIHƏ

Əlavə D (normativ)

Yükdaşıma xidməti domeni

D.1 Giriş

Bu xidmət domeni kommersiya təyinatlı nəqliyyat vasitələri parklarının istismarının və malların hərəkətinin, o cümlədən malların milli və yurisdiksiya sərhədlərindən keçməsi üçün icazənin alınması prosesini sürətləndirən fəaliyyətlər, malların intermodal yerdəyişməsini sürətləndirən fəaliyyətlər, istismar və nəzarəti təkmilləşdirmək üçün telematik tətbiqlərdən istifadə edən yük maşınlarının istismarının idarə edilməsini əhatə edir.

Bu domənə aşağıdakı xidmət qrupları daxildir:

1. Kommersiya təyinatlı nəqliyyat vasitələrinin ilkin gömrük rəsmiləşdirilməsi – bax: [D.2](#) və sonrakılar;
2. Kommersiya təyinatlı nəqliyyat vasitələri üzrə inzibati proseslər – bax: [D.3](#) və sonrakılar;
3. Yolkənarı təhlükəsizliyin avtomatlaşdırılmış təftişi – bax: [D.4](#) və sonrakılar;
4. Kommersiya təyinatlı nəqliyyat vasitələrinin salonunda təhlükəsizliyin monitorinqi – bax: [D.5](#) və sonrakılar;
5. Şəhərlərarası yükdaşımaları parkının idarə edilməsi – bax: [D.6](#) və sonrakılar;
6. İntermodal məlumatların idarə edilməsi – bax: [D.7](#) və sonrakılar;
7. İntermodal mərkəzlərin idarə edilməsi və nəzarət – bax: [D.8](#) və sonrakılar;
8. Təhlükəli yüklərin idarə edilməsi – bax: [D.9](#) və sonrakılar;
9. Ağırçəkili nəqliyyat vasitələrinin idarə edilməsi – bax: [D.10](#) və sonrakılar;
10. Lokal çatdırma edən avtonəqliyyat vasitələrinin idarə edilməsi – bax: [D.11](#) və sonrakılar;
11. Tənzimlənən nəqliyyat vasitələri üçün telematik tətbiqlər (TARV) – bax: [D.12](#) və sonrakılar;
12. Yükdaşımalarının tərkibinin müəyyən edilməsi və rabitə – bax: [D.13](#) və sonrakılar.

D.2 Kommersiya təyinatlı nəqliyyat vasitələrinin ilkin gömrük rəsmiləşdirilməsi

D.2.1 Giriş

Kommersiya təyinatlı nəqliyyat vasitələrinin ilkin gömrük rəsmiləşdirilməsi xidmət qrupu yük maşınları və avtobuslar da daxil olmaqla kommersiya təyinatlı nəqliyyat vasitələrinə normal hərəkət sürətində qeydiyyat və digər sənədlərini, təhlükəsizlik vəziyyətini və çəkisini avtomatik yoxlamağa imkan verən xidmətlər təqdim edir. Bu xidmətin əsas məqsədi avtonəqliyyat vasitəsinə və ümumi hərəkət axınına minimal təsirlə ilkin rəsmiləşdirməni həyata keçirməkdir.

D.2.2 Xidmət komponentləri

D.2.2.1 Dinamik çəkilyə nəzarət sistemi

Xidmət çərçivəsində nəqliyyat vasitələri ölçmə nöqtəsi üzərində hərəkət edən zaman avtonəqliyyat vasitəsinin fərdi təkər və ox yükləri, habelə onların ümumi çəkili haqqında məlumatlar aşkar edilərək

qeydə alınır. Bu məlumatlar avtonəqliyyat vasitəsinin dayandırılmasına ehtiyac olmadan toplanılır.

LAYIHƏ

Bu xidmət normal sürət həddində hərəkəti dayandırmadan ilkin rəsmiləşdirməni (bax: [D.2.2.2](#)) və (və ya) aşağı sürətlə ayrı-ayrı nəqliyyat vasitələrinin çəkisinin dəqiq müəyyən edilməsini dəstəkləməlidir. Həmçinin giriş nəzarət, infrastrukturun mühafizəsi və monitorinqi, yol istifadəçilərinin ödəniş etməsi, hüquq-mühafizə və infrastrukturun planlaşdırılması kimi digər xidmətlər də dəstəklənməlidir.

D.2.2.2 Hərəkəti dayandırmadan ilkin rəsmiləşdirmə

Bu xidmət transponderlə təchiz edilmiş nəqliyyat vasitələrinin yoxlama məntəqəsinə çatmadan əvvəl təhlükəsizliyi, qeydiyyatı, ölçü və çəkisi haqqında verilənlərin elektron şəkildə yoxlanılmasını təmin edir. Yoxlama üçün məntəqəyə giriş tələbi üzrə yalnız qeyri-qanuni və ya potensial təhlükəli nəqliyyat vasitələri seçilə bilməlidir. Təhlükəsiz və qanuni daşıyıcılar və nəqliyyat vasitələri üçün tərəzi nəzarət məntəqələrində, giriş məntəqələrində və digər yoxlama məntəqələrində uyğunluq yoxlamaları hərəkəti dayandırmadan həyata keçirilə bilməlidir.

D.2.2.3 Avtonəqliyyat vasitəsinin təhlükəsizlik göstəricilərinin monitorinqi

Bu xidmət avtonəqliyyat vasitəsi yol şəbəkəsində müvafiq sorğu məntəqəsindən keçərkən avtonəqliyyat vasitəsinin salonunda olan təhlükəsizlik qeydlərinə əlçatanlığı və onların monitorinqini təmin edir. Avtonəqliyyat vasitəsindən qeydlərdən ibarət məlumatların toplanılması avtonəqliyyat vasitəsinin hərəkəti dayandırmasına ehtiyac olmadan aparılır. Avtonəqliyyat vasitəsinin və (və ya) daşınan yükün heç bir təhlükəsizlik qaydalarını pozmadığını yoxlamaq üçün toplanmış məlumatlardan istifadə etmək mümkün olmalıdır.

D.3 Kommersiya təyinatlı nəqliyyat vasitələri üzrə inzibati proseslər

D.3.1 Giriş

Bu xidmət qrupu kommersiya təyinatlı nəqliyyat vasitələri parkının sürücülərinə və operatorlarına və (və ya) yükləndirənlərə bir sıra fərdi xidmətlərin göstərilməsinə imkan verir. Onlar təhlükəli yükləri avtomatik qaydada müəyyənləşdirmək, izləmək və onlara dair təxirəsalınmaz cavab məlumatlarını paylaşmaq, kommunikasiya və kompüter texnologiyalarından istifadə edərək nəqliyyat vasitələrinin illik və xüsusi qeydiyyat sənədlərini əldə etmək məqsədilə malların hərəkəti, o cümlədən müxtəlif nəqliyyat rejimlərindən istifadə haqqında məlumat mübadiləsi apara bilməlidir. Bu qrupa daxil olan xidmətlər bu qeydiyyat sənədlərinə regional və milli sərhədləri keçmək üçün zəruri olan məlumatları daxil edə bilməlidir.

D.3.2 Xidmət komponentləri

D.3.2.1 Yüklərin hərəkəti haqqında məlumat mübadiləsi

Bu xidmət müxtəlif nəqliyyat rejimləri ilə malların daşınması, onların intermodal yerdəyişməsi və dövlət sərhədlərindən daşınması üçün zəruri olan məlumat mübadiləsini təmin edir. Mübadilə ediləcək məlumatların əhatə dairəsinə həm biznes müəssisələri, həm də dövlət təşkilatlarının tələblərinə cavab verməli olan beynəlxalq təchizat zəncirində avtomobil nəqliyyatı haqqında məlumatlar daxildir.

Bu xidmət bir ölkədə başlayan və digər ölkədə bitən və ya eyni ölkədə qalan yük daşımalarına şamil edilir. Bu, tamamilə avtomobil nəqliyyatı ilə həyata keçirilən yük daşımalarına, eləcə də avtomobil nəqliyyatı ilə başlayan və ya bitən, lakin digər nəqliyyat rejimlərindən də istifadə edilən yük daşımalarına tətbiq edilə bilməlidir.

D.3.2.2 Təhlükəli yüklərin avtomatik qaydada müəyyənləşdirilməsi, izlənməsi və onlara dair təxirəsalınmaz cavab məlumatlarının mübadiləsi

Bu xidmət avtonəqliyyat vasitələrinin göyertəsində daşınan təhlükəli yüklərin avtomatik qaydada müəyyənləşdirilməsi, izlənməsi və təxirəsalınmaz cavab məlumatlarının mübadiləsini təmin edir. Bu cür məlumatlara təhlükəli yüklərin müəyyənləşdirilməsi, miqdarı və cari vəziyyəti, məsələn, onların təzyiqi və temperaturu, habelə təxirəsalınmaz cavab tədbiri tələb olunarsa, bütün lazımı müvafiq məlumatlar daxil edilməlidir. Lazımı qaydada təchiz olunmuş, təhlükəli yük daşıyan nəqliyyat vasitələri

onların vəziyyəti ilə bağlı səlahiyyətli təşkilatların sorğularına cavab verə və ya müstəqil şəkildə belə təşkilatlara ismarıq göndərə bilməlidir. Verilmiş yolkənarı sistemə uyğun olan istənilən kommunikasiya vasitəsi ilə məlumatı səlahiyyətli təşkilatlara ötürmək mümkün olmalıdır.

D.3.2.3 Təsdiqləmə məlumatlarının avtomatlaşdırılmış qaydada təqdim edilməsi

Bu xidmət kommersiya təyinatlı nəqliyyat vasitələri və sürücülər haqqında təsdiqləmə məlumatlarını avtomatlaşdırılmış qaydada təqdim etməyə imkan verir. Bunu elektron şəkildə, yəni stasionar xətt və ya mobil interfeyslər vasitəsilə tətbiqdən-tətbiqə və ya kommersiya təyinatlı avtonəqliyyat vasitəsi parkının inzibatçısı və ya kommersiya təyinatlı avtonəqliyyat vasitəsinin sahibi/sürücüsü tərəfindən tətbiqə əl ilə daxil etmək mümkün olmalıdır.

Kommersiya təyinatlı avtonəqliyyat vasitəsi üçün təsdiqləmə məlumatları aşağıdakılardan hər hansı birini və ya hamısını əhatə edən məlumatları ehtiva edir və daxil edildikdən sonra avtonəqliyyat vasitəsi təyin olunmuş vəzifəsini yerinə yetirərkən aşağıdakılardan istənilən birini və ya hamısını yeniləmək mümkün olmalıdır:

- Avtonəqliyyat vasitəsinin özü haqqında məlumat, məsələn, eyniləşdirmə məlumatları, oxların növü və sayı, həmçinin qoşquların sayı və bərkidilmə üsulu;
- Daşıyıcı haqqında məlumat, məsələn, daşıyıcının identifikasiyası, parkda olan avtonəqliyyat vasitəsinin eyniləşdirilməsi və hazırda qüvvədə olan istismar lisenziyalarının təfərrüatları və başqa bir yerdə yoxdursa, əlaqə məlumatları;
- Yük haqqında məlumat, məsələn, yükün növü və onun təhlükəli və ya partlayıcı maddə kimi təsnif edilib-edilməməsi, habelə onun mənşəyi, təyinat yeri, sahibi və daşınmasına görə ödənişin kim tərəfindən edilməsi;
- Başlangıç məntəqə, son dayanacaq məntəqəsi, aralıq marşrut məntəqələri (yükün yığılmalı və (və ya) boşaldılmalı olduğu, habelə sürücü üçün idarə olunan istirahət dayanacaqlarının nəzərdə tutulduğu yerlər daxil olmaqla), gözlənilən gediş-gəliş vaxtları və marşrut kimi səyahət məlumatları;
- Sürücü haqqında məlumat, məsələn, şəxsiyyəti, ixtisaslaşması (yəni, onun avtonəqliyyat vasitəsini idarə etmək icazəsinin olub-olmadığı), təcrübəsi, işlədiyi saatlar və sürücülük vəsiqəsində yol hərəkəti qaydalarının pozulmasını göstərən qeydlər.

Bu xidmət təsdiqləmə məlumatlarının daimi və ya müvəqqəti olmasını təmin edir və sonuncunun bitmə vaxtı göstərilir. Yükün təsdiqləmə məlumatları hər bir əşya üçün ayrıca göstərilməlidir. Burada məqsəd bir səfər zamanı bir avtonəqliyyat vasitəsində birdən çox əşya daşındıqda müxtəlif başlangıç və yaxud son dayanacaq məntəqələri olan əşyaları asanlıqla müəyyən etməkdir. Bu xidmət həmçinin təqdim edilmiş təsdiqləmə məlumatlarının (və ya yenilənmələrin) qəbul edildiyini və ya qəbul edilmədiyini təqdirdə onun qəbul edilməsi üçün nə edilməli olduğunu göstərmək üçün müvafiq cavab təqdim edir.

D.3.2.4 Kommersiya təyinatlı nəqliyyat vasitələrinin avtomatlaşdırılmış qaydada idarə edilməsi

Bu xidmət kommersiya təyinatlı nəqliyyat vasitələri parkının operatorlarına və yaxud onların sahiblərinə/sürücülərinə təsdiqləmə məlumatlarını almağa, yanacaq və qət edilən məsafəyə görə vergi məlumatlarını elektron şəkildə toplayaraq hesabat verməyə imkan verir. Bunu elektron şəkildə, yəni stasionar xətt və ya mobil interfeyslər vasitəsilə tətbiqdən-tətbiqə və ya kommersiya təyinatlı avtonəqliyyat vasitəsi parkının inzibatçısı və ya kommersiya təyinatlı avtonəqliyyat vasitəsinin sahibi/sürücüsü tərəfindən tətbiqə əl ilə daxil etmək mümkün olmalıdır.

Bu xidmət təsdiqləmə məlumatlarının aşağıdakı növlərini almağa və ya əvvəlkilər üçün ödənişlər etməyə imkan verir:

- İllik, aylıq və ya həftəlik, yəni yalnız müəyyən müddət ərzində etibarlı hesab edilən elektron təsdiqləmə məlumatları;
- Müvəqqəti, yəni hər hansı yükün daşınub-daşınmamasından asılı olmayaraq yalnız konkret səfər üçün etibarlı hesab edilən elektron təsdiqləmə məlumatları;
- Müəyyən səfərlərin yerinə yetirilməsi və ya müxtəlif təyinatlı səfərlərdə müəyyən yüklərin daşınması üçün çoxdöfəli icazələr;
- Konkret vəziyyətə görə verilən, yəni konkret yükün daşınması və ya konkret marşrutdan istifadəni və ya digər

kommersiya təyinatlı nəqliyyat xidmətlərini əhatə edən icazələr.

Xidmət çərçivəsində həmçinin aşağıdakı hesabat növlərinin təqdim edilməsi və ya əvvəllər təqdim edilmiş hesabatların yenilənməsi təmin edilir:

- Qət edilmiş məsafə də daxil olmaqla, nəqliyyat vasitələrindən istifadə haqqında rüblük hesabatlar;
- Avtonəqliyyat vasitəsinin vəziyyətini, o cümlədən aparılan hər hansı texniki xidmət və (və ya) təmir işlərini əks etdirən elektron jurnal;
- Tarixləri, növü və miqdarları daxil olmaqla, alınan yanacaqın məbləği haqqında verilənlər;
- Audit və ya vergi məqsədləri üçün tələb olunan hər hansı hesabatın yaradılması.

Bütün satınalmalar və ödənişlər məlumatların necə daxil edildiyindən asılı olmayaraq, zəruri hallarda əlavə bank məlumatlarını təqdim etmək imkanı ilə elektron şəkildə emal edilir. Bu xidmət həmçinin təqdim edilmiş satınalma, ödəniş və ya hesabat qeydlərinin qəbul edildiyini və ya qəbul edilmədiyi təqdirdə onun qəbul edilməsini təmin etmək üçün nə edilməli olduğunu göstərmək üçün müvafiq cavab təqdim edir.

D.3.2.5 Avtomatlaşdırılmış sərhdəkmə

Bu xidmət kommersiya təyinatlı nəqliyyat vasitələri parkının operatorlarına və yaxud sahibinə/sürücülərinə nəqliyyat vasitələrinin və yüklərinin beynəlxalq sərhdələri keçməsinə icazə vermək üçün lazımı verilənləri təqdim etməyə və həmin verilənləri yoxlamağa imkan verir. Bu cür yoxlama prosesi nəticəsində yerində yoxlama və ya digər səbəblər istisna olmaqla, kommersiya təyinatlı avtonəqliyyat vasitəsinin hərəkəti dayandırmadan dövlət sərhdəni keçməsi təmin edilir. Bunu elektron şəkildə, yəni stasionar xətt və ya mobil interfeyslər vasitəsilə tətbiqdən-tətbiqə və ya kommersiya təyinatlı avtonəqliyyat vasitəsi parkının inzibatçısı və ya kommersiya təyinatlı avtonəqliyyat vasitəsinin sahibi/sürücüsü tərəfindən tətbiqə əl ilə daxil etmək mümkün olmalıdır.

Bu xidmət avtonəqliyyat vasitəsinin hərəkəti dayandırmadan dövlət sərhdəni keçə bilməsi üçün avtonəqliyyat vasitəsi, daşıyan yük və sürücü haqqında aşağıdakı verilənlərin təqdim edilməsini və yoxlanılmasını təmin edir:

- Sürücü, o cümlədən onun şəxsiyyəti haqqında məlumat;
- Yükün xarakteri, o cümlədən hər hansı təhlükəsizlik məsələləri və (və ya) ödənilməli olan rüsumlar;
- Yüğü daşıyan avtonəqliyyat vasitəsi haqqında məlumat, o cümlədən onun identifikasiyası, çəkisi və təsdiqləmə məlumatları;
- Yükgöndərən haqqında məlumat (xüsusən də yükü daşıyan avtonəqliyyat vasitəsinin sahibi deyilsə);
- Yüğü daşıyan avtonəqliyyat vasitəsinin sahibinin və (və ya) operatorunun təhlükəsizlik qeydlərindən ibarət məlumat.

Zəruri hallarda əlavə məlumat və ödənilməmiş rüsumların ödənilməsini tələb etmək imkanı ilə bu verilənlərin hər cür yoxlanılması verilənlərin necə daxil edilməsindən asılı olmayaraq elektron şəkildə həyata keçirilir. Bu xidmət həmçinin təqdim edilmiş məlumatların yoxlanıldığını və qəbul edildiyini, qəbul edilmədiyi təqdirdə isə buna nail olmaq üçün nə edilməli olduğunu göstərmək üçün müvafiq cavab təqdim edir.

D.4 Yolkənarı təhlükəsizliyin avtomatlaşdırılmış təftişi

D.4.1 Giriş

Yolkənarı təhlükəsizliyin avtomatlaşdırılmış təftişi xidmət qrupuna kommersiya təyinatlı nəqliyyat vasitələri parkının rəhbərləri, kommersiya təyinatlı nəqliyyat vasitələrinin özləri və nəqliyyat vasitələrinin sürücüləri üçün təhlükəsizlik göstəriciləri qeydlərinə yol kənarından əlçatanlığı təmin edən xidmətlər daxildir. Bu, müfəttişlərin təftişlə bağlı cari verilənlərə asan əlçatanlığını təmin etməklə mövcud yerində yoxlama sistemlərini təkmilləşdirir.

D.4.2 Xidmət komponentləri

D.4.2.1 Kommersiya təyinatlı nəqliyyat vasitələrinin təhlükəsizliyinə dair verilənlərə məsafədən giriş

Bu xidmət kommersiya təyinatlı nəqliyyat vasitələrinin salonunda elektron şəkildə saxlanılan səmərəlilik və vəziyyətlə əlaqəli verilənlərə əlçatanlığı təmin edir. Kommersiya təyinatlı avtonəqliyyat vasitəsi keçərkən və yaxud avtonəqliyyat vasitəsinin texniki baxış məntəqəsi, sərhad-keçid məntəqəsi və yol təsərrüfatının bəzi aspektlərinə (məsələn, yol hərəkətinə nəzarət və ya rüsumların toplanılmasına) cavabdeh olan mərkəz kimi yerlərdə verilənləri əldə edə bilmək üçün sözügedən uzaq məntəqənin yol kənarında yerləşməsi mümkün olmalıdır.

Təhlükəsizliklə bağlı kommersiya təyinatlı avtonəqliyyat vasitəsindən məsafədən əlçatan olacaq verilənlərin növünə aşağıdakılardır daxildir:

- Avtonəqliyyat vasitəsinin identifikasiyası, növü, təsnifatı, çəkisi (yüklü və yüksüz) və oxların sayı, habelə qoşquların növü (növləri) və sayı;
- Avtonəqliyyat vasitəsinə texniki xidmət haqqında verilənlər, o cümlədən avtonəqliyyat vasitəsinə sonuncu dəfə texniki xidmət göstərildiyi vaxt və həyata keçirilmiş emissiya yoxlamalarına dair təfərrüatlar, həmin yoxlamaların aparıldığı tarix (tarixlər);
- Avtonəqliyyat vasitəsinin təmir edilməsi haqqında verilənlər, o cümlədən avtonəqliyyat vasitəsinin zədələndiyi hər hansı nasazlıq və qəza barədə təfərrüatlar, hansı hissələrin təmir edildiyi barədə məlumat;
- Mühərrik və sürət qutusu, əyləclər və asma mexanizmi, həmçinin təkərlərin aşınması və təzyiqlik daxil olmaqla, avtonəqliyyat vasitəsinin cari iş parametrləri;
- Yanacaqın vəziyyəti, yəni çəndə (çənlərdə) olan yanacağın həcmi.

Bütün bu verilənlər həm avtonəqliyyat vasitəsinin özü, həm də onun çəkdiyi hər bir qoşqu üzrə toplanılmalıdır. Hər hansı bir veriləni elektron şəkildə əldə etmək mümkün olmadıqda, bu barədə verilənlərin avtonəqliyyat vasitəsindən məsafədən toplanılmasına cavabdeh sistem tərəfindən məlumat verilir. Avtonəqliyyat vasitəsi haqqında verilənləri əldə etmək üçün avtonəqliyyat vasitəsinin sürücüsü ilə əlaqə saxlamaq zərurəti və ya hər hansı rabitə problemi yaranarsa, hesabat da yaradılır.

D.4.2.2 Kommersiya təyinatlı nəqliyyat vasitələrinin sürücüləri haqqında verilənlərə məsafədən giriş

Bu xidmət kommersiya təyinatlı avtonəqliyyat vasitəsinin salonunda onun sürücüsü haqqında elektron şəkildə saxlanılan cari vəziyyət və arxiv məlumatlarına uzaq məntəqədən əlçatanlığı təmin edir. Kommersiya təyinatlı avtonəqliyyat vasitəsi keçərkən və yaxud avtonəqliyyat vasitəsinin texniki baxış məntəqəsi, sərhad-keçid məntəqəsi və yol təsərrüfatının bəzi aspektlərinə (məsələn, yol hərəkətinə nəzarət və ya rüsumların toplanılmasına) cavabdeh olan mərkəz kimi yerlərdə verilənləri əldə edə bilmək üçün sözügedən uzaq məntəqənin yol kənarında yerləşməsi mümkün olmalıdır.

Kommersiya təyinatlı avtonəqliyyat vasitəsindən məsafədən əlçatan olacaq sürücü statusu və arxiv məlumatlarının növünə aşağıdakılar daxildir:

- Şəxsiyyəti müəyyənləşdirən məlumatlar və ixtisas;
- Sürücülük vəsiqəsində yol hərəkəti qaydalarının pozulmasını göstərən qeydlər, habelə xarakteri (xarakterləri), tarixi (tarixləri) və yeri (yerləri);
- Sonuncu istirahət fasiləsindən sonra sürücünün işlədiyi saatların sayı;
- Sürücünün növbəti istirahət fasiləsinə qədər işləməyi planlaşdırdığı saatların sayı.

Bu verilənlərin hər hansı birini elektron şəkildə avtonəqliyyat vasitəsindən əldə etmək mümkün olmadıqda, bu barədə verilənlərin avtonəqliyyat vasitəsindən məsafədən toplanılmasına cavabdeh sistem tərəfindən məlumat verilir. Avtonəqliyyat vasitəsinin sürücüsü ilə əlaqə saxlamaq, onun haqqında verilənləri əldə etmək zərurəti və ya hər hansı rabitə problemi yaranarsa, hesabat da yaradılır.

D.5 Kommersiya təyinatlı nəqliyyat vasitələrinin salonunda təhlükəsizliyin monitorinqi

D.5.1 Giriş

Bu xidmət qrupu bütün səfər boyu kommersiya təyinatlı nəqliyyat vasitələrinin təhlükəsizlik vəziyyətinə, sürücülərinə və yüklərə nəzarət etmək üçün salonda monitorinq sistemlərindən istifadəni, o cümlədən kommersiya təyinatlı avtonəqliyyat vasitəsinin daxili sistemləri, daşınan yükün vəziyyəti və avtonəqliyyat vasitəsinin sürücüsü haqqında verilənlərin tanınması və toplanılmasını əhatə edir. Bu qrupdakı xidmətlər çərçivəsində bu fəaliyyətlərin nəticələrinə həm sürücüyə, həm də məsafədən monitorinq alətlərinə xəbərdarlıqların verilməsini daxil etmək mümkün olmalıdır.

D.5.2 Xidmət komponentləri

D.5.2.1 Kommersiya təyinatlı nəqliyyat vasitələrinin daxili sistemlərinin monitorinqi

Bu xidmət çərçivəsində kommersiya təyinatlı nəqliyyat vasitələrinin hərəkət zamanı təhlükəsizlik vəziyyətinə nəzarət etmək üçün salon daxilində monitorinq sistemlərindən istifadə edilir. Bu, real vaxt rejimində kommersiya təyinatlı nəqliyyat vasitələrinin daxili sistemlərinin və onun çəkdiyi hər hansı qoşquların (məsələn, əyləclər, təkərlər və işıqlandırma cihazlarının) istismarı və vəziyyəti haqqında verilənlərin tanınması və toplanılmasını əhatə edir.

Toplanmış verilənlərdən həm kommersiya təyinatlı avtonəqliyyat vasitəsinin sürücüsünə, həm də məsafədən monitorinq alətlərinə (məsələn, park idarəetmə sistemlərinə) real vaxt rejimində xəbərdarlıqlar ötürmək üçün istifadə edilir. Avtonəqliyyat vasitəsində sürücüyə xəbərdarlıqlar akustik və (və ya) mexaniki vasitələrlə (məsələn, sükan çarxının titrəməsi) təqdim edilir. Bundan əlavə, məsafədən monitorinq alətlərində toplanmış verilənlər kommersiya təyinatlı avtonəqliyyat vasitəsinin istismar tarixçəsinə təmir və yaxud texniki xidmət ehtiyacı kimi fəaliyyətləri müəyyən etmək üçün nəzərdən keçirilə biləcək şəkildə saxlanılmalıdır. Toplanmış verilənlərin saxlanması və zəruri hallarda nəqliyyat vasitələrinin istismar təhlükəsizliyinin monitorinqinə cavabdeh olan tənzimləyici qurumlarla paylaşılması üçün də tədbirlər görülür.

D.5.2.2 Kommersiya təyinatlı avtonəqliyyat vasitəsinin sürücüsünün sayıqlığının monitorinqi

Bu xidmət çərçivəsində kommersiya təyinatlı nəqliyyat vasitələrinin sürücülərinin avtonəqliyyat vasitəsinin idarə edərəkən sayıqlığına nəzarət etmək üçün salonda quraşdırılmış sistemlərdən istifadə edilir. Bu, məsələn, sürücünün gözləri, eləcə də sükan idarəsi, sürətləndirici pedal və əyləclə bağlı məlumatların monitorinqi yolu ilə real vaxt rejimində sürücünün cari sayıqlıq vəziyyəti haqqında verilənlərin tanınması və toplanılmasını əhatə edir.

Toplanmış verilənlərdən həm kommersiya təyinatlı avtonəqliyyat vasitəsinin sürücüsünə, həm də məsafədən monitorinq alətlərinə (məsələn, park idarəetmə sistemlərinə) real vaxt rejimində xəbərdarlıqlar ötürmək üçün istifadə edilir. Avtonəqliyyat vasitəsində sürücüyə xəbərdarlıqlar akustik və (və ya) mexaniki vasitələrlə (məsələn, sükan çarxının titrəməsi) təqdim edilir. Məsafədən monitorinq alətlərində toplanmış verilənlər sürücünün cari səfərdəki fəaliyyət səmərəliliyi və (və ya) əvvəlki səfərlərin tarixçəsi istirahət və (və ya) əlavə təlim ehtiyacı kimi məsələləri müəyyən etmək üçün nəzərdən keçirilə biləcək şəkildə saxlanılmalıdır. Toplanmış verilənlərin saxlanması və zəruri hallarda sürücünün iş saatlarının monitorinqinə cavabdeh olan tənzimləyici qurumlarla paylaşılması üçün də tədbirlər görülür.

D.5.2.3 Kommersiya təyinatlı avtonəqliyyat vasitəsində yük vəziyyətinin monitorinqi

Xidmət çərçivəsində səfər zamanı kommersiya təyinatlı avtonəqliyyat vasitəsi ilə daşınan yükün (və yaxud onun çəkdiyi qoşquların) vəziyyətinə nəzarət etmək üçün salonda quraşdırılmış sistemlərdən istifadə edilir. Buraya yükün vəziyyəti haqqında verilənlərin real vaxt rejimində tanınması və toplanılması daxildir. Toplanılacaq verilənlər aşağıdakı elementlərdən biri və ya bir neçəsi ilə əlaqəli olmalıdır:

- Yükün cari fiziki xüsusiyyətləri, məsələn, temperatur, həcm, təzyiq, rütubət və ya çəki;
- Zəruri hallarda fermentasiya və ya buxarlanma kimi davam edən hər hansı kimyəvi və ya fiziki

proseslərin vəziyyəti;

- Avtonəqliyyat vasitəsindəki yükün mövqeyi (xüsusən səfər zamanı dəyişdikdə);
- Səfər zamanı yükün vəziyyətində əvvəlki bəndlərdə nəzərdə tutulmayan (məsələn, mal-qaranın vəziyyəti, o cümlədən yem və yaxud suyun mövcudluğu) hər hansı dəyişiklik.

Toplanmış verilənlərdən həm kommersiya təyinatlı avtonəqliyyat vasitəsinin sürücüsünə, həm də məsafədən monitoring alətlərinə (məsələn, park idarəetmə sistemlərinə) real vaxt rejimində xəbərdarlıqlar ötürmək üçün istifadə edilir. Avtonəqliyyat vasitəsində sürücüyə xəbərdarlıqlar akustik və (və ya) mexaniki vasitələrlə (məsələn, sükan çarxının titrəməsi) təqdim edilir. Məsafədən monitoring alətlərində toplanmış verilənlər elə saxlanılmalıdır ki, müəyyən növ yüklərin daşınmasının əldə edilmiş təcrübə əsasında nəzərdən keçirilməsini və yenilənməsini təmin etmək üçün cari səfərdə yükün vəziyyətinə və yaxud əvvəlki səfərlərin tarixçəsinə baxmaq mümkün olsun. Həmçinin toplanmış verilənlərin arxivləşdirilməsi və zəruri hallarda müvafiq tənzimləyici orqanlara təqdim edilməsi təmin edilir.

D.6 Şəhərlərarası yükdaşımalar parkının idarə edilməsi

D.6.1 Giriş

Şəhərlərarası yükdaşımalar xidmət qrupuna nəqliyyat vasitələrindən istifadə və onların təhlükəsizliyini optimallaşdırmaq üçün səfər zamanı kommersiya təyinatlı nəqliyyat vasitələrinin göndərilməsi və izlənməsi daxildir. Beləliklə, bu xidmət çərçivəsində yükdaşıyıcının/konteynerin yerini avtomatik qaydada aşkar etmək üçün hərəkət edən obyektin yerinin avtomatik aşkar edilməsindən (AVL) və avtonəqliyyat vasitəsinin yeri və digər status məlumatlarını park idarəetmə sistemlərini işlədən tərəflərə təqdim etmək üçün nəqliyyat vasitəsi ilə nəzarət mərkəzi arasında əlaqədən istifadə nəzərdə tutulur.

D.6.2 Xidmət komponentləri

D.6.2.1 Şəhərlərarası kommersiya təyinatlı nəqliyyat vasitələri parkının izlənməsi

Bu xidmət sayəsində şəhərlərarası yükdaşımalarda iştirak edən kommersiya təyinatlı avtonəqliyyat vasitəsinin yeri davamlı və avtomatik qaydada müəyyənləşdirilir və bu verilənlər park operatorunun avtonəqliyyat vasitəsinin hərəkətinə nəzarət edə biləcəyi dispetçer mərkəzinə göndərilir. Dispetçer mərkəzində avtonəqliyyat vasitəsinin yeri ilə bağlı verilənləri nümayiş etdirmək mümkün olmalıdır. Park operatorunun bütün nəqliyyat vasitələrinin yerləri haqqında ümumi məlumat əldə edə bilməsi üçün bu xidmət çərçivəsində parkdakı bütün nəqliyyat vasitələri üçün yerlə bağlı bu cür verilənlər nümayiş olunmalıdır.

D.6.2.2 Şəhərlərarası kommersiya təyinatlı nəqliyyat vasitələri parkının dispetçerliyi

Bu xidmət şəhərlərarası yükdaşımalarda iştirak edən kommersiya təyinatlı nəqliyyat vasitələri ilə onların dispetçer mərkəzi (mərkəzləri) arasında əlaqəni dəstəkləyir. Bu zaman nəqliyyat vasitələrinin vəziyyəti, onların daşdığı hər hansı yük, başlanğıc və son dayanacaq məntəqəsi haqqında məlumatların aidiyyəti dispetçer mərkəzinə (mərkəzlərinə) göndərilməsi təmin edilir. Avtonəqliyyat vasitəsi haqqında verilənlərin onun istismarına cavabdeh olan mərkəzdən başqa mərkəzə göndərilməsi istisna edilir.

Park operatorundan avtonəqliyyat vasitəsinin sürücüsünə daşıma əmrləri və göstərişlərinin göndərilməsi də bu xidmət çərçivəsində həyata keçirilir. Avtonəqliyyat vasitəsinin sürücüsünün əmr və göstərişləri aldığına dair təsdiqi əlaqəli dispetçer mərkəzinə yönləndirmək mümkün olmalıdır. Eynilə avtonəqliyyat vasitəsinin onun istismarına cavabdeh olan mərkəzdən başqa dispetçer mərkəzi ilə rabitə ehtimalı istisna edilir.

D.7 İntermodal məlumatların idarə edilməsi

D.7.1 Giriş

Bu xidmət qrupu müxtəlif nəqletmə rejimləri ilə yüklərin daşınmasına dair məlumat mübadiləsini əhatə edir. Buraya yükdaşıma vahidlərinin harada yerləşdiyi, habelə onların vəziyyəti və statusu, habelə konteyneri daşıyan avtonəqliyyat vasitəsi haqqında oxşar məlumatlar daxildir. Həmçinin altvahidlərin yerini müəyyənləşdirmək və müştərilərə mallarını daşıyan konteynerlərin hərəkəti haqqında məlumat vermək mümkündür.

QEYD Bu xidmət qrupuna modal sərhədləri keçən xidmətlər daxildir. Odur ki, bu xidmətlər ISO daxilindəki digər standartlaşdırma komitələri ilə birlikdə və ya standartların işlənilib-hazırlanması üzrə digər təşkilatlar tərəfindən ISO TC204 ilə birlikdə işlənilib-hazırlanmaqdadır və yaxud işlənilib-hazırlanır.

D.7.2 Xidmət komponentləri

D.7.2.1 Nəqliyyat vasitələrinin və konteynerlərin gəlişi haqqında məlumat mübadiləsi

Bu xidmətin istifadəçiləri park rəhbərləri və intermodal daşıyıcılar, eləcə də yük saxlama bloklarının rəhbərləridir.

D.7.2.2 Müştərinin yükdaşıma məlumatlarına əlçatanlığı

Bu xidmətin istifadəçiləri müştərilər və yükgöndərənlərdir.

D.7.2.3 Yük konteynerinin izlənilməsi

Bu xidmət yük konteynerinin cari fiziki yerini avtomatik müəyyən etməyə imkan verir. Konteyner nömrəsini müəyyən etmək və ondan konteynerin identifikasiyası üçün istifadə etmək mümkün olmalıdır. Konteynerin yeri və nömrəsi tez-tez daşıyıcının məsuliyyət daşdığı bütün marşrut hissəsi boyunca konteynerin hərəkətinə cavabdeh olan daşıyıcının dispetçer mərkəzinə göndərilir. Beləliklə, konteynerin başlanğıc məntəqəsindən son dayanacaq məntəqəsinə daşınmasında birdən çox daşıyıcı iştirak edərsə, konteynerin yeri bir daşıyıcıdan digərinə ötürülə bilər.

Bu xidmət həm də daşıyıcı ilə (daşıyıcılarla) konteyneri daşımaq üçün müqavilə bağlayan təşkilata (təşkilatlara) konteynerin cari yerini və vəziyyətini izləmək məqsədilə məlumat xidmətinin göstərilməsinə imkan verir.

D.8 İntermodal mərkəzlərin idarə edilməsi və nəzarətin həyata keçirilməsi

D.8.1 Giriş

Bu xidmət qrupuna intermodal mərkəzlərin fəaliyyətini idarə edən xidmətlər daxildir. Kommersiya təyinatlı nəqliyyat vasitələri və ya yük konteynerlərinə deyil, obyektlərə şamil edildiyindən, adıçəkilən xidmət bu domendə mövcud olan digər xidmətlərdən fərqlənir. Bu qrupun təqdim etdiyi xidmətlərə modal mübadilə məntəqələrinin idarə edilməsi və malların daşınması ilə bağlı personalın idarə edilməsi daxildir.

D.8.2 Xidmət komponentləri

D.8.2.1 İntermodal mərkəz obyektlərinin idarə edilməsi

İntermodal mərkəz obyektlərinin, o cümlədən modal mübadilə məntəqələrinin əlaqələndirilmiş yükləmə-boşaltma əməliyyatları bu xidmət çərçivəsində təşkil edilir. O, yüklərin tranzit daşınması üçün intermodal mərkəzin aşağıda qeyd olunan bütün daxili resurslarının planlaşdırılmasını və idarə edilməsini əhatə edir:

- Yükləmə-boşaltma avadanlıqları, məsələn, körpü tipli kranlar;
- Malların daşınması üçün istənilən daxili vasitələr, məsələn, konveyer sistemləri, yükləyib-boşaldan maşınlar və mobil kranlar;
- Anbar sahələri və anbar avadanlıqları, məsələn, soyuducu anbarlar;
- Obyektlərdə çalışan işçilərin idarə edilməsi.

Bu xidmətin əhatə etdiyi "əməliyyat" emal zəncirinin bütün elementlərindən, yəni aşağıda qeyd olunanlardan ibarətdir:

- Yükün qəbulu;
- Yüklərin obyektlərdə emalı;
- Qəbul edilmiş yüklərin müxtəlif nəqliyə rejimlərindən istifadə edilməklə müxtəlif son dayanacaq

məntəqələrinə çatdırılmaq məqsədilə saxlanması və yenidən yığılması;

— Əvvəllər qəbul edilmiş yükün sonrakı daşınması.

Bu xidmət intermodal mərkəzin fəaliyyəti üçün zəruri olan bütün əlaqəli planlaşdırma və idarəetmə proseslərinin təşkili və monitorinqini dəstəkləyir.

D.8.2.2 İntermodal nəqliyyat vasitələrinə və konteynerlərə nəzarət

Bu xidmət intermodal nəqliyyat vahidlərinin və konteynerlərin yük daşılıb-daşımamasından asılı olmayaraq daşıma və yükləmə əməliyyatlarının nəzarət və monitorinqini həyata keçirməyə imkan verir. Sözügedən xidmət kontekstində intermodal nəqliyyat vahidləri dəyişdirilən ban, qoşqular və ya yarımqoşqular ola bilər. Bununla belə, bu xidmətə birdən çox nəqletmə rejimindən (məsələn, avtomobil-dəmir yolu yük maşınlarından) istifadə edə bilən xüsusi nəqliyyat vasitələri də daxil ola bilər.

Bu xidmət yükləndəndən yükalana qədər bütün nəqletmə zənciri boyunca göndərilmə, izləmə və statusla bağlı ismarışların verilməsi kimi prosesləri dəstəkləyir. Səfərlərin başlanğıc və son dayanacaq məntəqələri arasında intermodal nəqliyyat vahidləri və ya konteynerlər dəmir yolu, avtomobil və dəniz (yəni bərə və gəmilər) kimi dəyişən nəqliyyat vasitələrindən istifadə etməklə daşınır.

D.9 Təhlükəli yüklərin idarə edilməsi

D.9.1 Giriş

Bu xidmətlər qrupuna təhlükəli yüklərin hərəkəti ilə bağlı nəqliyyat parklarının işini idarə edən, o cümlədən onların statusu və vəziyyətinə, habelə onların avtomobil nəqliyyatı şəbəkəsi və istifadə olunacaq hər hansı digər nəqletmə rejimləri ilə hərəkətinə nəzarət edən xidmətlər daxildir. Buraya həmçinin təhlükəli yüklərin faktiki daşınmasına cavabdeh olan təşkilatlarla məlumat mübadiləsi də daxildir.

D.9.2 Xidmət komponentləri

D.9.2.1 Təhlükəli yüklərin hərəkəti haqqında verilənlərin toplanılması və mübadiləsi

Bu xidmət müəyyən edilmiş coğrafi ərazidə təhlükəli yüklərin planlaşdırılan, təsdiq edilmiş və davam edən daşınmasının icmalını təqdim edən verilənlərin toplanılmasını və mübadiləsini təmin edir. Bu coğrafi ərazi ölkənin, əyalətin, bölgənin, dairənin və ya şəhərin inzibati sərhədləri ilə müəyyən edilə bilməli və ya ölkə, əyalət, bölgə, dairə və ya şəhər daxilində olmalı və ya onların bir neçə birləşməsini əhatə edə bilməlidir.

Xidmət çərçivəsində polis, operativ yardım xidmətləri və yol idarələri kimi bir sıra maraqlı tərəflərə təhlükəli yüklərin daşınması haqqında məlumat verilir. Bu məlumatlara aşağıdakılar daxildir:

- “Təhlükənin” xarakteri;
- Yükün miqdarı;
- Yüku daşıyan avtonəqliyyat vasitəsinin növü (növləri);
- Avtonəqliyyat vasitələrinin planlaşdırılmış hərəkət marşrutu;
- Avtonəqliyyat vasitəsinin (vasitələrinin) salonunda quraşdırılmış sensorlardan mövqe (mövqələr) və ya avtonəqliyyat vasitəsi (vasitələri) ilə bağlı real vaxt rejimində toplanacaq məlumatlar.

Bundan əlavə, polis, operativ yardım xidmətləri və yol idarələrinin potensial istifadəsi üçün marşrutlar və hadisələr zamanı ehtiyat tədbirlərin görülməsi zərurəti barədə məsləhətlər vermək üçün verilənləri təhlükəli yüklərin daşınması üzrə mütəxəssislərə təqdim etmək mümkün olmalıdır.

D.9.2.2 Təhlükəli yüklərin hərəkəti haqqında verilənlər reyestri

Bu xidmət müəyyən edilmiş coğrafi ərazidə təhlükəli yüklərin daşınması haqqında verilənlərin sistemli toplanılması, saxlanması və idarə edilməsi vasitələrini təmin edir. Bu coğrafi ərazi ölkənin, əyalətin, bölgənin, dairənin və ya şəhərin inzibati sərhədləri ilə müəyyən edilə bilməli və ya ölkə, əyalət, bölgə, dairə və ya şəhər daxilində olmalı və ya onların bir neçə birləşməsini əhatə edə bilməlidir.

Verilənlər təhlükəli yüklərin planlaşdırılmış, təsdiq edilmiş və davam edən daşınmasını əhatə edir. Bu verilənlərin, məsələn, təhlükəli yüklərin daşınması üçün [D.9.2.1](#)-ci bölmədə təsvir olunan digər xidmətlərin göstərilməsində istifadə edilməsi nəzərdə tutulur. Verilənləri arxivləşdirmək və ondan keçmişdə müəyyən növ təhlükəli yüklərin nə vaxt, necə və hansı marşrutla daşındığını göstərən arxiv qeydləri kimi istifadə etmək mümkün olmalıdır.

D.9.2.3 Təhlükəli yüklərin hərəkəti üzrə parkların əlaqələndirilməsi

Bu xidmət təhlükəli yüklərin daşınması üçün ya bu məqsəd üçün nəzərdə tutulmuş avtonəqliyyat vasitələri parkından bir avtonəqliyyat vasitəsinin, ya da parkdan xüsusi olaraq bu məqsədlə nəzərdə tutulmuş nəqliyyat vasitəsinin və ya bütün növ yüklərin daşınması üçün nəzərdə tutulmuş nəqliyyat vasitələrinin göndərilməsini dəstəkləyir. Bu xidmət çərçivəsində aşağıdakı dispetçerləşdirmə fəaliyyətləri həyata keçirilir:

- Nəqlətmə əməllərinin planlaşdırılması və sürücülərə və dispetçerlərə verilməsi;
- Avtonəqliyyat vasitəsinin vəziyyətinin real vaxt rejimində monitorinqi;
- Həm təhlükəli yüklər daşınan zaman avtonəqliyyat vasitəsinin mövqeyinin, həm də daşınan yüklər boşaldıldıqdan sonra avtonəqliyyat vasitəsinin istənilən hərəkətinin real vaxt rejimində izlənilməsi;
- Təhlükəli yüklərin vəziyyətinin real vaxt rejimində monitorinqi;
- Avtonəqliyyat vasitəsinin işləmə vəziyyətinin və statusunun real vaxt rejimində monitorinqi;
- Sürücünün təhlükəli yükləri daşıyan nəqliyyat vasitəsini idarə etmək qabiliyyətinə xüsusi diqqət yetirməklə sürücünün vəziyyətinin real vaxt rejimində monitorinqi.

Bu xidmət həmçinin səs rabitəsi və yaxud verilənlərin ötürülməsindən istifadə edərək avtonəqliyyat vasitəsinin sürücüsü ilə ikitərəfli rabitə vasitələrini və sürücüyə təlimat verilməsi və nəqliyyat vasitəsi ilə daşınan təhlükəli yüklərə təsir edə biləcək hər hansı hadisə barədə sürücüyə məlumat verilməsi imkanlarını təmin edir.

D.9.2.4 Təhlükəli malların hərəkətinə nəzarət/təhlükəsizliyin əlaqələndirilməsi

Bu xidmət təhlükəli yüklərin daşınması zamanı polis və digər müvafiq operativ yardım xidmətlərinin, eləcə də yol idarələrinin fəaliyyətinin əlaqələndirilməsini dəstəkləyir. Xidmət çərçivəsində aşağıdakı imkanlar təmin edilir:

- Hər bir təhlükəli yükün daşınmasında istifadə olunacaq marşrut üzrə planlaşdırma, qeydiyyat və təsdiqlənmə prosesi;
- Təhlükəli yüklərin təhlükəsiz daşınmasını təmin etmək məqsədi daşıyan təhlükəsizlik tədbirlərinin müəyyən edilməsi və həyata keçirilməsi. Bu, yolun bağlanması və yol idarələrinə, operativ yardım xidmətlərinə və digər müvafiq maraqlı tərəflərə məlumatın verilməsi kimi tədbirləri əhatə edə bilər.
- Təhlükəli yükləri daşıyan avtonəqliyyat vasitələrinin hərəkətinin real vaxt rejimində monitorinqi;
- Müşayiətedici avtonəqliyyat vasitələri kimi müşayiət tədbirlərinin təmin edilməsi və həyata keçirilməsi.

Bu xidmət daşınacaq təhlükəli yüklərin xarakterindən asılı olaraq marşrutun seçilməsi üçün müxtəlif şərtləri, çəkinmək tələb olunan obyektləri, hərəkətin baş tuta biləcəyi vaxtları və daşınma ilə əlaqəli digər amilləri (məsələn, hava şəraitini) dəstəkləməlidir.

D.9.2.5 Təhlükəli yüklərin hərəkət yerinin monitorinqi

Bu xidmət təhlükəli yükləri daşıyan avtonəqliyyat vasitəsinin real vaxt rejimində yerini müəyyənləşdirməyə və izləməyə imkan verir. Mövqe məlumatları avtonəqliyyat vasitəsinin identifikatoru ilə birlikdə operatorun avtonəqliyyat vasitəsinin hərəkətinə nəzarət edə bilməsi üçün məkan koordinatlarının rəqəmsal xəritəyə ötürüldüyü mərkəzi sistemə göndərilir. Əgər "mərkəz" yurisdiksiyasında (yurisdiksiyalarında) təhlükəli yüklərin daşındığı yol idarəsi (idarələri) tərəfindən idarə olunmursa, o zaman toplanmış verilənləri bu cür mərkəzə (mərkəzlərə) təqdim etmək mümkün olmalıdır.

Təhlükəli yüklərin hərəkətinin arxiv qeydlərini təmin edə bilmək üçün bu verilənlər də saxlanılır və

D.10 Ağır yük maşınlarının idarə edilməsi

D.10.1 Giriş

Bu qrupa ya ağır yükləri daşıyan, ya da daşıdıqları yüklərin xarakterinə görə yüksüz vəziyyətdə hədsiz dərəcədə ağır çəkiyə malik avtonəqliyyat vasitələrinin hərəkəti ilə bağlı xidmətlər daxildir. Buna görə də bu nəqliyyat vasitələri ümumi çəkilərinə görə yol şəbəkəsində hərəkət etmək üçün icazə tələb edən avtonəqliyyat vasitələri kimi müəyyən edilir. Bu avtonəqliyyat vasitələrinin çəkilərinə uyğun olmayan yol şəbəkəsindən istifadə etmədiklərini yoxlamaq üçün onların monitorinqi də bu qrupa daxildir.

D.10.2 Xidmət komponentləri

D.10.2.1 Ağır yük maşınları haqqında verilənlərin toplanılması və mübadiləsi

Bu xidmət müəyyən edilmiş coğrafi ərazidə ağır yük maşınlarının planlaşdırılan, təsdiq edilmiş və davam edən hərəkətinin icmalını təqdim edir. Bu coğrafi ərazi ölkənin, əyalətin, bölgənin, dairənin və ya şəhərin inzibati sərhədləri ilə müəyyən edilə bilməli və ya ölkə, əyalət, bölgə, dairə və ya şəhər daxilində olmalı və ya onların bir neçə birləşməsinə əhatə edilə bilməlidir.

Bu xidmət birgə istifadə məqsədilə polis və yol idarələri kimi geniş maraqlı tərəflər dairəsi üçün ağır yük maşınlarının hərəkəti haqqında məlumatın real vaxt rejimində toplanılmasına və təqdim edilməsinə imkan verir. Bu çərçivədə aşağıdakı verilənlər toplanılır və paylaşılır:

- Malın xarakteri, məsələn, çəkisi və ölçüləri;
- Ağır yük maşınları haqqında verilənlər, məsələn, avtonəqliyyat vasitəsinin ümumi çəkisi, ölçüləri və oxa düşən ümumi çəki;
- Ağır yük maşınının hərəkət edəcəyi marşrut;
- Marşrut boyunca hərəkət edərkən ağır yük maşınının real vaxtda mövqeyi.

Toplanmış verilənləri bütün müvafiq yol idarələrinə və ağır yük maşınlarının keçməsi ilə potensial təsirə məruz qala biləcək digər idarələrə, məsələn, istifadə olunacaq marşrutda və ya onun yaxınlığında yeraltı kabellərdən, borulardan və s. istifadə edən kommunal xidmət müəssisələrinə təqdim etmək mümkün olmalıdır.

D.10.2.2 Ağır yük maşınlarının qeydiyyat prosesi

Bu xidmət ağır yüklərin daşınması üçün qeydiyyat prosesini dəstəkləmək üsullarını təmin edir. Bu üsullar aşağıdakılardır:

- Ağır yük maşınının gedəcəyi marşrutun planlaşdırılması və təsdiqi;
- Ağır yük maşınlarının qeydiyyatı və təsdiqi prosesi;
- Ağır yük maşınının hərəkəti üçün zəruri olan hər hansı təhlükəsizlik tədbirlərinin hazırlanması, məsələn, yolların bağlanması, habelə səlahiyyətli orqanların və digər aidiyyəti tərəflərin məlumatlandırılması;
- Ağır yük maşınlarının hərəkəti üçün müşayiətedici xidmətlərin göstərilməsi;
- Ağır yük maşınlarının planlaşdırılan marşrut üzrə hərəkətinin real vaxt rejimində monitorinqi.

Bu xidmət ağır yük maşınlarının çəkisindən asılı olaraq marşrutun seçilməsi üçün müxtəlif şərtləri, çəkinmək tələb olunan obyektləri, hərəkətin baş tuta biləcəyi vaxtları və daşınma ilə əlaqəli digər amilləri (məsələn, hava şəraitini) dəstəkləməlidir.

D.10.2.3 Ağır yük maşınlarının yerinin monitorinqi

Bu xidmət ağır yük maşınının yol şəbəkəsi boyunca hərəkəti zamanı onun yerini fasiləsiz və avtomatik qaydada müəyyənləşdirməyə imkan verir. Bu verilənləri operatorun avtonəqliyyat vasitəsinin

hərəkətinə nəzarət edə biləcəyi dispetçer mərkəzinə göndərmək mümkün olmalıdır. Əgər “mərkəz” yurisdiksiyasında (yurisdiksiyalarında) təhlükəli yüklərin daşındığı yol idarəsi (idarələri) tərəfindən idarə olunmursa, o zaman toplanmış verilənləri bu cür mərkəzə (mərkəzlərə) təqdim etmək mümkün olmalıdır.

Bu xidmət çərçivəsində nəqliyyat vasitəsinin hərəkətinin idarə olunduğu dispetçer mərkəzindəki operatora müvafiq mexanizm vasitəsilə ağır yük maşınının mövqeyi ilə bağlı məlumatlar nümayiş olunur. Nəqliyyat vasitəsinin əvvəlcədən müəyyən edilmiş marşrutla hərəkət etdiyini və əgər bu marşrut təyin edilməyibsə, o zaman nəqliyyat vasitəsinin çəkisinə görə hərəkət etmək icazəsi olmayan yol şəbəkəsi hissələrindən istifadə etmədiyini yoxlamaq mümkün olmalıdır.

D.11 Lokal çatdırma edən avtonəqliyyat vasitələrinin idarə edilməsi

D.11.1 Giriş

Bu qrupa məhdud coğrafi ərazidə malları çatdıran və yaxud qəbul edən avtonəqliyyat vasitələrinin hərəkətinin idarə edilməsi ilə bağlı xidmətlər daxildir. Beləliklə, səfərlər zamanı iki və ya daha çox yerdə yüklərin yüklənməsi/boşaldılması üçün dayanmaq lazımdır və bu da səfərlərin həyata keçirildiyi marşrutların və ardıcılığın optimallaşdırılmasını tələb edir. Bu qrupdakı xidmətlər yol şəbəkəsinin ərazilərinə girişin idarə edilməsi və malların yüklənməsi/boşaldılması üçün parklanma yerlərinin mövcudluğu barədə məlumatların verilməsi zərurətini əhatə etməlidir.

D.11.2 Xidmət komponentləri

D.11.2.1 Lokal çatdırma edən avtonəqliyyat vasitələri parkının izlənməsi

Bu xidmət çərçivəsində malların çatdırılması və yaxud qəbul edilməsi zamanı çatdırma edən avtonəqliyyat vasitəsinin yeri davamlı və avtomatik qaydada müəyyən edilir. Bu verilənləri (o cümlədən vaxt, tarix və nəqliyyat vasitəsinin identifikasiya məlumatlarını) park operatorunun avtonəqliyyat vasitəsinin hərəkətinə nəzarət edə biləcəyi dispetçer mərkəzinə göndərmək mümkün olmalıdır.

Adıçəkilən xidmət çərçivəsində avtonəqliyyat vasitəsinin yerinin müvafiq mexanizm vasitəsilə dispetçer mərkəzində göstərilməsi təmin edilir. Park operatorunun bütün avtonəqliyyat vasitələrinin mövqeyi haqqında ümumi məlumat əldə edə və çatdırılma və yaxud qəbul zamanı onların gedişatını izləyə bilməsi üçün bunun parkdakı bütün avtonəqliyyat vasitələri üçün həyata keçirilməsi mümkündür.

D.11.2.2 Çatdırma edən avtonəqliyyat vasitələri parkının dispetçerliyi

Bu xidmət yükün çatdırılması və yaxud qəbulu zamanı çatdırma edən avtonəqliyyat vasitələri ilə onların dispetçer mərkəzi arasında rabitəni dəstəkləyir. Bu zaman nəqliyyat vasitəsinin vəziyyəti, daşdığı yük və cari daşıma tapşırıqlarının icrası haqqında məlumatların dispetçer mərkəzinə göndərilməsi təmin edilir.

Xidmət çərçivəsində həmçinin daşıma əməlləri və təlimatlarının park operatorundan avtonəqliyyat vasitəsinin sürücüsünə göndərilməsi mümkündür. Bu təlimatlara nəqliyyat vasitəsinin və yaxud sürücü tərəfindən istifadəni daha yaxşı optimallaşdırmaq üçün marşruta dəyişikliklər, o cümlədən çatdırılma və yaxud qəbul ardıcılığında dəyişikliklər daxildir. Sürücünün dəyişikliklərin qəbul edildiyini və başa düşüldüyünü təsdiqləmək imkanı da təmin edilir.

D.11.2.3 Çatdırılma zonası və parklanma haqqında məlumat xidmətləri

Bu xidmət çatdırma edən avtonəqliyyat vasitələrinin sürücülərinə yüklərin avtonəqliyyat vasitələrinə yüklənməsi/boşaldılması üçün parklanma yerlərinin olması barədə məlumat almağa imkan verir. Bu, çatdırılmadan və yaxud qəbul səfərindən əvvəl və ya çatdırılma/qəbul həyata keçirilərkən mümkündür.

Lazımi yükləmə/boşaltma əməliyyatları üçün parklanma yeri yoxdursa, bu xidmət sürücüyə yükləmə/boşaltma prosesinə başlamaq mümkün olana qədər avtonəqliyyat vasitəsinin dayana biləcəyi yerə istiqamətləndirilməsinə imkan verir. Qeyd olunan yer digər hərəkət iştirakçılmasına maneçilik törətmədən çatdırma edən avtonəqliyyat vasitələrinin parklanması üçün nəzərdə tutula və ya yolun

D.12 Tənzimlənən nəqliyyat vasitələri üçün telematik tətbiqlər (TARV)

D.12.1 Giriş

Bu xidmət qrupu tənzimlənən kommersiya təyinatlı yük maşınları üzrə bir sıra telematik tətbiqlər üçün əsasları əhatə edir. Ümumi əhatə dairəsinə əməliyyat konsepsiyaları, hüquqi və tənzimləyici məsələlər və bir sıra xidmətlərin çox az xərclə çatdırılması üçün İNS salon platformasından istifadə edərək tənzimlənən kommersiya təyinatlı yük maşınlarına ümumi kooperativ xidmətlərin göstərilməsi daxildir. Bu xidmətlərin göstərilməsi xidmət təminatçılarının təsdiqi və auditi üçün (çoxsaylı) xidmət təminatçısı mərkəzli yanaşmanın müddəalarına əsaslanır.

D.12.2 Xidmət komponentləri

D.12.2.1 Tənzimlənən xidmət təminatçıları üçün prosedurlar və icra tədbirləri

Bu xidmət tənzimlənən avtonəqliyyat vasitələrinin monitorinqini və tələblərə uyğunluğunu, habelə təsdiqedicisi orqan tərəfindən zəruri prosedurların təsdiqlənməsini təmin edir. Monitorinq, icra və tələb olunan prosedurların ümumi xarakter daşması və xüsusi tətbiq və ya platformadan asılı olmaması gözlənilir.

D.12.2.2 Sistemin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi

Bu xidmət çərçivəsində TARV tətbiqinin həm aparat, həm də program təminatı aspektləri əhatə olunur və müştəri etibarını qoruyub-saxlamaq və məxfiliklə bağlı risklərin qarşısını almaq üçün xidmətin sertifikatlaşdırılması, eləcə də xidmət təminatçısının auditi nəzərdə tutulur. Buraya həmçinin ismarışlar, identifikasiya məlumatları və girişə nəzarət üçün təhlükəsizliyin idarə edilməsi daxildir.

D.12.2.3 Avtonəqliyyat vasitəsi haqqında məlumatların təmin edilməsi

Bu xidmət digər xidmətlərin göstərilməsində salondaxili sistemlər tərəfindən istifadə edilmək və qarşılıqlı funksional kooperativ intellektual nəqliyyat sistemlərini dəstəkləmək üçün tətbiq xidmət təminatçılarının avtonəqliyyat vasitəsi haqqında ümumi əsas məlumatları təqdim etməyə imkan verir. Bu xidmət çərçivəsində təqdim edilən verilənlər yalnız xüsusi yurisdiksiyaya və ya yurisdiksiya daxilində TARV sinfinə xas olan elementləri ehtiva edir. Beynəlxalq səviyyədə fəaliyyət göstərən təchiz olunmuş avtonəqliyyat vasitələri gözlənilən xidmətlərin təmin edilə bilməsi məqsədilə fəaliyyət göstərdikləri bütün yurisdiksiyalar tərəfindən tələb olunan bütün əlavə verilənləri daşmalıdır.

D.12.2.4 Avtonəqliyyat vasitəsinin girişinə nəzarətin təmin edilməsi

Bu xidmət avtonəqliyyat vasitəsinin bir coğrafi ərazinin müəyyən hissələrinə girişinin müvafiq tənzimləyici orqan və ya onun təyin və təsdiq etdiyi xidmət təminatçısı tərəfindən monitorinqini və idarə olunmasını təmin edir. Xüsusilə avtonəqliyyat vasitəsi ilə daşınan yükün hər hansı bir hissəsi "təhlükəli yük" kimi təsnif edilərsə, giriş məhdudiyətlərinin tətbiqi mümkün olmalıdır. Bu xidmət yükün hərəkət istiqaməti boyunca avtonəqliyyat vasitəsinin bir yurisdiksiyadan digər yurisdiksiyaya keçməsi zamanı tənzimləyici orqanın və yaxud xidmət təminatçısının identifikasiya məlumatlarının dəyişməsinin təmin edilməsi. Xidməti ümumi rabitə standartlarından istifadə etməklə tənzimlənən və ya tənzimlənməyən struktur vasitəsilə və bir və ya bir neçə xidmət təminatçısı tərəfindən təmin etmək mümkün olmalıdır.

D.12.2.5 Taxoqrafla məsafədən monitorinqin təmin edilməsi

Bu xidmət avtonəqliyyat vasitəsinin taxoqrafinin müvafiq tənzimləyici orqan və ya onun təyin və təsdiq etdiyi xidmət təminatçısı tərəfindən məsafədən monitorinqini təmin edir. Yükün hərəkət istiqaməti boyunca avtonəqliyyat vasitəsinin bir yurisdiksiyadan digər yurisdiksiyaya keçməsi zamanı tənzimləyici orqanın və yaxud xidmət təminatçısının identifikasiya məlumatlarının dəyişməsi təmin edilir. Xidməti ümumi rabitə standartlarından istifadə etməklə tənzimlənən və ya tənzimlənməyən struktur vasitəsilə və bir və ya bir neçə xidmət təminatçısı tərəfindən təmin etmək mümkün olmalıdır.

D.12.2.6 Qəza ismarış sisteminin/eCall (qəza çağırış) xidmətinin təmin edilməsi

Bu xidmət müvafiq tənzimləyici orqan və ya onun təyin və təsdiq etdiyi xidmət təminatçısı tərəfindən avtonəqliyyat vasitələrinin "Qəza ismarış sistemi/eCall" xidməti ilə təmin edilməsinə imkan verir. Yüknün hərəkət istiqaməti boyunca avtonəqliyyat vasitəsinin bir yurisdiksiyadan digər yurisdiksiyaya keçməsi zamanı tənzimləyici orqanın və yaxud xidmət təminatçısının identifikasiya məlumatlarının dəyişməsi təmin edilir. Xidməti ümumi rabitə standartlarından istifadə etməklə tənzimlənən və ya tənzimlənməyən struktur vasitəsilə və bir və ya bir neçə xidmət təminatçısı tərəfindən təmin etmək mümkün olmalıdır.

D.12.2.7 Sürücünün əmək fəaliyyəti ilə bağlı qeydlərin təqdim edilməsi

Bu xidmət çərçivəsində avtonəqliyyat vasitəsinin sürücüsünün əmək fəaliyyəti ilə bağlı qeydlərinin bir qismi və ya hamısı müvafiq tənzimləyici orqana və ya onun təyin və təsdiq etdiyi xidmət təminatçısına təqdim edilir. Yüknün hərəkət istiqaməti boyunca avtonəqliyyat vasitəsinin bir yurisdiksiyadan digər yurisdiksiyaya keçməsi zamanı tənzimləyici orqanın və yaxud xidmət təminatçısının identifikasiya məlumatlarının dəyişməsi təmin edilir. Xidməti ümumi rabitə standartlarından istifadə etməklə tənzimlənən və ya tənzimlənməyən struktur vasitəsilə və bir və ya bir neçə xidmət təminatçısı tərəfindən təmin etmək mümkün olmalıdır.

D.12.2.8 Avtonəqliyyat vasitəsinin "kütləsinə" nəzarətin təmin edilməsi

Bu xidmət müvafiq qaydada təchiz edilmiş avtonəqliyyat vasitəsinin "kütləsi"nin müvafiq tənzimləyici orqan və ya onun təyin və təsdiq etdiyi xidmət təminatçısı tərəfindən monitorinqini təmin edir. Bu xidmət tənzimləyici orqan və ya onun təyin və təsdiq etdiyi xidmət təminatçısının yurisdiksiya çərçivəsində nəzarəti və icra tədbirlərini həyata keçirə bilməsi üçün bu "kütlə"nin monitorinqinə, yüknün hərəkət istiqaməti boyunca avtonəqliyyat vasitəsinin bir yurisdiksiyadan digərinə keçdikcə tənzimləyici orqan və yaxud xidmət təminatçısının identifikasiya məlumatlarının dəyişməsinə, bunu ümumi rabitə standartlarından istifadə etməklə tənzimlənən və ya tənzimlənməyən struktur vasitəsilə və bir və ya bir neçə xidmət təminatçısı tərəfindən təmin etməyə imkan verir.

D.12.2.9 Avtonəqliyyat vasitəsinin yeri, sürəti və yükü haqqında verilənlərin təmin edilməsi

Bu xidmət avtonəqliyyat vasitəsinin yeri, sürəti və daşınan yükün təfərrüatlarını davamlı olaraq müvafiq tənzimləyici orqana və ya onun təyin və təsdiq etdiyi xidmət təminatçısına təqdim etmək üçün müvafiq qaydada təchiz edilmiş bu avtonəqliyyat vasitələrinin monitorinqini aparır. Bu, yük "təhlükəli yüklər" kimi təsnif edildikdə tələb olunan əlavə monitorinqin aparılmasını da əhatə edir. Bu xidmət yükün hərəkət istiqaməti boyunca avtonəqliyyat vasitəsinin bir yurisdiksiyadan digər yurisdiksiyaya keçməsi zamanı tənzimləyici orqanın və yaxud xidmət təminatçısının identifikasiya məlumatlarının dəyişməsinə təmin edir. Xidməti ümumi rabitə standartlarından istifadə etməklə tənzimlənən və ya tənzimlənməyən struktur vasitəsilə və bir və ya bir neçə xidmət təminatçısı tərəfindən təmin etmək mümkün olmalıdır.

D.12.2.10 Avtonəqliyyat vasitələri üçün parklanma yerlərinin təmin edilməsi

Bu xidmət müvafiq qaydada təchiz olunmuş yük maşınlarının parklanma yerlərindən istifadəsinin ən səmərəli və praktiki şəkildə həyata keçirilməsini təmin edir. Bu cür idarəetmə nəticəsində avtonəqliyyat vasitələrinə ayrılmış parklanma yerlərinə giriş-çıxış üçün rezervasiya etmək imkanı verilir. Mal partiyalarının yüklənməsi və (və ya) boşaldılması və (və ya) sürücünün qanunla müəyyən edilmiş istirahət müddətində və ya yükləmə-boşaltma əməliyyatları üçün parklanma yerinin boşalmasını gözləyərkən təhlükəsiz parklanma üçün bu yerləri təmin etmək mümkün olmalıdır. Bu xidmət identifikasiya məlumatı (və ya məlumatları) hər bir parklanma yeri üçün fərqli (və ya eyni) ola bilən bir uyğun təminatçıdan (və ya bir neçə uyğun təminatçıdan) əldə edilir.

Yükdaşımalarının tərkibinin müəyyən edilməsi və rabitə

D.13.1 Giriş

Bu xidmət qrupuna quru nəqliyyatı ilə daşınan yükdaşımaların tərkibini müəyyən etməyə imkan verən

xidmətlər daxildir. İdentifikasiya məlumatları boş və ya dolu olmasından asılı olmayaraq,

LAYIHƏ

malların daşınması üçün istifadə olunan xüsusi element və ya yük qablaşdırma elementinə və konteynerlərinə aid ola bilər. Buraya həmçinin daşıma elementi (və ya konteyner) ilə digər xidmətləri təmin etmək üçün müxtəlif təşkilatlar tərəfindən istifadə üçün məlumatların birləşdirilə biləcəyi məlumat toplama məntəqəsi arasında identifikasiya məlumatlarının ötürülməsi üçün rabitəni təmin edən xidmət daxildir.

D.13.2 Xidmət komponentləri

D.13.2.1 Yükdaşımanın identifikasiyasına dair verilənlərin toplanılması

Bu xidmət quru yolla daşınan yüklər haqqında və birbaşa yükün özündən alınan identifikasiya məlumatlarının (verilənlərinin) toplanılmasını nəzərdə tutur. Bu verilənlər yükün daşındığı konkret yük elementinə, yük qablaşdırmasına və ya yükün daşındığı və yaxud faktiki boş olduğu üçün daşıma biləcəyi konteynerə aid olmalıdır.

D.13.2.2 Yükdaşıma haqqında identifikasiya məlumatlarının ötürülməsi

Bu xidmət quru yolla daşınan yükləri müəyyən edən verilənlərin ötürülməsini təmin edir. Verilənlər fərdi yük elementinə, yük qablaşdırmasına, yükü daşıyan konteynerə və ya boş konteynerə aid olmalıdır. Verilənlərin faktiki ötürülməsi hazırda mövcud olan bir və ya bir neçə beynəlxalq standartdan istifadə edilməklə həyata keçirilir və yüklə bütün toplanmış məlumatların ardıcıl şəkildə birləşdirilməli olduğu məlumat toplama məntəqəsi arasında olmalıdır.

Əlavə E (normativ)

İctimai nəqliyyat xidmət domeni

E.1 Giriş

Bu domen xidmətləri vaxtında və daha səmərəli şəkildə təmin edə bilməsi üçün ictimai nəqliyyatın idarə edilməsi və operatora və istifadəçiyə operativ məlumatların, o cümlədən multimodal aspektlərin təqdim edilməsi üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Bu domenə aşağıdakı xidmət qrupları daxildir:

1. İctimai nəqliyyatın idarə edilməsi – bax: [E.2](#) və sonrakılar;
2. Çevik və paylaşılan nəqliyyat vasitələri – bax: [E.3](#) və sonrakılar.

E.2 İctimai nəqliyyatın idarə edilməsi

E.2.1 Giriş

Bu xidmət qrupu minimum sayda müxtəlif daşıma rejimləri (məsələn, avtobus və dəmir yolu xidmətləri) arasında etibarlı əlaqəni təmin etmək üçün ictimai nəqliyyatın qrafik tərtibatı və planlaşdırılması sistemlərinin tətbiqi də daxil olmaqla, ictimai nəqliyyatla bağlı əməliyyatların istismarını, planlaşdırılmasını və idarə edilməsini əhatə edir. Burada həmçinin nəqliyyat vasitələrinin yeri və vəziyyəti haqqında real vaxt rejimində məlumatın verilməsi, qrafikdən kənara çıxmaların müəyyən edilməsi və qrafiklərin dinamik şəkildə dəyişdirilməsi mümkündür. Buraya həmçinin ictimai nəqliyyat vasitələrinin vəziyyətinin, məsələn, sərnişin yükünün və avtonəqliyyat vasitələrindəki sistemlərin monitorinqi daxildir.

E.2.2 Xidmət komponentləri

E.2.2.1 İctimai nəqliyyatın işinin idarə edilməsi

Bu xidmət sərnişin daşınmasından gəlir əldə etmək üçün istifadə edilməsi planlaşdırılan ictimai nəqliyyat vasitələrinin normal istismar rejimini əhatə edir. Xidmətə operatorun işinin layihələndirilməsi və planlaşdırılması, nəqliyyat vasitələri və marşrut qrafikləri, dispetçer fəaliyyətləri və xüsusi tədbirlərin planlaşdırılması, həmçinin digər nəqliyyat agentlikləri ilə qəza halları və hadisələr üzrə planlaşdırma fəaliyyətlərinin də daxil olduğu əməliyyat planlaşdırması daxildir.

E.2.2.2 İctimai nəqliyyat parkının idarə edilməsi

Bu xidmət müştərilərin tələbatının ödənilməsinə hesablanmış etibarlı xidmətlərin təmin edilməsi məqsədilə ictimai nəqliyyatın idarə edilməsini əhatə edir. Buraya ictimai nəqliyyat üçün "dayanacaq cibləri", xüsusi tədbirlər üçün ictimai nəqliyyat xidmətləri və ictimai nəqliyyat vasitələrinin mövcudluğu daxil olmaqla, ictimai nəqliyyat vasitələri arasındakı intervalların idarə edilməsi daxildir.

E.2.2.3 İctimai nəqliyyat vasitələri avadanlıqlarının monitorinqi

Bu xidmət ictimai nəqliyyat təşkilatlarının avtonəqliyyat vasitələrinə texniki xidmət əməliyyatlarını dəstəkləmək məqsədilə avtonəqliyyat vasitəsinin daxili sistemlərindən məlumat toplamaq və monitorinq aparmaq ehtiyacını əhatə edir. Bu funksiya ictimai nəqliyyat təşkilatlarına nəqliyyat vasitələrinin səmərəlilik göstəricilərinə nəzarət etmək və lazım gəldikdə texniki xidmət bazasına gətirmək imkanı verməklə nəqliyyat vasitələrinə texniki xidmət təcrübələrinin təkmilləşdirilməsini təmin edir. Nəqliyyat

vasitələrindən toplanan verilənlərə istismar parametrləri, diaqnostik verilənlər və sərnişinlər üçün salondaxili mühit haqqında verilənlər, həmçinin sürücünün avtonəqliyyat vasitəsindən necə istifadə etməsi haqqında verilənlər daxildir.

E.2.2.4 İctimai nəqliyyat xidmətinin monitorinqi və planlaşdırılması

Bu xidmət çərçivəsində planlı ictimai nəqliyyat xidmətləri və xidmət istehlakı haqqında verilənlərin toplanılması, monitorinqi və idarə edilməsi nəzərdə tutulur. Buraya qrafikdən kənarlaşmaların müəyyən edilməsi ilə nəqliyyat vasitələrinin yeri və vəziyyəti, sərnişin yükü, liftlərdən, velosiped üçün yük yerlərindən istifadə və sərnişinlər üçün nəzərdə tutulmuş digər obyektlər kimi xidmətlərin istehlakının monitorinqi ilə bağlı real vaxt rejimində toplanan verilənlər daxildir. Səmərəliliyin ölçülməsi ictimai nəqliyyata tələbatın idarə edilməsi strategiyalarını və planlaşdırma fəaliyyətlərini və ictimai nəqliyyat xidmətlərinin işində təkmilləşdirmələri dəstəkləyir.

E.2.2.5 İctimai nəqliyyatın iş strategiyaları

İctimai nəqliyyatın sürətini və etibarlılığını artırmaq və ictimai nəqliyyatın sərnişinlərinə daha çevik xidmətlər göstərmək məqsədilə müxtəlif iş strategiyalarını həyata keçirə bilmək üçün bu xidmət çərçivəsində xidmət və avadanlıqların səmərəliliyinə dair verilənlərin, həmçinin hava, tıxac və əvvəlki illərin səmərəlilik göstəriciləri kimi verilənlərin toplanılması təmin edilir. Bu daha çevik xidmətlər tələbin idarə edilməsi və inteqrə olunmuş dəhliz idarəetməsi, xidmətlər arasında əlaqələrin qorunması (xüsusilə xidmətlər dayanan zaman), daha yaxşı xidmət göstərmək üçün sabit marşrutlardan yayınmaların idarə edilməsi, tıxacların qarşısının alınması və yol hərəkəti işarələrinə üstünlük verilməsini əhatə edir.

E.2.2.6 İctimai nəqliyyatın vəziyyətinə dair məlumatların yol kənarında nümayiş etdirilməsi

Bu xidmət yolkənarı yerlərdə ictimai nəqliyyat xidmətləri haqqında məlumatların nümayişini təmin edir. Bu cür yerlər ictimai nəqliyyat vasitələrinin hərəkət marşrutları üzrə dayandıqları yerlər, eləcə də digər yerlər, məsələn, nəqliyyat qovşaqları, pərakəndə ticarət obyektləri və digər ictimai yerlər ola bilər. Təqdim olunan məlumat statik olmalı və məlumat panelinin olduğu yerə xidmət edən marşrutları, onların planlaşdırılan gəliş-gediş vaxtlarını və (və ya) cari yerləşdikləri yerə əsaslanaraq məlumat panelinin olduğu yerə xidmət edən marşrutlar üzrə avtonəqliyyat vasitələrinin nə vaxt gələcəyini real vaxt rejimində göstərən məlumatları göstərməlidir.

E.3 Çevik və paylaşılan nəqliyyat vasitələri

E.3.1 Giriş

Bu xidmət qrupu fərdi şəxslərə və (və ya) səyahətçi qruplarına tələb əsasında nəqliyyat xidmətlərinin göstərilməsini əhatə edir. Burada həm təksərnişinli şəxsi avtomobilə uyğun paylaşılan nəqliyyat alternativini təqdim etməklə uzun məsafə qət edən sərnişinlərin ehtiyacları, həm də yaşlılar və əlilliyi olan şəxslər kimi xüsusi qrupların ehtiyacları, habelə müəyyən bir yükü bir yerdən digərinə daşımaq istəyənlərin ehtiyacları qarşılır.

Sözügədən qrupa daxil olan xidmətlər istifadəçilərə səfərlərinin başlanğıc və son dayanacaq məntəqələrini, habelə hər hansı xüsusi ehtiyaclarını, məsələn, uşaq arabasının daşınması, əlil arabası üçün liftlərdən istifadə və s., yaxud əlilliyi olan şəxslər üçün digər xüsusi xidmətləri göstərməklə tələb əsasında daşınma tələb etməyə imkan verir. Dispetçer sistemi daha sonra səyahətçiyə dəhlizdən və ya ərazidən keçən ən uyğun avtonəqliyyat vasitəsini göndərir. Bu xidmət qrupuna daxil olan avtonəqliyyat vasitələrinin növlərinə istənilən ölçülü avtobuslar, furqon banlı avtomobillər və taksilər aid edilə bilər.

E.3.2 Xidmət komponentləri

E.3.2.1 Tələbə əsaslanan ictimai nəqliyyat vasitələri parkının idarə edilməsi

Bu xidmət tələbə əsaslanan ictimai nəqliyyat xidmətlərinin göstərilməsində iştirak edən avtonəqliyyat vasitələri parkının idarə edilməsini təmin edir. Aşağıda qeyd olunanlar da bu xidmət çərçivəsinə daxildir:

- Səyahətçilərin ehtiyaclarına optimal şəkildə cavab vermək məqsədilə bu avtonəqliyyat vasitələri üçün real vaxt rejimində qrafik tərtibatı və marşrutun planlaşdırılması;

— Avtonəqliyyat vasitələrinə düzgün texniki xidmət göstərə bilmək üçün onların göstəricilərinin monitorinqi;

Avtonəqliyyat vasitələrini idarə etmək üçün lazımi bacarıqlara malik olduqlarını və istirahət fasilələri arasında icazə verilən maksimum saat sayını aşmadıqlarını təmin etmək üçün avtonəqliyyat vasitələri sürücülərinin monitorinqi.

Bu xidmətə cəlb olunan nəqliyyat vasitələri və yaxud sürücülər bir və ya bir neçə agentlik tərəfindən idarə oluna bilər. Hər bir agentlik öz idarəetmə fəaliyyətini ya mərkəzləşdirilmiş şəkildə, ya da sürücülər və onların avtonəqliyyat vasitələri üçün özünüidarəni təşviq edən mexanizm vasitəsilə həyata keçirə bilər. Sürücülər və onların avtonəqliyyat vasitələri üçün özünüidarə tətbiq edildikdə, onlara ictimai nəqliyyat xidmətlərinə olan tələbat barədə məlumat yalnız onların sorğusu əsasında, daha sonra isə yalnız onların bütün qüvvədə olan qayda və rəqlamentlərə əməl etdiklərini təsdiq edən məlumat təqdim edildikdə verilir.

E.3.2.2 Tələb əsasında avtomobildən birgə istifadənin idarə edilməsi

Bu xidmət tələbə əsaslanan ictimai nəqliyyat sifariş edən səyahətçilər üçün avtonəqliyyat vasitələrinin necə "paylaşıldığını" idarə edir. Bu, səyahətçini istədiyi vaxtda götürmək və onu istədiyi son dayanacaq məntəqəsinə çatdırmaq üçün ən uyğun nəqliyyat vasitəsinə planlaşdırmaq və eyni zamanda bu fərdi tələbi səyahətçilərdən gələn bütün digər daşıma sorğuları ilə birləşdirmək deməkdir.

E.3.2.3 Tələb əsasında yükdaşıma

Yükgöndərənlərin və sadə insanların yükün tələb əsasında birdəfəlik daşınmasını və çatdırılmasını sorğu etmələri bu xidmət çərçivəsində mümkündür. Bu, bir qayda olaraq, mövcud avtonəqliyyat vasitələrindən maksimum istifadə etməklə və lazım gəldikdə iki və ya daha çox müxtəlif daşıma rejimindən istifadə etməklə kiçik yük hissələrinin yükgöndərənin olduğu yerdən tələb olunan son dayanacaq məntəqəsinə daşınmasını əhatə edir. Beləliklə, istifadəçi məhsulları qeyri-müntəzəm intervallarla müxtəlif yerlərə çatdırılmalı olan şirkətdən sadəcə olaraq e-Bay platformasında nəşə satmış şəxsə qədər hər kəs ola bilər.

Əlavə F (normativ)

"Qəza hallarında xidmətlər" xidmət domeni

F1 Giriş

Bu domen xidmətləri vaxtında və daha səmərəli şəkildə təmin edə bilməsi üçün ictimai nəqliyyatın idarə edilməsi və operatora və istifadəçiyə operativ məlumatların, o cümlədən multimodal aspektlərin təqdim edilməsi üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Bu domenə aşağıdakı xidmət qrupları daxildir:

1. Daşınma ilə əlaqəli qəza halları barədə bildiriş və şəxsi təhlükəsizlik – bax: [F.2](#) və sonrakılar;
2. Oğurlandıqdan sonra avtonəqliyyat vasitəsinin aşkarlanması – bax: [F.3](#) və sonrakılar;
3. Operativ nəqliyyat vasitələrinin idarə edilməsi – bax: [F.4](#) və sonrakılar;
4. Təhlükəli materiallar və hadisə barədə bildiriş – bax: [F.5](#) və sonrakılar.

F2 Daşınma ilə əlaqəli qəza halları barədə bildiriş və şəxsi təhlükəsizlik

F2.1 Giriş

Bu xidmətlər qrupu şəxsi və kommərsiya təyinatlı nəqliyyat vasitələrinin sürücüləri üçün həm sürücü/fərdi təhlükəsizlik xidmətlərini, həm də qəza halları barədə avtomatik bildirişləri təmin edir. Bu xidmətlər qrupuna qəza hallarına cavab olaraq operativ nəqliyyat vasitələrinin avtomatik göndərilməsi (eCall), istifadəçi tərəfindən başladılan qəza siqnalları və avtonəqliyyat vasitəsinə müdaxilə və oğurluq halları barədə avtomatik xəbərdarlıqlar daxildir.

QEYD Bu xidmət qrupu üçün standartların hazırlanması üzrə işlər TC204 və TC22 arasında razılaşdırılır.

F2.2 Xidmət komponentləri

F2.2.1 İstifadəçi tərəfindən başladılan qəza siqnalları

Bu xidmət çərçivəsində qəza hallarında xidmət mərkəzinə qəza siqnalları göndərilir. Onun fəaliyyəti istifadəçinin, məsələn, qəzada iştirak edən avtonəqliyyat vasitəsinin sürücüsü və ya sənişininin fəal iştirakına əsaslanır. Avtonəqliyyat vasitəsində qəza siqnallarının göndərildiyi barədə bildiriş əks olunur.

Xidmətə həmçinin qəza-texniki mərkəzdə qəza siqnalının qəbulu və bu mərkəzin operatorları tərəfindən müvafiq cavab tədbirlərinin təşkili daxildir. "Müvafiq cavab tədbirləri"nin müəyyənləşdirilməsi operator tərəfindən qəza vəziyyətinin qiymətləndirilməsini və zəruri operativ yardım xidmətlərinin məlumatlandırılmasını əhatə edir. Təqdim olunan cavab haqqında avtonəqliyyat vasitəsinin salonunda məlumat verilir.

Verilənləri, səsli ismarışı və ya hər ikisi göndərməklə qəza çağırışı etmək mümkün olmalıdır. Eyni şəkildə, qəza siqnalına cavab ismarışı məlumat panelində nümayiş etdirməklə, xəbərdarlıq göstəricisini aktivləşdirməklə, səsli ismarış və ya bu üsullardan hər hansı birinin kombinasiyası ilə həyata keçirilə bilər. Əgər səs rabitə mexanizmi kimi istifadə edilərsə, qəza siqnalının səbəbini və ən uyğun cavab tədbirini daha yaxşı müəyyən etmək üçün avtonəqliyyat vasitəsi ilə xidmət mərkəzindəki operator arasında dialoqun aparılması mümkün olmalıdır.

F222 Avtomatlaşdırılmış qəza çağırışı və "Mayday" ("Mənə kömək edin") signalı

Bu xidmət avtomobilin qəzaya düşdüyünü avtomatik aşkarlayır. Salondaxili sistemlərdən istifadə edilərək qəza çağırışları avtomatik yaradılır və xüsusi qəza çağrı mərkəzinə göndərilir.

Bu xidmət həmçinin qəza-texniki mərkəzə qəza çağırışını qəbul etmək və dərhal lazımi təcili tədbirlər görmək imkanı verir. Buraya operator tərəfindən qəza vəziyyətinin qiymətləndirilməsi, zəruri və müvafiq yardım xidmətlər barədə həyəcan signalının verilməsi daxildir.

F223 Avtonəqliyyat vasitəsinə müdaxilə və oğurluq halları barədə avtomatik xəbərdarlıq

Bu xidmət avtomatik olaraq kiminsə avtonəqliyyat vasitəsinə girdiyini və ya onun oğurlandığını müəyyən edir. Bu xidmət çərçivəsində salondaxili sistemlərdən istifadə edilməklə müvafiq tədbirlər görülmək üçün avtomatik olaraq xəbərdarlıq ismarışı yaradılır və xüsusi xidmət mərkəzinə və (və ya) avtonəqliyyat vasitəsinin sahibinə göndərilir. Bunlara zərərin dərhal təsbit edilməsi və araşdırma başlanılması daxildir. Bu xidmətin fəaliyyəti sahibinin və ya xüsusi xidmət mərkəzinin tələb etdiyi hallar istisna olmaqla, avtonəqliyyat vasitəsində olan heç kəsə görünür.

F3 Oğurlandıqdan sonra avtonəqliyyat vasitəsinin aşkarlanması

F3.1 Giriş

Bu xidmət qrupu oğurlanmış və ya qaçırılmış avtonəqliyyat vasitələrini izləməyə, hərəkətsizləşdirməyə (immobilizasiyasına) və (və ya) aşkarlamağa imkan verir. Avtonəqliyyat vasitələrinin izlənməsi onun oğurlandığı və ya qaçırıldığı andan başlayır. Hərəkətsizləşdirmə avtomatik qaydada aparılmır və digər hərəkət iştirakçılarının və yaxud nəqliyyat vasitəsinin sərnişinlərinin təhlükəsizliyinə xələl gətirməyəcək şəkildə həyata keçirilməsini təmin etmək üçün yalnız əmr əsasında həyata keçirilir.

F3.2 Xidmət komponentləri

F32.1 Avtonəqliyyat vasitəsinin məsafədən hərəkətsizləşdirilməsi

Bu xidmət avtonəqliyyat vasitəsinə məsafədən hərəkətsizləşdirməyə imkan verir. Avtonəqliyyat vasitəsinə hərəkətsizləşdirmək üçün kənar məkandan avtonəqliyyat vasitəsinə əmr göndərilməsini təmin edən salondaxili sistemlərdən istifadə olunur. Bu kənar məkan bu cür əmri göndərmək üçün lazımi imkanlara malik olmalı və ya məsələn, nəqliyyat vasitəsi sahibinin və ya operatorun evində və ya iş yerində və yaxud müvafiq idarəetmə mərkəzində və ya nəqliyyat vasitəsinin sahibi və ya operator tərəfindən daşınan cihazda statik olmalıdır.

Avtonəqliyyat vasitəsinin hərəkətsizləşdirilməsi onun yolun kənarına və ya yol şəbəkəsinin digər iştirakçıları üçün təhlükə yaratmayan hər hansı başqa yerə aparılmasıdır. Bu xidmətin göstəriciləri avtonəqliyyat vasitəsində olanlara, avtonəqliyyat vasitəsi sükan arxasında şəxs olmadan hərəkət etdikdə isə nəqliyyat vasitəsindən kənarında olanlara görünəcək.

F32.2 Oğurlanmış və ya qaçırılmış avtonəqliyyat vasitəsinin izlənməsi

Bu xidmət nəqliyyat vasitəsinə icazəsiz şəxs tərəfindən aparıldığı halda "oğurlanmış və ya qaçırılmış" kimi müəyyən edir. "Aparılma" həm sürüb-aparma, həm də başqa avtonəqliyyat vasitəsi tərəfindən yedəklənmə və ya daşınma deməkdir. Bu aşkar edildikdən sonra xidmət oğurlanmış və ya qaçırılmış avtonəqliyyat vasitəsinin xəbərdarlıq signalı ilə birlikdə avtonəqliyyat vasitəsinin yerinin aşkarlanması və real vaxt rejimində yeniləmələri avtomatik işə salır. Həm xəbərdarlıq signalını, həm də cari yeri müvafiq idarəetmə mərkəzinə və yaxud avtonəqliyyat vasitəsinin sahibinə göndərmək mümkün olacaq. Avtonəqliyyat vasitəsinin yerinin real vaxt rejimində yenilənməsi onun hərəkətini izləməyə imkan verir və bu da gələcəkdə hansısa anda onun aşkarlanmasına təsir göstərə bilər. Avtonəqliyyat vasitəsi ilə müvafiq idarəetmə mərkəzi arasında bütün kommunikasiyalar avtonəqliyyat vasitəsinə aparılan və ya qaçıran şəxslərdən gizlədilir.

F4 Operativ nəqliyyat vasitələrinin idarə edilməsi

F4.1 Giriş

Operativ nəqliyyat vasitələrinin idarə edilməsi xidmət qrupuna yanğından mühafizə, polis və təcili tibbi yardım maşınları kimi operativ nəqliyyat vasitələrinin parklarına parkın idarə edilməsi, marşrutlaşdırma və işıqforun prioritet tənzimlənmə üsullarının tətbiqi daxildir. Bu həm də yol şəbəkəsi boyunca operativ nəqliyyat vasitələrinin hərəkətinin yol hərəkətinə nəzarət mərkəzləri ilə əlaqələndirilməsini əhatə edir.

F4.2 Xidmət komponentləri

F4.2.1 Operativ nəqliyyat vasitələri parkının izlənilməsi

Bu xidmət operativ nəqliyyat vasitələrinin qəza çağırışlarına cavab verdiyi və yaxud həmin çağırışlardan qayıtdığı zaman onların real vaxt rejimində izlənilməsinə imkan verir. İzləmə funksiyası avtonəqliyyat vasitələrinin yeri və onların cari vəziyyəti, məsələn, qəza çağırışına getməsi və ya oradan qayıtması, eləcə də xəsarət almış insanların və ya qəza yerindən materialların daşınıb-daşınmadığı barədə məlumat verir.

F4.2.2 Operativ nəqliyyat vasitələri parkının idarə edilməsi

Bu xidmət çərçivəsində operativ nəqliyyat vasitələri üçün parklarda ayrı-ayrı nəqliyyat vasitələrindən istifadə edilməsi idarə olunur. Məqsəd qəza çağırışına cavab olaraq ən uyğun operativ nəqliyyat vasitələrinin göndərilməsini və xüsusi qəza çağırışda iştirakı başa çatdıqdan sonra onların başqa yerdə yerləşdirilə bilməsini təmin etməkdir.

F4.2.3 Operativ nəqliyyat vasitələri – hərəkətə nəzarətin əlaqələndirilməsi

Bu xidmət yol şəbəkəsi boyunca operativ nəqliyyat vasitələrinin hərəkətinin müvafiq yol hərəkətinə nəzarət mərkəzləri ilə əlaqələndirilməsinə imkan verir. Bu cür əlaqələndirmədə məqsəd qəza hallarına və avtonəqliyyat vasitəsinin sonradan zəruri olan hər hansı hərəkətinə ən səmərəli və faydalı şəkildə cavab verməsini təmin etməkdir. Bu xidmətə həmçinin digər daşıma rejimləri ilə paylaşılan keçidlər və qalxan körpülər kimi obyektlərin əlaqələndirilməsi də daxil olmalıdır.

F5 Təhlükəli materiallar və hadisə barədə bildiriş

F5.1 Giriş

Bu xidmət qrupu çərçivəsində kod adı "HAZMAT" olan, təhlükəli yüklər kimi təsnif edilən malların xarakteri, yeri və vəziyyəti haqqında məlumatlar dövlət orqanlarına təqdim edilir. Bu zaman marşrutlaşdırma təlimatlarına əməl etmək və yüklə bağlı hər hansı insidentlərə effektiv cavab vermək asanlaşır.

F5.2 Xidmət komponentləri

F5.2.1 Təhlükəli maddələr daşıyan nəqliyyat vasitələrinin izlənilməsi və monitorinqi

Bu xidmət "HAZMAT" kimi təsniflənmiş yükləri daşıyan avtonəqliyyat vasitələrinin yol şəbəkəsində hərəkətinə və bu hərəkətə dair verilənlərin toplanılmasına imkan verir. Toplanmış verilənlərə avtonəqliyyat vasitəsinin yeri və vəziyyəti, habelə onun daşdığı təhlükəli materialın növü daxil edilir.

F5.2.2 Təhlükəli maddələr daşıyan nəqliyyat vasitələrinin marşrutunun idarə edilməsi

Xidmət HAZMAT kimi təsniflənmiş yükləri daşıyan avtonəqliyyat vasitələrinin yol şəbəkəsinin hər hansı mübahisəli zonasına daxil olmamaq üçün marşrutlarının idarə edilməsini təmin edir. Bu, avtonəqliyyat vasitələrinin monitorinqi və əvvəlcədən planlaşdırılmış və icazə verilmiş marşrutdan hər hansı sapmaların qeyd edilməsini tələb edir və məqsəd sürücü və (və ya) onu müşayiət edən şəxsi istiqaməti dəyişmək zərurəti barədə məlumatlandırmaqdır. Adıçəkilən xidmətə həmçinin

HAZMAT kimi təsniflənmiş yükləri daşıyan avtonəqliyyat vasitələri üçün hərəkət etməzdən əvvəl və ya yol şəbəkəsi boyunca hərəkət edərkən real vaxt rejimində marşrutların müəyyən edilməsi daxildir.

F523 HAZMAT üzrə avtomatlaşdırılmış qəza çağırışı / "Mayday" signalı

Bu xidmət HAZMAT kimi təsniflənmiş yükləri daşıyan avtonəqliyyat vasitəsi bir hadisə ilə üzləşdiyi təqdirdə müvafiq cavab tədbirlərinin həyata keçirilməsini təmin edir. Belə hadisələrə avtonəqliyyat vasitəsinin xarab olması, tıxacda ilişib qalması və ya daşınan HAZMAT kodlu materialın korlanması, o cümlədən sızmalar daxil ola bilər. Hadisənin baş verdiyi müəyyən edildikdən sonra cavab tədbiri avtomatik işə salınır və operativ yardım xidməti (xidmətləri) ilə əlaqələndirilir.

F524 F.5.2.4 HAZMAT kodlu yüklər üçün ilkin rəsmiləşdirmə xidmətləri

Bu xidmət qabaqcadan xəbərdarlıq tələb edən yurisdiksiyaların nəzarəti altında olan yol şəbəkələrində HAZMAT kodlu yükləri daşıyan avtonəqliyyat vasitələri üçün ilkin rəsmiləşdirməni təmin edir. Rəsmiləşdirmə təmin edilmədikdə, yol şəbəkəsinin bir hissəsində ilişib qalmaması üçün hərəkətin istiqaməti əvvəlcədən dəyişdirilə bilər.

Əlavə G (normativ)

Daşınma ilə bağlı ödəniş xidməti domeni

G.1 Giriş

Bu domen daşınma xidmətlərindən və obyektlərindən əldə edilən ödənişlərin nağdsız qaydada və hərəkəti dayandırmadan elektron qaydada toplanılmasını təmin edən fəaliyyətləri əhatə edir.

Bu domenə aşağıdakı xidmət qrupları daxildir:

1. Yoldan istifadəyə görə elektron maliyyə əməliyyatları – bax: [G.2](#) və sonrakılar;
2. Elektron gediş haqqı idarəetmə xidmətləri – bax: [G.3](#) və sonrakılar.
3. Daşınma ilə bağlı elektron maliyyə əməliyyatları – bax: [G.4](#) və sonrakılar;
4. Yoldan istifadəyə görə digər ödəniş toplama mexanizmləri – bax: [G.5](#) və sonrakılar.

G.2 Yoldan istifadəyə görə elektron maliyyə əməliyyatları

G.2.1 Giriş

Bu xidmət qrupuna daşınma xidmətləri üçün elektron və ya “nağdsız” ödəniş sistemlərindən istifadə, habelə yol istifadəçilərindən ödənişlərin (avtonəqliyyat vasitələri ilə bağlı daşınma xidmətləri) və gediş haqlarının (ictimai nəqliyyatla bağlı xidmətlər) toplanılması üçün avtomatlaşdırılmış sistemlərin tətbiqi daxildir.

G.2.2 Xidmət komponentləri

G.2.2.1 Ödənişlərin qarşılıqlı funksional toplanılması sistemi, məsələn, EETS

Bu xidmət avtonəqliyyat vasitəsi istifadəçisinin (əsasən avtonəqliyyat vasitəsinin sahibinin) ödənişlərin elektron toplanılması (EFC) üzrə bir müqaviləyə və ödənişli yol, daşınma və ya ödəniş xidməti təminatçısı tərəfindən təmin edilən sabit, quraşdırılmış və ya portativ salondaxili avadanlığa (OBE) malik olması prinsipi əsasında təmin edilir. Bununla belə, eyni müqavilədən eyni OBE ilə və ya olmadan ödənişli yol və ya daşınma operatorunun ödənişli yol, daşınma və ya ödəniş xidməti təminatçısı ilə müqaviləsi olduğu bütün digər EFC sistemlərində istifadə edilə bilər. Avtonəqliyyat vasitəsinin istifadəçisi üçün qarşılıqlı funksional EFC kompleks ödəniş sistemi kimi xidmət etməklə avtonəqliyyat vasitəsi istifadəçisinə özünün ödənişli yol, daşınma və ya ödəniş xidməti təminatçısından yalnız bir qaimə almaqla digər EFC sistemlərində istifadə edilən bütün daşınma xidmətləri üçün ödəniş etməyə imkan verir.

G.2.2.2 Elektron ödəniş toplama sistemi (EFC)

Bu xidmət sürücülərə yol şəbəkəsinin bütün və ya bir hissəsindən istifadəyə görə, məsələn, pullu körpüdən və ya tuneldən və ya şəhərin ödənişli dairəvi avtomobil yolunun daxilində yol şəbəkəsindən istifadəyə görə haqq (rüsüm) ödəməyə imkan verir. Avtonəqliyyat vasitəsinin dayanmaması üçün rüsüm avtomatlaşdırılmış qaydada ödənilir. Ödəniş tələb edə bilmək üçün avtonəqliyyat vasitələrini aşkarlamaq və müəyyən etmək məqsədilə aşağıdakı mexanizmlərdən hər hansı birindən istifadə edilir:

- Yol şəbəkəsinin ödəniş tələb edən hər bir hissəsinə daxil olduqda və çıxdıqda avtonəqliyyat vasitəsinə və (və ya) onun sürücüsünü müəyyən etmək üçün istifadə olunan salondaxili avadanlıqlar (OBE) bloku;
- Avtonəqliyyat vasitəsinə qoşulmayan, lakin rüsümün ödənilməsinə təmin edən funksiyaya malik,

sürücüyə məxsus mobil cihaz.

Yol şəbəkəsinin ödəniş tələb edən istənilən hissəsi üçün bu mexanizmlərdən hər hansı birindən istifadə etmək mümkün olsa da, vahid coğrafi ərazidə yalnız bir mexanizmdən istifadə etmək tövsiyə olunur.

Sürücüyə və ya avtonəqliyyat vasitəsinin sahibinə yol şəbəkəsinin bütün və ya bir hissəsindən istifadəyə görə əvvəlcədən ödəniş etmək imkanı verilir. Əgər bu həyata keçirilərsə, o zaman yuxarıda təsvir edilən aşkarlama mexanizmlərindən avtonəqliyyat vasitəsinin yol şəbəkəsinin bütün və ya müəyyən hissələrindən istifadə etdiyini və dəyərin ilkin ödənişdən tutula biləcəyini yoxlamaq üçün istifadə olunacaq. Sürücülərə və avtonəqliyyat vasitəsinin sahiblərinə ilkin ödənişin nə qədərindən istifadə edilə biləcəyi barədə məlumat verilir və yol şəbəkəsinin ödəniş tələb olunan hissəsindən (hissələrindən) istifadə zamanı ilkin ödənişin artırılması seçimi təqdim edilir.

G.2.2.3 Yol istifadəçiləri üçün məsafəyə əsaslanan qiymətlərin müəyyən edilməsi

Bu xidmət yol operatorlarına sürücülərə yol şəbəkələrindən istifadə zamanı sürücülərin qət etdikləri məsafəyə görə ödəniş tətbiq etmək imkanı verir. Məsafə, ikinci nöqtənin birinci nöqtədən aşağı istiqamətdə (yəni normal nəqliyyat axını istiqamətində) olduğu yol şəbəkəsindəki iki nöqtə arasında ölçülür. Ödəniş [G.2.2.2](#) bölməsində təsvir olunan mexanizmlərdən istifadə etməklə avtomatlaşdırılmış qaydada toplanılır.

Əvvəlki bənddə qeyd olunan iki nöqtənin yol şəbəkəsinin giriş və çıxış nöqtələrində olması tələb olunmur. Yol istifadəçiləri üçün məsafəyə əsaslanan qiymətlərin tətbiq edildiyini göstərən nişanlar bütün sürücülərin onların işləliyindən xəbərdar olmasını təmin etmək üçün görünən yerdə yerləşdirilməlidir.

G.2.2.4 Yol istifadəçiləri üçün qiymətlərin müəyyən edilməsi əsasında tələbin idarə edilməsi

Bu xidmət avtonəqliyyat vasitəsi istifadəçisinin ödəmək istəyindən nəqliyyat xidmətlərinə tələbatı (məsələn, məskunlaşmanın çox sıx olduğu şəhər daxilində yol şəbəkəsindən və ya hərəkətin həcmi həmin hissənin tutumundan artıq olan yol hissəsindən istifadə) tənzimləmək üçün istifadə etməyə imkan verir. Tarif strukturu dinamik olmalı, zərurət yarandıqda yoldan istifadəyə olan müxtəlif tələbat səviyyələrini əks etdirməli və [G.2.2.2](#) bölməsində təsvir edilən mexanizmlərdən hər hansı birindən istifadə etməklə ödənişlər avtomatlaşdırılmış qaydada toplanılmalıdır.

G.2.2.5 Avtonəqliyyat vasitəsinin meyarları əsasında yol istifadəçiləri üçün qiymətlərin müəyyən edilməsi

Bu xidmət yol operatorlarına sürücülərə istifadə etdiyi avtonəqliyyat vasitəsinin növündən asılı olaraq yol şəbəkəsindən istifadə üçün ödəniş tətbiq etməyə imkan verir. Hər bir xidmətin tətbiqi üçün avtonəqliyyat vasitəsinin növünün fərqli olması və avtonəqliyyat vasitəsi üçün mühərrik növü (məsələn, benzin, elektrik, hibrid və ya dizel), emissiyalar (məsələn, "Avro 5" standartı üzrə dizel və ya daha yüksək normalar), avtonəqliyyat vasitəsinin növü (məsələn, avtomobil, ağır yük maşını və ya ictimai nəqliyyat vasitəsi) və ya avtonəqliyyat vasitəsinin identifikasiya nömrəsi kimi digər meyarların (məsələn, nömrə nişanının təfərrüatları) birindən və ya bir neçəsindən istifadə etmək mümkün olmalıdır. Ödəniş meyarlarını və avtonəqliyyat vasitəsi sahibini müəyyən edə bilmək üçün aşkarlanan və avtonəqliyyat vasitəsini müəyyən etmək üçün istifadə edilən nömrə nişanı kimi passiv avtonəqliyyat vasitəsi tanıma formasından istifadə etməklə ödənişlər avtomatik toplanılır. İstifadə olunan avtonəqliyyat vasitəsinin meyarlarını göstərən nişanlar görünən yerdə asılmalıdır ki, bütün sürücülər onun işlədiyindən xəbərdar olsunlar.

G.2.2.6 Avtodayanacaqlar üçün ödəniş sistemləri

Bu xidmət avtonəqliyyat vasitələrinin parklana biləcəyi yerlərin operatorlarına onlardan istifadəyə görə haqq tətbiq etməyə imkan verir²⁾. Bu parklanma zonalarının (yəni avtodayanacaqlar və ya parklanma yerlərinin) ayrılması və ya yolun hərəkət hissəsinin kənarında bir və ya bir neçə xüsusi parklanma yerinin olması mümkün olmalıdır. Məsələn, daimi istifadəçilərin qeyri-müntəzəm və ya xidmətdən bir dəfə istifadə edən istifadəçilərin istifadə etdiyindən fərqli mexanizmlə ödəniş edə bilməsi üçün hər bir parklanma zonasında ödənişlərin toplanılması üçün birdən çox mexanizm təmin edilə bilər.

Parklanma zonalarının operatorları həmçinin parklanma üçün ödənişləri ictimai nəqliyyat və tədbirlərə giriş üçün ödənişlər kimi digər xidmətlərlə birləşdirə bilməlidir. Bundan əlavə, müxtəlif parklanma zonalarının operatorları müəyyən vaxt ərzində bir neçə yerdə istifadə oluna bilən (məsələn, tək ödənişlə bir saat ərzində iki və ya daha çox müxtəlif parklanma zonasında avtomobil parklama üçün) ödəniş

mexanizmindən istifadə edə bilməlidir.

2) Qeyd: parklama zonalarının istismarı B.2.2.9 xidmətində təqdim edilir.

G.3 Elektron gediş haqqı idarəetmə xidmətləri

G.3.1 Giriş

Bu xidmət qrupuna elektron gediş haqqı toplama sistemləri və qarşılıqlı funksional gediş haqqı idarəetmə sistemləri daxildir. Qarşılıqlı funksional gediş haqqı idarəetmə sistemləri ictimai nəqliyyatdan istifadə edən sərnişinlərə ictimai nəqliyyat operatorunun təklif etdiyi müxtəlif domenlər və rejimlər arasında maneəsiz hərəkət etməyə imkan verir.

G.3.2 Xidmət komponentləri

G.3.2.1 Gediş haqqının elektron qaydada toplanılması

Bu xidmət avtobus və metro kimi ictimai nəqliyyatla səyahət edən sərnişinlərə müvafiq gediş haqqını ödəməklə qanuni yolla səyahət edə bilmələri üçün elektron biletin (səyahət üçün təsdiqedicə sənədin) təsdiq edilməsini təmin edir. Tipik bilet daşıyıcıları təmaslı və ya təmassız (radiointerfeys) rabitə vasitəsilə validator/ödəniş şlüzü ilə qarşılıqlı əlaqə yaradan smart kartlar və smartfonlar kimi cihazlar ola bilər.

Müştəriyə ictimai nəqliyyatda olan cihazlar və elektron vasitələr də daxil olmaqla, müxtəlif mexanizmlərdən istifadə etməklə bilet daşıyıcılarında saxlanan kredit məbləğini artırmaq imkanı verilir. Müştərilərin ictimai nəqliyyat sistemində "ilişib qalmaması" üçün balans artırma imkanları həm səyahətdən əvvəl, həm də səyahət zamanı mümkün olmalıdır.

G.3.2.2 Gediş haqqının qarşılıqlı funksional idarəetmə sistemi (İFMS)

Bu xidmət ictimai nəqliyyatdan istifadə edən sərnişinlərə gediş haqqının idarə edilməsi üçün bir ödəniş daşıyıcısından istifadə etməklə ictimai nəqliyyat operatorunun müxtəlif domen və daşıma rejimləri arasında maneəsiz səyahət etməyə imkan verir. Gediş haqqının idarə edilməsi (FM) ictimai nəqliyyat mühitində gediş haqqı məhsullarının paylanması və istifadəsinə nəzarət üçün nəzərdə tutulmuş bütün prosesləri əhatə edir. Elektron daşıyıcıdan birləşdirilmiş və ya "birbaşa" bilet kimi mexanizmlərdən istifadə etməklə ödəniş mexanizmi kimi istifadə edilmədikdə İFMS-in tətbiqi də mümkün olacaq.

G.4 Daşıma ilə bağlı elektron maliyyə əməliyyatları

G.4.1 Giriş

Bu xidmət qrupuna yol şəbəkəsinin bütün və ya bir hissəsindən istifadə ilə bilavasitə bağlı olmayan daşıma xidmətləri üçün elektron və ya "nağdsız" ödəniş sistemlərindən istifadə daxildir. Yanacaqın alınması, birgə səyahət, səyahət məlumatları və s. kimi məqamlar bu xidmət çərçivəsində əhatə olunur.

G.4.2 Xidmət komponentləri

G.4.2.1 Daşıma xidmətləri üçün elektron ödəniş

Bu xidmət istənilən daşıma xidməti təminatçısına daşıma xidmətinin istifadəçisindən göstərilən xidmət müqabilində ödəniş almağa imkan verir. Tipik xidmətlərə misal olaraq yanacaqın alınması, yol hərəkəti haqqında məlumat xidmətlərinin göstərilməsi, ictimai nəqliyyat (o cümlədən qeyri-yol nəqliyyatı) xidmətlərindən istifadə və eyni avtonəqliyyat vasitəsi ilə birgə səyahət daxildir.

Daşıma xidməti təminatçısı tələb olunan rüsumları toplamaq üçün istədiyi mexanizmdən istifadə edə bilər. Bununla belə, daşıma xidməti təminatçıları eyni coğrafi ərazidə digər daşıma xidməti təminatçıları və yaxud EETS/EFC təminatçıları tərəfindən istifadə edilən mexanizmdən istifadə etməyə fəal və müsbət şəkildə təşviq edilir ki, bu da hər bir ödəniş mexanizmi üçün çox sayda ayrı-ayrı cihazların daşınması ilə bağlı nəqliyyat vasitəsi istifadəçisinin yükünü azaldır.

G.4.2.2 Multimodal daşıma xidmətləri ilə bağlı elektron ödəniş sistemləri

Bu xidmət səyahətçiyə daşıma (və əlaqəli vasitələr) üçün elektron ödəniş etmək imkanı verir. Səyahətçi mobil cihaz kimi elektron vasitələrdən və ya "elektron pul kisəsi" kimi əvvəlcədən ödəniş yüklənə bilən cihazdan istifadə edərək ödəniş edə bilər. Hansı elektron mexanizm istifadə olunursa, o, ictimai nəqliyyat və EFC kimi digər xidmətlər üçün də istifadə edilə bilər.

G.5 Yoldan istifadəyə görə digər ödəniş toplama mexanizmləri

G.5.1 Giriş

Bu xidmət qrupuna yol şəbəkəsindən istifadə haqlarının toplanılması üçün digər mexanizmlərdən istifadə daxildir. Bunlara həm elektron, həm də nağd ödəniş mexanizmləri daxildir, sonuncular xüsusilə yol şəbəkəsindən müvəqqəti istifadə edənlər üçün vacibdir.

G.5.2 Xidmət komponentləri

G.5.2.1 Yoldan istifadəyə görə ödənişlərin nağdsız qaydada toplanılması

Bu xidmət sürücülərə yol şəbəkəsinin bütün və ya bir hissəsindən istifadəyə görə, məsələn, pullu körpüdən və ya tuneldən və ya şəhərin ödənişli dairəvi avtomobil yolunun daxilində yol şəbəkəsindən istifadəyə görə haqq (rüsüm) ödəməyə imkan verir. Avtonəqliyyat vasitəsinin dayanmaması üçün rüsüm avtomatlaşdırılmış qaydada ödənilir. Ödəniş tələb oluna bilməsi üçün avtonəqliyyat vasitələrinin aşkarlanması və identifikasiyası üçün istifadə edilən mexanizm ödənişə cəlb oluna bilmək üçün avtonəqliyyat vasitəsinin tanınması və sahibinin müəyyən edilməsi üçün istifadə edilən nömrə nişanı kimi passiv tanınma forması olmalıdır.

Sürücüyə və ya avtonəqliyyat vasitəsinin sahibinə yol şəbəkəsinin bütün və ya bir hissəsindən istifadəyə görə əvvəlcədən ödəniş etmək imkanı verilir. Əgər bu həyata keçirilərsə, avtonəqliyyat vasitəsinin yuxarıda təsvir edilən passiv tanınma mexanizmindən avtonəqliyyat vasitəsinin yol şəbəkəsinin bütün və ya müəyyən hissələrindən istifadə etdiyini və dəyərin ilkin ödənişdən tutula biləcəyini yoxlamaq üçün istifadə olunacaq. Sürücülər və nəqliyyat vasitələrinin sahibləri ilkin ödənişin nə qədərindən istifadə edilə biləcəyi barədə məlumatlara çıxış əldə edir və yol şəbəkəsinin ödəniş tələb olunan hissəsindən (hissələrindən) istifadə zamanı ilkin ödənişin artırılması seçimi ilə təmin edilir.

G.5.2.2 Yoldan istifadəyə görə ödənişlərin nağd pul şəklində toplanılması

Bu xidmət sürücülərə yol şəbəkəsinin bütün və ya bir hissəsindən istifadəyə görə, məsələn, pullu körpüdən və ya tuneldən və ya şəhərin ödənişli dairəvi avtomobil yolunun daxilində yol şəbəkəsindən istifadəyə görə haqq (rüsüm) ödəməyə imkan verir. Rüsümün ödənilməsi faktiki hesablanan rüsüm məbləğini toplamaq yolu ilə həyata keçirilir. Buna aşağıdakı mexanizmlərdən birindən istifadə edilməklə nail olmaq olar:

- Sürücü nağd pulu yol kənarındakı gediş haqqı ödəmə cihazına daxil edir və pulun qalığı olarsa, onu alır;
- Sürücü yol kənarındakı cihazla kredit və ya debet kartından istifadə edərək rüsümü ödəyir;
- Ödəniş fiziki olaraq bir şəxs tərəfindən, adətən, rüsüm toplama kabinəsindən toplanılır.

Bütün bu mexanizmlərin ümumi cəhəti ondan ibarətdir ki, əməliyyatın baş tutması üçün avtonəqliyyat vasitəsinin hərəkəti dayandırılmalıdır.

Bu xidmət əlavədə təsvir olunan hər hansı digər ödəniş (rüsüm) toplama xidmətləri ilə birlikdə təqdim edilir və mövcud olan yeganə xidmət deyil. Onun əsas istifadəçiləri bu digər xidmətlərdən, xüsusən də avtonəqliyyat vasitəsinin dayanma zərurəti olmayan xidmətlərdən müntəzəm istifadə etməyə ehtiyac duymayan yol şəbəkəsindən müvəqqəti istifadə edənlər olacaq.

Əlavə H (normativ)

Avtomobil nəqliyyatı ilə bağlı şəxsi təhlükəsizlik xidmətləri domeni

H.1 Giriş

Bu domen avtonəqliyyat vasitələrinin istifadəçilərinin, o cümlədən piyadaların və avtomobil nəqliyyatı ilə daşıma obyektlərinin iştirakçılarının şəxsi

təhlükəsizliyinin mühafizəsini əhatə edir. Bu

domenə aşağıdakı xidmət qrupları daxildir:

- İctimai nəqliyyatla səyahətin təhlükəsizliyi – bax: [H.2](#) və sonrakılar;
- Həssas yol istifadəçiləri üçün təhlükəsizlik şərtlərinin yaxşılaşdırılması – bax: [H.3](#) və sonrakılar;
- Əlilliyi olan yol istifadəçiləri üçün təhlükəsizlik şərtlərinin yaxşılaşdırılması – bax: [H.4](#) və sonrakılar;
- İntellektual qovşaqlardan və keçidlərdən istifadə edən piyadalar üçün təhlükəsizlik tədbirləri – bax: [H.5](#) və sonrakılar.

H.2 İctimai nəqliyyatla səyahətin təhlükəsizliyi

H.2.1 Giriş

İctimai nəqliyyatın təhlükəsizliyi xidmət qrupuna xüsusi mülkiyyətçilərə məxsus nəqliyyat vasitələri, avtodayanacaqlar və ictimai nəqliyyat vasitələrinin salonları üçün nəzarət və monitorinq sistemləri daxildir. Bu qrup müəyyən şərtlər yarandıqda və ya əl ilə iş salındıqda qəza signalının avtomatik göndərildiyi xidmətləri dəstəkləyir. Bu, ictimai nəqliyyat operatorlarını qorumaq üçün nəzərdə tutulmuş təhlükəsizlik sistemlərindən istifadəni də əhatə edir.

H.2.2 Xidmət komponentləri

H.2.2.1 Səssiz həyəcan signalı

Bu xidmət ictimai nəqliyyat vasitəsində səs signalı verilmədən həyəcan signalının yaranmasını təmin edir. Vizual signal (siqnallar) yaratmaq mümkün olmalı və həyəcan signalının təfərrüatları ictimai nəqliyyatın sürücüsünə çatdırılmalı, həmçinin avtonəqliyyat vasitəsinin işinə nəzarət edilən mərkəzə göndəriləlidir. Səsli həyəcan signalı söndürülsə, avtonəqliyyat vasitəsinin əməliyyat mərkəzindən gələn səsli cavablar da səssiz rejimdə olur.

İctimai nəqliyyat vasitəsinin sürücüsü tərəfindən səssiz həyəcan signalını aktivləşdirmək və (və ya) söndürmək mümkün olmalıdır. İstənilən səsli cavabı aktivləşdirmək və (və ya) söndürmək də mümkündür. Bu, səsli həyəcan signalının aktivləşdirilməsindən və (və ya) söndürülməsindən asılı olmamalıdır.

H.2.2.2 İctimai nəqliyyat üçün qəza çağırışı/"Mayday" həyəcan signalı

Bu xidmət ictimai nəqliyyat vasitələrinin sürücülərinə və yaxud onların sənişinlərinə qəza çağırışı etməyə və ya həyəcan signalı verməyə imkan verir. Çağırış və ya həyəcan signalı birbaşa ictimai nəqliyyat xidmətinin idarə olunduğu mərkəzə göndərilir və ictimai nəqliyyat vasitəsi qəzaya uğrasa belə, göndərilə bilməlidir. Sürücülər veriləcək çağırış və ya həyəcan signalını qəbul etmək üçün istifadə etdikləri ictimai

nəqliyyat vasitəsində mövqelərini tərk etmədən qəza çağırışı edə və ya "Mayday" həyəcan signalı verə bilərlər.

Sərnişinlər həm ictimai nəqliyyat vasitələrindən, həm də dayanacaqlar və mübadilə məntəqələri kimi ictimai nəqliyyat şəbəkəsinin digər hissələrindən qəza çağırışı və ya həyəcan signalını başlada bilməlidirlər. Sərnişinə çağırış və ya signalın qəbul edilməsi barədə məlumatla təmin edilir. Əlilliyi olan şəxslər sərnişinlər üçün mövcud olan mexanizmlərdən asanlıqla və uyğun şəkildə istifadə edə bilməlidir. Bu mexanizmlər ictimai nəqliyyat vasitələrində olarsa, sürücüyə onların istifadəsi barədə məlumat verilir.

H.2.2.3 Müdaxilənin aşkarlanması

Bu xidmət kimsə tərəfindən ictimai nəqliyyat vasitəsinə müdaxilə edildiyini və ya avtonəqliyyat vasitəsinin oğurlandığını avtomatik aşkar edir. Salondaxili sistemlərdən istifadə edən bu sistem avtomatik olaraq xəbərdarlıq ismarışı yaradır və onu müvafiq tədbirlərin görülməsi üçün xüsusi xidmət mərkəzinə və (və ya) ictimai nəqliyyatın istismarına cavabdeh olan mərkəzə göndərir. Bunlara zərərin dərhal təsbit edilməsi və araşdırma başlandırılması daxildir. Xüsusi xidmət və ya ictimai nəqliyyatın istismarına nəzarət mərkəzi tələb etmədiyi halda, bu xidmətin işləməsi ictimai nəqliyyatda heç kəsə görünmür.

H.2.2.4 İctimai nəqliyyatın müşahidəsi

Bu xidmət ictimai nəqliyyat vasitələrinin və xidmətlərinin istismarının monitorinqində istifadə üçün müşahidə cihazları təmin edir. Aşağıda qeyd olunanların hər hansı birini və ya hamısını müşahidə etmək mümkün olmalıdır:

- İctimai nəqliyyat vasitələri;
- İctimai nəqliyyat vasitələrində sərnişinlərin minməsi və düşməsi üçün istifadə olunan yolkənarı yerlər (avtobus dayanacaqları);
- İctimai nəqliyyat terminalları, yəni adətən əsas nəqliyyat axınından kənarında yerləşən və digər növ nəqliyyat vasitələrinin girişi qadağan edilən avtobus dayanacaqları toplusu;
- İctimai nəqliyyatın istismarına nəzarət mərkəzləri, yəni ictimai nəqliyyat xidmətlərinin istismarının idarə olunduğu mərkəzlər.

Bu xidmət ictimai nəqliyyat operatoru tərəfindən öz xeyrinə, bu cür təşkilatlar qrupu və ya yerli və ya şəhər şurası kimi dövlət orqanı tərəfindən təqdim edilə bilər. Həmçinin xidmətin ictimai meydanlar, ticarət obyektləri, ofislər və s. kimi digər yerlərdə müşahidə aparən dövlət qurumu tərəfindən təmin edilən daha müfəssəl təhlükəsizlik sisteminin tərkibində olması da mümkündür.

Xidmətin necə təmin olunmasından asılı olmayaraq, müşahidə məlumatları qeydə alınır və sonrakı istifadə üçün saxlanılır. Həm bu saxlanılan məlumatların, həm də canlı məlumatların real vaxt rejimində müvafiq polis orqanı tərəfindən nəzərdən keçirilməsi və yoxlanılması əlçatan olmalıdır.

H.3 Həssas yol istifadəçiləri üçün təhlükəsizlik şərtlərinin yaxşılaşdırılması

H.3.1 Giriş

Bu xidmət qrupu yol istifadəçilərinin həssas qruplarının, xüsusilə yaşlı insanların, əlilliyi olan şəxslərin və digər qrupların, məsələn, yol istismarı işçilərinin, velosipedçilərin (elektriklə işləyən və işləməyən) və piyadaların təhlükəsizliyinin yaxşılaşdırılmasını əhatə edir. Bu qrupa daxil olan xidmətlərə keçidlərdə piyadalara və sürücülərə avtomatik xəbərdarlıqlar, nəqliyyat vasitələrinin sürəti barədə xəbərdarlıq və obyekt mövcudluğunun aşkarlanması sistemləri və həssas yol istifadəçilərindən sürücülərə (məsələn, yol işçilərinin olması barədə) avtomatik tövsiyələr daxildir.

H.3.2 Xidmət komponentləri

H.3.2.1 Mühərriksiz nəqliyyat vasitələrinin və piyadaların monitorinqi

Bu xidmət piyadaların və mühərriksiz nəqliyyat vasitələrinin istifadəçilərinin normal nəqliyyat axınından keçə biləcəkləri yerlər də daxil olmaqla, yol şəbəkəsi boyunca hərəkətlərini dəstəkləyir.

Adıçəkilən xidmət nəqliyyat vasitələrinin sürücülərinə və piyadalara yol kəsişmələrində piyadaların prioritetinin dəyişdirilməsi və yaxud piyadaların yolu keçə biləcəyi vaxt müddətinin dəyişdirilməsi də daxil olmaqla, hər kəsin təhlükəsizliyini təmin etməyə yönəlmiş ən uyğun tədbirləri görə bilmələri üçün yol kəsişmələrində başqa obyektlərin yaxınlaşması və ya olması barədə xəbərdar olmağa imkan verir.

H.3.2.2 Avtonəqliyyat vasitəsinin monitorinqi və idarə edilməsi

Bu xidmət yol şəbəkəsində hərəkət edən nəqliyyat vasitələri üçün sürətə və obyektlərin mövcudluğuna nəzarət etməyə imkan verir. Bu məlumatlardan daha sonra piyada keçidlərindən istifadəni asanlaşdırmaq və avtonəqliyyat vasitələri yol işçilərinin iş sahələrinə yaxınlaşdıqda onları əvvəlcədən xəbərdar etmək üçün istifadə olunur. Sürücülərə həmçinin avtonəqliyyat vasitəsinin proqnozlaşdırılan trayektoriyasında yerləşən yol şəbəkəsinin hissəsində yol işçilərinin olması barədə xəbərdarlıq edilir.

H.4 Əlilliyi olan yol istifadəçiləri üçün təhlükəsizlik şərtlərinin yaxşılaşdırılması

H.4.1 Giriş

Bu xidmət qrupu yol istifadəçiləri qrupları (xüsusilə fiziki qüsurlu piyadalar) üçün təhlükəsizlik şərtlərinin yaxşılaşdırılmasını əhatə edir. Şərtlərin yaxşılaşdırılmasına yol kəsişmələrində xüsusi nəqliyyat vasitəsinin gəlməsinə nəzarət və onların mövcudluğu barədə sürücülərə xəbərdarlıq edilməsi kimi tədbirlər daxildir.

H.4.2 Xidmət komponentləri

H.4.2.1 Kəsişmələrdə xüsusi nəqliyyat vasitələrinin monitorinqi

Bu xidmət əlilliyi olan bəzi yol iştirakçılarının istifadə etdiyi xüsusi nəqliyyat vasitələrinin monitorinqinə imkan verir. Belə nəqliyyat vasitələrinin bəzi nümunələrinə əlil arabaları, ikitəkərli arabalar və mühərrikli skuterlər (bəzən "hərəkət qabiliyyəti məhdud insanlar üçün elektrik skuterlər" deyilir) daxildir. Monitorinq yeri, cari vəziyyəti və səyahətin istiqamətini əhatə edir və istifadəçiləri digər yol iştirakçılarının və piyadaların olması barədə xəbərdar etmək məqsədilə istifadə edilir. Bu xüsusilə piyadaların istifadə etdikləri yol keçidlərinə şamil edilir.

H.4.2.2 Sürücülərin xüsusi nəqliyyat vasitələrinin olması barədə xəbərdar edilməsi

Bu xidmət əlilliyi olan bəzi hərəkət iştirakçılarının istifadə etdiyi xüsusi nəqliyyat vasitələrinin olması barədə sürücülərə xəbərdarlıq etməyə imkan verir. Belə nəqliyyat vasitələrinin bəzi nümunələrinə əlil arabaları, ikitəkərli arabalar və mühərrikli skuterlər (bəzən "hərəkət qabiliyyəti məhdud insanlar üçün elektrik skuterlər" deyilir) daxildir. Sürücülərə verilən xəbərdarlıqlarda onların idarə etdikləri avtonəqliyyat vasitələrinin proqnozlaşdırılan trayektoriyasında olan yol şəbəkəsinin həmin hissəsində bu cür nəqliyyat vasitələrinin cari və proqnozlaşdırılan yeri barədə məlumat verilir.

H.5 İntellektual qovşaqlardan və keçidlərdən istifadə edən piyadalar üçün təhlükəsizlik tədbirləri

H.5.1 Giriş

Bu xidmət qrupu yol şəbəkəsinin kəsişmələrində monitorinq və xəbərdarlıq sistemlərinin təşkil edilməsini əhatə edir. Həmin kəsişmələrə tənzimlənən və tənzimlənməyən modal, multimodal və ya intermodal kəsişmələr daxildir. Məqsəd xəbərdarlıq ismarışları vasitəsilə piyadaların təhlükəsizliyini artırmaqdır.

- a) Kəsişən yollarda keçid qaydalarının izahı
- b) Xəbərdarlıq nişanlarının salon daxilində səsləndirilməsi
- c) Qarşıdan gələn avtonəqliyyat vasitələrinin mövcudluğu
- d) Sıqnal fazasına qaçılmaz dəyişiklik barədə xəbərdarlıq

H.5.2 Xidmət komponentləri

H.5.2.1 Sıqnal panelində erkən xəbərdarlıq

Bu xidmət avtonəqliyyat vasitəsinin sürücüsünün işıqfor sıqnalının göstəricilərində qarşılaşmaq üzrə olduğu dəyişikliklər barədə erkən xəbərdarlıqları təmin edir. Xəbərdarlıqlar həm yol kənarından, həm də birbaşa olaraq istənilən növ avtonəqliyyat vasitəsinin sürücülərinə verilir. Həmçinin, digər yol istifadəçilərinin, məsələn, piyadaların da görməsi mümkün olacaq.

H.5.2.2 Qarşıdan gələn avtonəqliyyat vasitəsi haqqında erkən xəbərdarlıq (tənzimlənməyən qovşaq üçün)

Bu xidmət sürücülərə tənzimlənməyən qovşaqlara yaxınlaşarkən digər nəqliyyat vasitələrinin olması barədə erkən xəbərdarlıq etməyə imkan verir. Sürücülər üçün nümayiş olunan xəbərdarlıqlarda kəşifən yollarda keçid qaydalarının qısa izahı verilir ki, sürücülər yol verməli və ya dayanmalı olduqlarını müəyyən edə bilsinlər. Xəbərdarlıqları istənilən növ avtonəqliyyat vasitəsinin sürücüsünə həm yol kənarından, həm də birbaşa vermək mümkündür.

H.5.2.3 Salondaxili işarələr və xəbərdarlıq sistemləri

Bu xidmət avtonəqliyyat vasitələrinin sürücülərinə yol şəbəkəsində hərəkət edərkən işıqfor sıqnalının göstəricilərində qarşılaşmaq üzrə olduqları dəyişikliklər barədə xəbərdarlıq ismarışlarının təqdim edilməsini təmin edir. Bu ismarışlara həmçinin tənzimlənməyən qovşaqlara yaxınlaşan digər avtonəqliyyat vasitələrinin olması, eləcə də avtonəqliyyat vasitəsinin arxasında və ya qarşısında operativ nəqliyyat vasitələrinin olması barədə məlumatlar daxil edilir.

Əlavə I (normativ)

Hava və ətraf mühit şəraitinin monitorinqi xidmətlər domeni

I.1 Giriş

Bu domen yol nəqliyyatı şəbəkəsinə və onun istifadəçilərinə təsir göstərə biləcək hava və ətraf mühit şəraitinin izləndiyi və bu barədə istifadəçilərin və nəqliyyat şəbəkəsinin rəhbərlərinin xəbərdar edildiyi istənilən fəaliyyəti əhatə edir.

Bu domenə aşağıdakı xidmət qrupları daxildir:

1. Hava şəraitinin monitorinqi – bax: [1.2](#) və sonrakılar;
2. Ətraf mühit şəraitinin monitorinqi – bax: [1.3](#) və sonrakılar.

I.2 Hava şəraitinin monitorinqi

I.2.1 Giriş

Bu xidmət qrupuna duman, buz, qar, külək, yağış və havanın temperaturu daxil olmaqla hava şəraitinin monitorinqi ilə nəticələnən fəaliyyətlər və yol şəbəkəsi örtüyünün vəziyyətinə və quruluşuna və bütövlükdə qət edilən yola təsir edən xüsusi şərtlərin, o cümlədən buzlanma və görünmə şəraitinin proqnozlaşdırılması daxildir.

I.2.2 Xidmət komponentləri

I.2.2.1 Yolda meteoroloji şərait haqqında məlumatların monitorinqi

Bu xidmət hava haqqında müxtəlif növ verilənləri ölçən xüsusi sensorlar vasitəsilə yolda cari meteoroloji şəraitin davamlı monitorinqinə imkan verir. Monitorinqi aparılan hava şəraitlərinə duman, buz, yağıntı (qar, yağış) və temperatur daxil edilir. Monitorinq yol örtüyünün vəziyyətində, yolun quruluşunda və bütün yolun vəziyyətində, o cümlədən buzlanma və görünmə şəraitində dəyişikliklər barədə təqdim edilən verilənlər əsasında nəticə çıxarmağa imkan verir. Yolda meteoroloji şərait haqqında məlumatlardan yol hərəkəti məlumatlarının təmin edilməsi və hərəkətin idarə edilməsində əsas kimi istifadə etmək mümkündür.

I.2.2.2 Yolda hava şəraitinin proqnozlaşdırılması

Bu xidmət idarə olunan yol şəbəkəsinin bir hissəsinə və ya hamısına təsir edəcək gözlənilən hava şəraitinin proqnozlaşdırılmasına imkan verir. Hava proqnozları xüsusi alqoritmlərdən və hava proqnozu modellərindən istifadə etməklə verilir, ölçülmüş məlumatlara əsaslanaraq həm yaxın vaxtları, həm də yaxın gələcəyi əhatə edir.

Xidmət çərçivəsində hava şəraiti, o cümlədən duman və buzlanma, həmçinin yağıntı (qar, yağış) və yüksək temperatur ehtimalını proqnozlaşdırmaq mümkündür. Bu proqnozlardan istifadə edərək yol örtüyü vəziyyətində, yolun quruluşunda və qət edilən ümumi yol şəraitində, o cümlədən buzlanma və görünmə şəraitində gələcək vəziyyəti proqnozlaşdırmaq olar. Adıçəkilən xidmət idarə olunan yol şəbəkəsinə təsir edəcək proqnozlaşdırılan hava məlumatlarının yol hərəkəti haqqında məlumatın təmin edilməsi və hərəkətin idarə edilməsində əsas kimi istifadəsini təmin edir.

I.3 Ətraf mühit şərtlərinin monitorinqi

I.3.1 Giriş

Bu xidmət qrupuna daşqınlar (qabarma-çəkilmə nəticəsində), torpağın yerdəyişməsi (zəlzələlər, sürüşmələr və s.) və çirklənmə səviyyələri kimi şərtlərin monitorinqini aparan nəticələnən fəaliyyətlər daxildir. Bundan əlavə, bu qrupa cari və tarixi tendensiyalar əsasında baş verə biləcək xüsusi şərtlərin proqnozlaşdırıla biləcəyi xidmətlər daxildir.

I.3.2 Xidmət komponentləri:

I.3.2.1 Su səviyyəsinin/qabarma-çəkilmələrin monitorinqi və proqnozlaşdırılması

Bu xidmət yolları və ya yol şəbəkəsini su basması riskini qiymətləndirə və müvafiq xəbərdarlıqlar verə və yol hərəkətinə hər hansı müvafiq nəzarət tədbirlərini görə bilmək üçün suyun səviyyəsinin və qabarma-çəkilmə hadisələrinin (məsələn, dənizlər, çaylar və göllər) monitorinqini və proqnozlaşdırılmasını təmin edir. Aşağıda adları çəkilən təşkilatlardan iki və ya daha çoxunun əməkdaşlığı nəticəsində əldə edilən məlumatlardan istifadə etməklə xidməti təqdim etmək mümkündür: yol operatorları, meteoroloji xidmətlər, liman idarələri, sahil mühafizəsi və (və ya) dəniz xidmətləri. Bu xidmət çərçivəsində həmçinin daşqınlara məruz qalan coğrafi ərazilərdə nəqliyyat xidmətləri üçün hər hansı fəvqəladə hal planlarını həyata keçirmək mümkündür.

I.3.2.2 Seysmik monitorinq

Bu xidmət idarə olunan yol şəbəkəsinin vəziyyətinə təsir göstərə biləcək seysmik hadisələrin baş verməsinin monitorinqini aparmağa imkan verir. Monitorinq birbaşa sensordan daxil olan məlumatlar və yaxud digər təşkilatlar, o cümlədən yol şəbəkəsinin əhatə etdiyi birbaşa coğrafi ərazidən kənarında yerləşən təşkilatlar tərəfindən təqdim edilən verilənlərin kombinasiyasından istifadə etməklə həyata keçirilir. Səyahətçilərə təsirin minimuma endirilməsinə hesablanmış müvafiq tədbirlərin görülməsi üçün baş vermiş seysmik hadisənin (hadisələrin) şiddəti haqqında yollara və digər daşımalara nəzarət mərkəzlərinə məlumat göndərmək mümkün olacaq.

I.3.2.3 Çirklənmənin monitorinqi

Bu xidmət idarə olunan yol şəbəkəsinin əhatə etdiyi coğrafi ərazidə çirklənmə səviyyəsinin monitorinqinə imkan verir. Avtonəqliyyat vasitəsinin işlənmiş qazlarından çıxan hava (o cümlədən CO, CO₂, NO_x və s.), fon (daşınma ilə əlaqəli olmayan ümumi) çirklənmə səviyyələrinin, ozon və səs-küy səviyyələrinin monitorinqini aparmaq mümkün olacaq. Bu xidmət çərçivəsində yol kənarında və ya başqa yerlərdə yerləşən monitorinq stansiyalarından toplanan çirkləndirici konsentrasiyalar və səs-küy səviyyələri haqqında məlumatlardan istifadə edilməsi mümkündür. Çirklənmə və səs-küy müəyyən edilmiş hədləri aşarsa, çirkləndiricilərin konsentrasiyasını və buna görə də onların həm səyahət edənlərə, həm də həmin coğrafi ərazidə yaşayan və işləyənlərə təsirini azaltmaq məqsədilə müvafiq tədbirlər görə bilmək üçün səyahətçilərə xəbərdarlıq edilməsini işə salmaq və yol hərəkətinə və digər daşımalara nəzarət mərkəzlərinə ismarış göndərmək bu xidmət çərçivəsində təmin edilir.

I.3.2.4 Qar uçqunlarının, sürüşmələrin, qaya uçqunlarının monitorinqi

Qar uçqunu, sürüşmə və qaya uçqunlarının baş verməsinin monitorinqi bu xidmət çərçivəsində aparılır. Bu hadisələrdən hər hansı birinin yol şəbəkəsində baş verib-vermədiyini və harada baş verdiyini müəyyən etmək üçün sensorlardan və (və ya) digər müvafiq aşkarlama mexanizmlərindən istifadə edilir. Bu hadisələrdən biri aşkar edildikdə, yol şəbəkəsinin istifadəçilərinə təsirin minimuma endirilməsinə hesablanmış müvafiq tədbirlərin görülməsi üçün onların miqyası, şiddəti və yeri haqqında ismarışlar yol hərəkətinə müvafiq nəzarət mərkəzinə göndərilir.

Əlavə J (normativ)

Fəlakətlərə cavab tədbirlərinin idarə edilməsi və əlaqələndirilməsi xidmətlər domeni

J.1 Giriş

Bu domen təbii fəlakətlərə, vətəndaş iğtişaşlarına və ya terror hücumlarına cavab tədbiri kimi bir çox yurisdiksiyaların resurslarını idarə edən, avtomobil nəqliyyatı ilə daşımaya əsaslanan fəaliyyətləri əhatə edir.

Bu domenə aşağıdakı xidmət qrupları daxildir:

1. Fəlakətlər haqqında verilənlərin idarə edilməsi – bax: [J.2](#) və sonrakılar;
2. Fəlakətlərə cavab tədbirlərinin idarə edilməsi – bax: [J.3](#) və sonrakılar;
3. Operativ yardım agentlikləri ilə əlaqələndirmə – bax: [J.4](#) və sonrakılar.

J.2 Fəlakət haqqında verilənlərin idarə edilməsi

J.2.1 Giriş

Bu xidmət qrupuna avtonəqliyyat vasitələrinin və digər yol iştirakçılarının yol şəbəkəsindən istifadəsinə təsir göstərə biləcək hər hansı fəlakət haqqında müvafiq qurumlardan verilənlərin əldə edildiyi xidmətlər daxildir. Bu verilənlər daha sonra müvafiq və maraqlı təşkilatlarla paylaşıla bilər.

J.2.2 Xidmət komponentləri

J.2.2.1 Fəlakətlər və fəvqəladə hallar haqqında verilənlərin toplanılması

Bu xidmət avtomobil daşımaları və fəvqəladə halların idarə edilməsində maraqlı tərəflərə və yol istifadəçilərinə məlumat vermək üçün fəlakət və fəvqəladə hallar haqqında verilənlərin sistemli şəkildə toplanılmasını və işlənməsini təmin edir. Fəlakət və fəvqəladə hallar haqqında təqdim olunacaq məlumatlar aşağıda qeyd olunanları əhatə etməlidir:

- Onların yeri, vaxtı, xarakteri və miqyası;
- Nəticədə əhali üçün yaranan ümumi risklər (məsələn, partlayışlar, daşqınlar və radiasiya);
- Təhlükəsizlik və əks tədbirlər haqqında tövsiyələr;
- Haqqında məlumat veriləcək müvafiq və zəruri operativ yardım xidmətlərinin təfərrüatları;
- Görüləcək idarəetmə və təsiryumşaldıcı tədbirlər;
- Təsirə məruz qala biləcək insanların yeri və (və ya) hərəkət iştirakçılarının növləri;
- Yol şəbəkəsinin və yol hərəkətinə nəzarət sisteminin (sistemlərinin) təsirə məruz qalacaq hissəsi (hissələri);
- Artıq müəyyən edilmiş idarəetmə və təsiryumşaldıcı tədbirlərə daxil edilməyən (məsələn, yolun bağlanması və (və ya) istiqamətin dəyişdirilməsi kimi) yol hərəkətinə nəzarət tədbirləri.

Fəlakət və ya fəvqəladə vəziyyətin baş verməsi haqqında ilkin həyəcan signalı ərazi üzrə yol şəbəkəsinin

idarə edilməsinə cavabdeh olan mərkəzə ötürülür. Bu həyəcan signalını birbaşa və ya mərkəzdə mövcud olan operator interfeysləri vasitəsilə səsli və (və ya) mexaniki mexanizmlər yaradır və operator tərəfindən ləğv edilənə qədər səsəlməsi davam edir. Bundan əlavə, hər hansı bir daimi məzmun, məsələn, kağız nüsxənin yaradılması seçimi ilə sonrakı və daha müfəssəl məlumatlar mərkəzdə mövcud olan operator interfeyslərinə çatdırılır.

J.2.2.2 Fəlakətlər və fəvqəladə hallar haqqında verilənlərin mübadiləsi

Bu xidmət [J.2.2.1](#) bölməsində qeyd olunan xidmət çərçivəsində təqdim edilən fəlakət və ya fəvqəladə hallar haqqında verilənlərin və məlumatların avtomobil daşımaları və fəvqəladə halların idarə edilməsində daha geniş maraqlı tərəflərə və yol istifadəçilərinə yayılmasına imkan verir. Bu maraqlı tərəflər və yol istifadəçiləri onların yol şəbəkələrindən istifadəsinə fəlakət və ya fəvqəladə halların təsir göstərə biləcəyi yaxın coğrafi ərazilərdə olmalıdır.

Yenə də, fəlakətin və ya fəvqəladə halın baş verməsi barədə birbaşa və ya mərkəzdə mövcud olan operator interfeysləri vasitəsilə səsli və (və ya) mexaniki mexanizmlərlə həyəcan signalı verilir və operator tərəfindən ləğv edilənə qədər səsəlməsi davam edir. Bundan əlavə, hər hansı bir daimi məzmun, məsələn, kağız nüsxənin yaradılması seçimi ilə sonrakı və daha müfəssəl məlumatlar mərkəzdə mövcud olan operator interfeyslərinə çatdırılır.

J.3 Fəlakətlərə cavab tədbirlərinin idarə edilməsi

J.3.1 Giriş

Bu xidmət qrupuna həm texnogen, həm də təbii fəlakətlərin yol şəbəkəsindən istifadəyə təsirini yumşaltmaq üçün yol şəbəkəsinin istismarını və istifadəsini idarə edən xidmətlər daxildir.

J.3.2 Xidmət komponentləri:

J.3.2.1 Nəqliyyat şəbəkəsi üçün fəlakətlərə cavab tədbirlərinin planlaşdırılması

Bu xidmət texnogen və ya təbii fəlakətlərin nəqliyyat şəbəkəsinin bir və ya bütün hissələrinin istismarına və istifadəsinə təsirini yumşaltmaq üçün planların hazırlanmasını təmin edir. Bu planlara fəlakətin harada və nə vaxt baş verməsindən və ya gözlənilməsindən asılı olaraq aşağıdakı fəaliyyətlərin bəziləri və ya hamısı daxil edilir.

- Nəqliyyat şəbəkəsinin fəlakətin təsirinə məruz qalacaq və ya qalmış hissəsinin (hissələrinin) müəyyən edilməsi;
- Nəqliyyat şəbəkəsinin təsirə məruz qalan hissəsindən (hissələrindən) bəzi və ya bütün növ avtonəqliyyat vasitələrinin istifadəsini məhdudlaşdırmaq üçün görülməli olan hər hansı tədbir;
- Bu tədbirlərin nəqliyyat şəbəkəsinin təsirə məruz qalmayan hissələrini, məsələn, təbii fəlakətin birbaşa təsirinə məruz qalanlardan başqa daşıma rejimlərini əhatə etmə zəruriliyi;
- Nəqliyyat şəbəkəsi istifadəçilərini fəlakət və onların nəqliyyat şəbəkəsinin bir hissəsindən (hissələrindən) istifadə imkanlarında sonrakı dəyişikliklər barədə xəbərdar etmək üçün onlara göndəriləcək məzmunun yaradılması və məlumatların verilməsi, həmçinin səyahət və malların daşınması üçün ən yaxşı alternativ vasitənin hansı olduğuna dair məsləhətlərin verilməsi;
- Nəqliyyat şəbəkəsini idarə edən orqanın bilavasitə nəzarət etdiyi qurumlarla yanaşı, məlumatların yayılması üçün hər hansı təşkilatların cəlb edilməsi zərurəti;
- Nəqliyyat şəbəkəsində təbii fəlakətin nəticələrini yumşaltmaq üçün istənilən operativ yardım xidmətinin iştirak etməli olması – həmçinin bax: [J.4.2.1](#) bölməsində qeyd edilən xidmət;
- Nəqliyyat şəbəkəsinin fəlakətdən hər hansı şəkildə zərər görmüş hissəsində (hissələrində) təmir-bərpa və (və ya) texniki xidmət işlərinin aparılması zərurəti;
- Yuxarıda qeyd olunan tədbirlərdən hər hansı birinin tətbiq edilməli olduğu müddət.

- Yuxarıda qeyd olunan tədbirlərin hər birinin ləğvi üçün meyarlar və bunun həyata keçirilmə qaydası.
- Təbii fəlakət nəticəsində nəqliyyat şəbəkəsinin bir hissəsinin və ya hamısının istismar və istifadə edilmə qaydasında hər hansı uzunmüddətli dəyişikliyə ehtiyac;

Bu planların ya fəlakət ərəfəsində, ya da yeni baş vermiş fəlakət səbəbindən yaradılması və nəqliyyat şəbəkəsinə sahib olan və yaxud onu idarə etməyə cavabdeh olan iki və ya daha çox orqan arasında paylaşılması mümkün olmalıdır. Əgər bu planlar əvvəlcədən yaradılsa, xidmətə onların uzunmüddətli saxlanması üçün vasitələr daxil edilir ki, onların asanlıqla əldə olunması və lazım olduqda həyata keçirilməsi və ya yenilənməsi təmin edilsin. Həmçinin [J.3.2.2](#) xidmətində təsvir olunduğu kimi plandan istifadə etmədən həyata keçirilən tədbirlər əsasında planlar yaratmaq mümkündür.

J.3.2.2 Fəlakətlərə cavab tədbirlərinin həyata keçirilməsi

Bu xidmət fəlakət baş verdikdən sonra nəqliyyat şəbəkəsinin bir hissəsinin (hissələrinin) istismarına və istifadəsinə təsir edən tədbirlərin həyata keçirilməsini təmin edir. Bu tədbirlər [J.3.2.1](#) xidməti çərçivəsində müəyyən edilmiş fəlakətlərə cavab tədbirləri planının bir hissəsini təşkil edir.

Əgər fəlakətə cavab tədbiri əvvəlcədən müəyyən edilmiş plandan istifadə edilmədən həyata keçirilərsə, o zaman həyata keçirilən cavab tədbirləri yaradılmalı və qeydə alınmalıdır. [J.3.2.1](#) xidməti çərçivəsində təsvir edilən cavab tədbirlərinin həcmi bu tədbirlərdə nəzərə alınır.

Həyata keçirilən tədbirlərin həcmi və məzmununun qeydə alınması və qeydəalma prosesində hər bir tədbirə cavabların daxil edilməsi təmin edilir. Bu qeyd bütün tədbirlər başa çatdıqdan sonra öyrənilmək üçün əlçatan olmalıdır. Məqsəd ondan ya fəlakətə cavab tədbirləri planı yaratmaq üçün istifadə etmək, yaxud da ondan istifadə edərək əldə edilmiş təcrübə nəticəsində həyata keçirilən fəlakətə cavab tədbirləri planını yeniləməkdir.

J.4 Operativ yardım agentlikləri ilə əlaqələndirmə

J.4.1 Giriş

Bu xidmət qrupuna operativ yardım agentliklərinə məxsus avtonəqliyyat vasitələrinin yol şəbəkəsindən istifadəsinə əlaqələndirən xidmətlər daxildir. Digər qruplar və domenlərdəki digər xidmətlərlə, məsələn, yol hərəkətinin idarə edilməsi və nəzarət xidmətləri ilə bu cür əlaqələndirmə mümkündür.

J.4.2 Xidmət komponentləri:

J.4.2.1 Fəlakətlərə cavab tədbirlərinin əlaqələndirilməsi

Bu xidmət fəlakətə cavab tədbirinin (tədbirlərinin) əlaqələndirilməsini təmin edir. Bu cür əlaqələndirmə fəaliyyətinin aşağıda qeyd olunanlardan bəzilərini və ya hamısını əhatə etməsi mümkündür:

- Polis, yangından mühafizə və təcili tibbi yardım kimi bəzi və ya bütün mövcud operativ yardım xidmətləri, o cümlədən mövcud həkiməqədərki tibbi yardım xidmətləri;
- Nəqliyyat şəbəkəsinin fəlakətdən zərər görmüş hissəsinə (hissələrinə) sahib olan və (və ya) onun istismarına cavabdeh olan orqanlar;
- Nəqliyyat şəbəkəsinin fəlakətdən zərər görməyən hissəsinə (hissələrinə) sahib olan və/yaxud onların istismarına cavabdeh olan və hər hansı təsiryumşaldıcı tədbirin həyata keçirilməsində yardım təklif edə bilən hər hansı orqan;
- Evakuatorlar, ağırçəkili yüklərin qaldırılması üçün texnikalar kimi fəlakətdən sonrakı bərpa xidmətləri və zəlzələ, tufan, daşqın və qasırğalar zamanı fəaliyyətə cəlb olunan ixtisaslaşmış xidmətlər;
- Elektrik enerjisi və digər enerji mənbələri kimi kommunal xidmətlərin göstərilməsinə cavabdeh olan orqanlar və təşkilatlar;

Yuxarıda qeyd olunanlardan başqa, fəlakət barədə və səyahətçilərə səyahətlərini başa çatdırmaqda və yükləri daşımaqda kömək edə biləcək hər hansı alternativ strategiyalar haqqında məlumatları yaymağa cavabdeh və ya bu potensiala malik olan hər hansı təşkilat.

Bu xidmət təbii fəlakətin nəticələrini yumşaltmaq üçün yuxarıda təsvir edilən təşkilatların hər birinin əlverişli şəkildə hərəkət etməklə tədbirlər həyata keçirmələrinə imkan verir. Bu məqsədə nail olmaq üçün zəruri tədbirlərin [1.3.2.1](#) xidmətindən istifadə etməklə yaradılan hər hansı fəlakətə cavab tədbirləri planına daxil edilməsi mümkündür.

Həyata keçirilən tədbirlərin həcmi və məzmununun qeydə alınması və qeydəalma prosesində hər bir tədbirə cavabların daxil edilməsi təmin edilir. Bu qeyd bütün tədbirlər başa çatdıqdan sonra öyrənilmək üçün əlçatan olmalıdır. Məqsəd ondan ya fəlakətə cavab tədbirləri planı yaratmaq üçün istifadə etmək, yaxud da ondan istifadə edərək əldə edilmiş təcrübə nəticəsində həyata keçirilən fəlakətə cavab tədbirləri planını yeniləməkdir.

Əlavə K (normativ)

Milli təhlükəsizlik xidmətlər domeni

K.1 Giriş

Bu domen partlayıcı və ya təhlükəli maddələrin olduğunu müəyyənləşdirmək üçün nəqliyyat vasitələrinin məsafədən monitorinqi və belə avtonəqliyyat vasitələrinə (avtonəqliyyat vasitəsinin cari vəziyyətdə terrorçular tərəfindən zəbt edildiyi və ya məhv edilməsi üçün partlayıcı maddələr qoyulduğu məlum olduqda avtonəqliyyat vasitəsinin dayandırılmasına imkan verən) operativ nəzarətlə əlaqədardır.

Bu domenə aşağıdakı xidmət qrupları daxildir:

1. Şübhəli avtonəqliyyat vasitələrinin monitorinqi və nəzarətin həyata keçirilməsi – bax: [K.2](#) və sonrakılar;
2. Mühəndis-texniki təminat şəbəkələrinin və ya boru kəmərlərinin monitorinqi – bax: [K.3](#) və sonrakılar.

K.2 Şübhəli avtonəqliyyat vasitələrinin monitorinqi və nəzarətin həyata keçirilməsi

K.2.1 Giriş

Bu xidmət qrupuna partlayıcı maddələrin və ya HAZMAT (təhlükəli maddə) kodlu materialların olduğunu müəyyənləşdirmək üçün avtonəqliyyat vasitələrinin məsafədən monitorinqi daxildir. Həmçinin bu cür avtonəqliyyat vasitələrinə (avtonəqliyyat vasitəsinin cari vəziyyətdə terrorçular tərəfindən zəbt edildiyi və ya məhv edilməsi üçün partlayıcı maddələr qoyulduğu məlum olduqda avtonəqliyyat vasitəsinin dayandırılmasına imkan verən) operativ nəzarətin həyata keçirilməsinə imkan verir.

K.2.2 Xidmət komponentləri

K.2.2.1 HAZMAT və partlayıcı maddələrin olduğunu müəyyənləşdirmək üçün avtonəqliyyat vasitələrinin monitorinqi

HAZMAT və ya partlayıcı kimi təsnif edilən hər hansı maddə daşıyıb-daşmadığını müəyyən etmək üçün yol şəbəkəsindən istifadə edən istənilən avtonəqliyyat vasitəsinin monitorinqi bu xidmət çərçivəsində aparılır. Növündən asılı olmayaraq ayrı-ayrı avtonəqliyyat vasitələrini müəyyən etmək və hər bir avtonəqliyyat vasitəsinin yol şəbəkəsi daxilində ilk tapıldığı yerdən yol şəbəkəsindən çıxdığı yerə qədər bütün səyahəti boyu izləmək mümkündür. Yolun keçdiyi vadilər, tunellər və körpülər kimi relyefdən asılı olmayaraq aparılan monitorinq zamanı avtonəqliyyat vasitəsinin sürətini də müəyyən etmək mümkündür.

K.2.2.2 Şübhəli avtonəqliyyat vasitələrinin müəyyən edilməsi

Bu xidmət [K.2.2.1](#) xidməti və ya digər vasitələrlə HAZMAT və ya partlayıcı kimi təsnif edilən hər hansı maddə daşdığı aşkar edilən nəqliyyat vasitələrinin müəyyən edilməsinə imkan verir. Avtonəqliyyat vasitəsinin identifikasiyası onu unikal edən xüsusiyyətləri, o cümlədən növü (kabriolet və ya universal təyinatlı avtomobillər və ya qum, çınqıl, kömür və s. kimi dənəvər materialların daşınması üçün gövdəyə deyil, yastı platformaya malik yük maşını növünə aid xüsusiyyətlər daxil olmaqla), oxların sayı və dövlət nömrə nişanı, habelə avtonəqliyyat vasitəsinin ölçüsü və rəngi kimi xüsusiyyətlərini müəyyən edir.

Bu xidmət nəqliyyat vasitəsinin və onun daşdığı HAZMAT və ya partlayıcı maddələrin qanuniliyinin yoxlanmasına imkan verir. Odur ki, məsələn, HAZMAT və ya partlayıcı maddələri qanuni və legitim biznes fəaliyyətlərinin bir hissəsi kimi daşıyan avtonəqliyyat vasitələri bu maddələri qeyri-qanuni daşıyan avtonəqliyyat vasitələrindən fərqləndirilə bilər.

K.2.2.3 Şübhəli hesab edilən nəqliyyat vasitələrinin yararsız vəziyyətə salınması

Bu xidmət şübhəli hesab edilən nəqliyyat vasitələrinin HAZMAT və ya partlayıcı kimi təsnif edilən materialları daşdıqları üçün yararsız vəziyyətə salınmasına imkan verir. Bu xidmət ilk növbədə HAZMAT və ya partlayıcı maddələri qeyri-qanuni daşıyan avtonəqliyyat vasitələri üçün nəzərdə tutulsa da, qanuni və legitim biznes fəaliyyətlərinin bir hissəsi kimi bu materialları daşıyan avtonəqliyyat vasitələrinə də şamil edilə bilər. Avtonəqliyyat vasitəsinin yararsız vəziyyətə gətirilməsi digər hərəkət iştirakçlarına, o cümlədən piyadalara heç bir mənfi təsir göstərməyəcək və minimal narahatlıq yaradacaq şəkildə həyata keçirilir.

K.2.2.4 Şübhəli avtonəqliyyat vasitələri üçün yol hərəkətinin idarə edilməsi

[K.2.2.1](#) və [K.2.2.2](#) xidmətləri vasitəsilə HAZMAT və ya partlayıcı maddələr daşdığına görə şübhəli olduğu aşkarlanan avtonəqliyyat vasitələri üçün yol hərəkətinə hər hansı xüsusi nəzarət tədbirlərinin həyata keçirilməsini təmin etmək bu xidmətin əsas məqsədini təşkil edir. Bununla belə, belə avtonəqliyyat vasitələrinin yol şəbəkəsinin hər hansı hissəsindən istifadə etməsi aşkar edilərsə, ehtiyat tədbirləri də görülməlidir.

Bu xidmət vasitəsilə həyata keçirilə biləcək tədbirlərin həcmində və məzmununa aşağıdakılar daxildir:

- Bütün sürücülərə konkret avtonəqliyyat vasitəsi ilə təhlükəsiz ara məsafəsinin saxlanması zərurəti barədə xəbərdarlıqların edilməsi;
- Şübhəli hesab edilən avtonəqliyyat vasitələri üçün sürət məhdudiyətlərinin tətbiq edilməsi;
- Şübhəli nəqliyyat vasitələri üçün ayrıca zolaqların və (və ya) yol şəbəkəsi hissələrinin olması;
- Yol şəbəkəsində şübhəli avtonəqliyyat vasitələrinin hərəkətini yaxşılaşdırmaq və ya maneə törətmək üçün işiqforların işləmə vaxtına dəyişikliklərin edilməsi.

Bu tədbirlərin hər hansı birini və ya hamısını yol şəbəkəsinin hər hansı hissəsində (hissələrində) və ya bütün yollarda həyata keçirmək, həmçinin yolun kənarında lokal olaraq və ya yol şəbəkəsindən istifadənin idarə edilməsinə cavabdeh olan mərkəz vasitəsilə həyata keçirmək mümkün olmalıdır.

K.2.2.5 Əsas agentliklərin şübhəli nəqliyyat vasitələri barədə təxirəsalınmadan məlumatlandırılması

Bu xidmət, HAZMAT və ya partlayıcı maddə daşdığı üçün şübhəli olduğu müəyyən edilən avtonəqliyyat vasitəsi aşkar edildikdə müvafiq operativ yardım xidmətlərinə məlumat verilməsinə imkan verir. Bunu ya [K.2.2.1](#) və [K.2.2.2](#) xidmətləri vasitəsilə, ya da digər mexanizmlər vasitəsilə, məsələn, yol kənarından vizual müşahidə ilə etmək mümkündür. Bu maddələri qanuni şəkildə daşıyan avtonəqliyyat vasitələri digər hərəkət iştirakçıları üçün təhlükə yaratmasa və bu məlumatı ötürmək üçün başqa mexanizm yoxdursa, müvafiq operativ yardım xidmətlərinə yalnız şübhəli olan avtonəqliyyat vasitələri haqqında məlumat verilir.

Müvafiq operativ yardım xidmətlərinə təqdim olunan məlumatlara avtonəqliyyat vasitəsinin daşdığı HAZMAT və ya partlayıcı maddənin növü, onun hazırkı yeri, hərəkət etdiyi halda gözlənilən trayektoriyası və onun identifikasiya məlumatları daxildir. Operativ yardım xidmətlərinin avtonəqliyyat vasitəsinə münasibətdə görməli olduğu təklif edilən və (və ya) gözlənilən tədbirlər də daxil edilir. Məlumatı istər yol şəbəkəsindən istifadəni idarə edən mərkəzdən, istərsə də vizual nəzarətin tətbiq olunduğu yol kənarından təqdim etmək mümkündür.

K.3 Mühəndis-texniki təminat şəbəkələrinin və ya boru kəmərlərinin monitorinqi

K.3.1 Giriş

Bu xidmət qrupuna mühəndis-texniki təminat və ya boru kəməri şəbəkəsində axının dayandırılması və xarici və ya təhlükəli maddələrin (HAZMAT) aşkarlanmasına yönəlmiş xidmət daxildir. Fövqəladə hallar barədə müvafiq agentliklərə məlumatların verilməsi xidməti də bu çərçivəyə daxildir.

QEYD Mühəndis-texniki təminat şəbəkələri və ya boru kəmərləri birbaşa İNS ilə əlaqəli olmasa da, onların yollarda və ya yollara yaxın yerləşməsi ilə bağlı ümumi təcrübə o deməkdir ki, bu cür mühəndis-texniki təminat və ya boru kəmərləri ilə bağlı insident nəqliyyat sistemini poza bilər və bir və ya bir neçə İNS xidmətinin həyata keçirilməsi belə pozulma hallarının təsirini azaltmaqda mümkün yoldur.

K.3.2 Xidmət komponentləri

K.3.2.1 Mühəndis-texniki təminat şəbəkələri və ya boru kəmərlərində HAZMAT/partlayıcı maddələrin monitorinqi

Bu xidmət yol şəbəkəsinin istənilən hissəsinin (hissələrinin) yaxınlığından keçən istənilən mühəndis infrastrukturunun paylanması istifadə olunan mexanizmlərin monitorinqinə imkan verir. Mexanizmlərin işinə və ya onların monitorinq prosesi ilə əlaqədar kommunal xidmət müəssisəsi tərəfindən istifadəsinə heç bir müdaxilə ola bilməz. Tipik olaraq, bu xidmət tərəfindən monitorinq aparılan paylama mexanizmlərinə yanacaq, qaz və ya digər yanar materiallar nəql edən boru kəmərləri, eləcə də elektrik paylayıcı kəməlləri daşıyan dirəklər daxildir.

Paylama mexanizminin normal işləyib-ışləmədiyini müəyyən etmək üçün monitorinq prosesindən istifadə edilir. Mənfi (yanlış) göstəricilərə boru kəmərlərində həddindən artıq istilənmiş yerlərin olması, boru kəmərlərindən sızma və deformasiyaya uğramış dirəklər daxildir. Bunu vizual müşahidə və qazların və ya tütünün aşkarlanması da daxil olmaqla, bir sıra mexanizmlər vasitəsilə, yol şəbəkəsinə nəzarət mərkəzindəki sistemlərə qoşulmuş sensorlar vasitəsilə, yaxud yerli vasitələrlə, məsələn, ixtisaslı personal tərəfindən vizual təftiş vasitəsilə müəyyən etmək mümkündür.

K.3.2.2 Təsiryumşaltma strategiyalarının həyata keçirilməsi

[K.3.2.1](#) xidməti vasitəsilə mənfi göstərici müəyyən edildikdən sonra yol şəbəkəsinin yaxın hissəsinə (hissələrinə) təsirin qiymətləndirilməsi bu xidmət çərçivəsində aparılır. Qiymətləndirmə nəticəsində təsiryumşaltma strategiyası müəyyən edilir və zəruri hallarda həyata keçirilir. Bu cür təsiryumşaltma strategiyaları aşağıdakılardan bəzilərini və ya hamısını əhatə edir:

- Yolun bağlanması və istiqamətin dəyişdirilməsi;
- İstiqamətini dəyişən avtonəqliyyat vasitələrinə daha yaxşı marşrutlar təmin etmək üçün işıqforla tənzimlənən qovşaqlar üçün prioritetlərin dəyişdirilməsi;
- Avtonəqliyyat vasitəsinin cari sürət hədlərinə dəyişikliklər;
- K.3.2.1 xidməti çərçivəsində aşkar edilən problemlə sahə yaxınlığında ictimai nəqliyyat xidmətləri göstərən təşkilatlar üçün müəyyən edilməli olan xidmət marşrutları və qrafiklərin dəyişdirilməsi ilə bağlı sorğular; [bookmark241](#)
- [K.3.2.1](#) xidməti çərçivəsində aşkar edilən problemlər haqqında müfəssəl məlumatın kommunal xidmətlərin paylanması mexanizminin sahiblərinə və (və ya) operatorlarına göndərilməsi.

Bu təsiryumşaltma strategiyalarını yol şəbəkəsinin bir hissəsində və ya hamısında həyata keçirmək mümkündür və [K.3.2.1](#) xidməti çərçivəsində müəyyən edilən problemlə sahəyə bilavasitə yaxın ərazi ilə məhdudlaşdırılır.

K.3.2.3 Əsas agentliklərin fəvqəladə hallar barədə məlumatlandırılması

Bu xidmət [K.3.2.1](#) xidməti çərçivəsində problem aşkar edildikdə, müvafiq operativ yardım xidmətlərinin və digər əsas agentliklərin xəbərdar edilməsini təmin edir. Xəbərdar ediləcək operativ yardım xidmətləri və (və ya) agentliklərin seçilməsi problemin yarandığı kommunal xidmətin növündən və onun yol şəbəkəsindəki coğrafi yerindən asılıdır. Bəzi yerlərdə yaxın yurisdiksiyalar kimi yol şəbəkəsinin

coğrafi ərazisindən kənarında yerləşən operativ yardım xidmətləri və yaxud agentliklərlə əlaqə saxlanılır.

Xəbərdarlıqda [K.3.2.1](#) xidməti çərçivəsində aşkar edilən problemin təfərrüatları, həmçinin [K.3.2.2](#) xidməti çərçivəsində hazırlanan təsiryumşaltma strategiyasının (və ya strategiyalarının) təfərrüatları göstərilir.

LAYIHƏ

Əlavə L (normativ)

İNS üzrə verilənlərin idarə edilməsi xidmətlər domeni

L.1 Giriş

Bu domen ISO 14813 sənədinin bu hissəsində qeyd edilən bəzi və ya bütün digər xidmətlər çərçivəsində istifadə oluna bilən verilənlərin müəyyənləşdirilməsi və idarə

edilməsini əhatə edir. Bu domenə aşağıdakı xidmət qrupları

daxildir:

1. Verilənlərə dair reyestrlər – bax: [L.2](#) və sonrakılar;
2. Verilənlərə dair lüğətlər – bax: [L.3](#) və sonrakılar;

L.2 Verilənlərə dair reyestrlər

L.2.1 Giriş

Bu xidmət qrupu İNS üzrə verilənləri toplamaq, idarə etmək və legitim və maraqlı tərəflərə təqdim etmək üçün ismarışlarda istifadə olunan verilənlər anlayışının qeydiyyatını əhatə edir. Buraya həm də altproqramların, yəni eyni məqsədlə İNS tətbiqlərində istifadə olunan proqram təminatının "ən kiçik məlumat vahidləri"nin qeydiyyatı daxildir.

L.2.2 Xidmət komponentləri

L.2.2.1 Təkrar istifadə və qarşılıqlı funksional fəaliyyət üçün İNS üzrə verilənlər konsepsiyasının qeydiyyatı

Bu xidmət verilənlər konsepsiyasının təkrar istifadə üçün qeydiyyata alınmasına, yəni ilkin yaradıcısından (yaradıcılarından) başqa hər kəs tərəfindən istifadə olunmasına imkan verir. Onların qeydiyyatı həmçinin verilənlərin bir çox müxtəlif xidmətlər tərəfindən aparılan mübadilələrində və müxtəlif daşıma rejimlərində istifadə olunmaqla qarşılıqlı funksional fəaliyyətin təşviqi üçün nəzərdə tutulub. Verilənlər konsepsiyasının "qeydiyyatı" onların təhlükəsiz reyestrə daxil edilməsini təmin etməklə ISO 14817 sənədinin ən son versiyası ilə uyğun olmalıdır.

Bu xidmət qeydlərin reyestrə daxil edilmək üçün kim tərəfindən təqdim edilə biləcəyinə dair müvafiq nəzarəti təmin etmək məqsədilə ISO 14817 məzmunundan istifadə edir, həmçinin etibarlı qeydiyyat prosesini təmin edir. Bu prosesin məqsədi fərqli məzmunu malik verilənlər konsepsiyası üçün təkrar adlardan istifadənin qarşısını almaq və məzmunun təkrarlanmasından, yəni eyni məzmunlu, lakin fərqli adları olan verilənlər konsepsiyasından çəkinməkdir.

Reyestrə müxtəlif məlumat növləri ilə bağlı verilənlər konsepsiyasını daxil etmək və saxlamaq, onların yaradıldığı məlumatlardan başqa məlumat növlərində istifadə etmək mümkün olacaq. Reyestrin dəstəklədiyi verilənlərin aşağıdakı növləri var:

- Avtonəqliyyat vasitələri üzrə verilənlər, yəni bütün növ avtonəqliyyat vasitələrində işləyən tətbiqlər arasında mübadilə edilən verilənlər (V2V);
- İnfrastruktur üzrə verilənlər, yəni yolkənarı cihazlarda işləyən tətbiqlər arasında mübadilə edilən verilənlər (I2I);

- Nəzarət mərkəzindən əldə olunan verilənlər, yəni nəzarət mərkəzlərində işləyən tətbiqlər arasında mübadilə edilən verilənlər (C2C);
- Avtonəqliyyat vasitələri və infrastruktur üzrə verilənlər, yəni nəqliyyat vasitələrində işləyən tətbiqlərlə yolkənarı cihazlarda (V2I və I2V) işləyən tətbiqlər arasında mübadilə edilən verilənlər;
- Avtonəqliyyat vasitələri və nəzarət mərkəzinin məlumatları, yəni avtonəqliyyat vasitələrində işləyən tətbiqlərlə nəzarət mərkəzlərində işləyən tətbiqlər (V2C və C2V) arasında birbaşa mübadilə edilən verilənlər;
 - Mobil cihaz məlumatları, yəni mobil cihazlarda işləyən tətbiqlərlə avtonəqliyyat vasitələrində, infrastrukturda və ya nəzarət mərkəzlərində yerləşən tətbiqlər arasında mübadilə edilən verilənlər;
 - Operativ yardım xidmətlərinin məlumatları, yəni operativ yardım xidmətlərinə müvafiq təsiryumşaltma tədbirləri görməyə imkan verən qəzalar, insidentlər və fəlakətlər haqqında verilənlər.

Məlumat anlayışlarını əldə etmək üçün reyestrə giriş yenidən ISO 14817 sənədi ilə uyğunluq təşkil etməli, lakin reyestrədən istifadəni təşviq etmək üçün daha açıq olmalıdır. Bu, hər hansı və ya bütün məlumat anlayışlarını məlumat mübadiləsi sənədlərində və (və ya) onları müəyyən edən standartlarda istifadəsini asanlaşdıran formatda əldə etməyə imkan verir.

Verilənlərə dair anlayışlar ASN.1 konstruksiyaları kimi reyestrə saxlanılır və onların başqaları tərəfindən pulsuz istifadəsinə mane olan və ya istifadəsini məhdudlaşdıran hər hansı əqli mülkiyyət obyektinə yüklü deyil. Verilənlərə dair bəzi və ya bütün anlayışların (məsələn, XML) tərifinə digər konstruksiyaları daxil etmək mümkündür. Hər hansı digər konstruksiyalardan istifadə ASN.1-in əvəzinə deyil, ASN.1-dən istifadəyə əlavədir.

L.2.2.2 Təkrar istifadə və qarşılıqlı funksional fəaliyyət üçün İNS altproqramlarının qeydiyyatı

Bu xidmət altproqramların təkrar istifadə üçün qeydiyyata alınmasına, yəni ilkin yaradıcısından (yaradıcılarından) başqa hər kəs tərəfindən istifadə olunmasına imkan verir. Bundan əlavə, bir tətbiq üçün yaradılan altproqramların müxtəlif daşıma rejimləri ilə əlaqəli olanlar da daxil olmaqla bir sıra müxtəlif xidmətlər təqdim edən tətbiqlərdə istifadə olunması məqsədilə onların qeydiyyatının qarşılıqlı funksional fəaliyyəti təşviq edəcəyi nəzərdə tutulur. Altproqramların "qeydiyyatı" onların təhlükəsiz reyestrə daxil edilməsini təmin etməklə SO 14817 sənədinin ən son versiyasına uyğun olmalıdır.

Bu xidmət altproqramların reyestrə daxil edilmək üçün kim tərəfindən təqdim edilə biləcəyinə dair müvafiq nəzarəti təmin etmək məqsədilə ISO 14817 məzmunundan istifadə edir, həmçinin etibarlı qeydiyyat prosesini təmin edir. Bu prosesin məqsədi fərqli məzmunu malik altproqramlar üçün təkrar adlardan istifadənin qarşısını almaq və məzmunun təkrarlanmasından, yəni eyni məzmunlu, lakin fərqli adları olan altproqramlardan çəkinməkdir.

Reyestrə müxtəlif cihaz növlərində işləyən altproqramları daxil etmək və saxlamaq, onların yaradıldığı cihazlardan başqa cihaz növlərində istifadə etmək mümkün olacaq. Altproqramlar üçün reyestrin dəstəkləyəcəyi cihazların növlərinə avtonəqliyyat vasitələrində, infrastrukturda, nəzarət mərkəzlərində yerləşən cihazlar və mobil cihazlar daxildir.

Altproqramları əldə etmək üçün reyestrə giriş yenidən ISO 14817 sənədi ilə uyğunluq təşkil etməli, lakin reyestrədən istifadəni təşviq etmək üçün daha açıq olmalıdır. Bu, hər hansı və ya bütün altproqramları yeni tətbiqlərdə və ya standartlarda istifadəni asanlaşdıran formatda əldə etməyə imkan verir.

Altproqramlar açıq mənbəli proqram təminatının bir və ya daha çox uyğun formalarından istifadə etməklə reyestrə saxlanılır və onların başqaları tərəfindən pulsuz istifadəsinə mane olan və ya məhdudlaşdıran hər hansı əqli mülkiyyət obyektinə yüklü deyil.

L.3 Verilənlərə dair lüğətlər

L.3.1 Giriş

Bu xidmət qrupu İNS üzrə verilənlərin legitim və maraqlı tərəflərə təqdim edilməsində iştirak edənlər tərəfindən istifadə üçün standartlarda və digər sənədlərdə istifadə olunan terminlərin təriflərinin qeydiyyatını əhatə edir. Məqsəd bir neçə fərqli tərifli olan terminlərdən istifadə nəticəsində yaranan anlaşılmazlıqların və ziddiyyətlərin qarşısını almaqdır.

L.3.2 Xidmət komponentləri

L.3.2.1 İNS-də istifadə olunan terminlərin təriflərinin qeydiyyatı

Bu xidmət terminlərin təriflərinin təkrar istifadə üçün qeydiyyatla alınmasına, yəni ilkin yaradıcısından (yaradıcılarından) başqa hər kəs tərəfindən istifadə olunmasına imkan verir. Bundan əlavə, terminlərin eyni təriflərindən bir sıra müxtəlif xidmətlərdə, o cümlədən müxtəlif avtonəqliyyat növləri ilə əlaqəli xidmətlərdə istifadə oluna bilməsi üçün onların qeydiyyatının qarşılıqlı funksional fəaliyyəti təşviq etməsi nəzərdə tutulur. Terminlərin təriflərinin "qeydiyyatı" onların təhlükəsiz reyestrə daxil edilməsini təmin etməklə ISO 14817 sənədinin ən son versiyasına uyğun olmalıdır. Reyestrə daxil edilmiş terminlərin hər hansı tərifləri onların başqaları tərəfindən pulsuz istifadəsinə mane olan və ya məhdudlaşdıran hər hansı əqli mülkiyyət obyektinə yüklü deyil.

Bu xidmət terminlərin təriflərinin reyestrə daxil edilmək üçün kim tərəfindən təqdim edilə biləcəyinə dair müvafiq nəzarəti təmin etmək məqsədilə ISO 14817 məzmunundan istifadə edir, həmçinin etibarlı qeydiyyat prosesini təmin edir. Bu prosesin məqsədi fərqli məzmunla malik termin tərifləri üçün təkrar adlardan istifadənin qarşısını almaq və məzmunun təkrarlanmasından, yəni eyni məzmunlu, lakin fərqli adları olan termin təriflərindən çəkinməkdir.

Terminlərin təriflərini əldə etmək üçün reyestrə giriş yenidən ISO 14817 sənədi ilə uyğunluq təşkil etməli, lakin reyestrədən istifadəni təşviq etmək üçün daha açıq olmalıdır. Bu, hər hansı və ya bütün termin təriflərini onların təsviri sənədlərdə və ya standartlarda istifadəsini asanlaşdıran formatda əldə etməyə imkan verir.

Əlavə M (normativ)

Səmərəliliyin idarə edilməsi xidmətlər domeni

M.1 Giriş

Bu domen yol nəqliyyatı şəbəkəsinin monitorinqi nəticəsində əldə edilmiş arxiv və yaxud canlı məlumatlardan istifadə etməklə yol nəqliyyatı şəbəkəsinin fəaliyyətinin "onlayn" və "oflayn" rejimdə modelləşdirilməsi funksiyasını yerinə yetirir.

Bu domenə aşağıdakı xidmət qrupları daxildir:

1. Verilənlərin saxlanması – bax: [M.2](#) və sonrakılar;
2. Modelləşdirmə – bax: [M.3](#) və sonrakılar.

M.2 Verilənlərin saxlanması

M.2.1 Giriş

Bu xidmət qrupu İNS ilə əlaqəli digər xidmətlər tərəfindən bu xidmətlər üçün, eləcə də şəhərsalma və hüquq-mühafizə kimi digər sahələrdə təşkilatlar tərəfindən istifadə üçün verilənlərin saxlanılmasını əhatə edir. İNS ilə əlaqəli digər xidmətlər ISO 14813 sənədinin bu hissəsinin digər əlavələrində əksini tapmışdır.

M.2.2 Xidmət komponentləri

M.2.2.1 Verilənlərin arxivləşdirilməsi

Bu xidmət ISO 14813 sənədinin bu hissəsində digər əlavələrdə əksini tapan İNS ilə əlaqəli digər xidmətlər çərçivəsində toplanmış verilənlərin arxivləşdirilməsini təmin edir. Verilənləri asan əldə etməyə imkan verən formada (məsələn, tarix, vaxt və yerə görə arxivləşdirməklə) təşkil etməkdən başqa, emal etmədən arxivləşdirmək mümkün olacaq.

Korlanma və təhrif edilmə ehtimalını aradan qaldırmaq və arxivləşdirilmiş verilənlərə girişin arxivin yerləşdiyi yurisdiksiyada verilənlərin mühafizəsinə dair qüvvədə olan qanunlara uyğunluğunu təmin etmək məqsədilə verilənlərin ardıcılığını və keyfiyyətini qorumaq üçün müvafiq tədbirlər görülür. Bu, səyahətçilərin şəxsiyyətləri, habelə avtonəqliyyat vasitələrinin sahiblərinin və malların daşınmasında iştirak edən şəxslərin şəxsiyyətləri kimi şəxsi məlumatların silinməsi üçün verilənlərin yaddaşdan təmizlənməsini əhatə edir.

Polis orqanlarının istifadə edəcəyi verilənlər arxivə daxil edilmir. Əvəzində verilənlər arxivinə daxil edilmək üçün bu verilənlər birbaşa müvafiq polis orqanına göndərilir, sonra isə toplanmış verilənlərdən silinir.

M.2.2.2 Verilənlər anbarının təşkili

Bu xidmət ISO 14813 sənədinin bu hissəsinin digər əlavələrində əksini tapan İNS ilə əlaqəli digər xidmətlər çərçivəsində toplanmış verilənlərin verilənlər anbarına daxil edilməsini təmin edir. Verilənlər anbarına ISO 14813 sənədinin bu hissəsinin digər əlavələrində əksini tapan istənilən sayda xidmət çərçivəsində toplanan cari və (və ya) köhnə verilənlər daxildir. Verilənləranbarına yükləməzdən əvvəl ona əlçatanlığı asanlaşdırmaq üçün hər bir xidmətdən əldə olunan verilənlərin emal edilməsi təmin edilir.

Verilənlər anbarında olan verilənlərdən hesabatların və verilənlərin təhlilinin digər formalarının

yaradılmasında istifadə etmək mümkündür. Bunlara nəqliyyat şəbəkəsinin müxtəlif hissələri və rejimlərindən istifadə tendensiyaları, şəbəkədən istifadənin həftənin günü, ay, il, avtonəqliyyat vasitəsinin növü, səfərdə qət edilən məsafə, səfərin vaxtı, başlanğıc və son dayanacaq məntəqəsi, marşrut, səfər planlaşdırma xidmətlərindən istifadə və s. üzrə müqayisə edilməsi daxildir.

Verilənlər anbarına təqdim edilən bütün verilənlər arxivin yerləşdiyi yurisdiksiyada verilənlərin mühafizəsinə dair qüvvədə olan qanunların tələblərinə cavab verməlidir. Bu, səyahətçilərin şəxsiyyətləri, habelə avtonəqliyyat vasitələrinin sahiblərinin və malların daşınmasında iştirak edən şəxslərin şəxsiyyətləri kimi şəxsi məlumatların silinməsi üçün verilənlərin yaddaşdan təmizlənməsini əhatə edir. Hər hansı hüquq-mühafizə orqanı tərəfindən faktiki təqib üçün istifadə olunan verilənlər verilənlər anbarına daxil edilmir. Bununla belə, müəyyən növ qanun pozuntusunun baş verməsinə dair faktı da daxil etmək mümkündür.

M.2.2.3 Emissiyaların monitorinqi

Bu xidmət nəqliyyat şəbəkəsinin istismarı nəticəsində yaranan emissiyaların monitorinqinə imkan verir. Monitorinqə aşağıdakı emissiyalara dair verilənlər daxil edilə bilər:

- İstənilən növ avtonəqliyyat vasitəsindən ayrılan işlənmiş qazlar;
- ISO 14813 sənədinin bu hissəsinin digər əlavələrində əksini tapan (nəzarət mərkəzləri, yolkənarı avadanlıqlar və avtonəqliyyat vasitələri kimi) hər hansı xidmətin göstərilməsində istifadə olunan mexanizmlərdən istilik emissiyaları;
- ISO 14813 sənədinin bu hissəsinin digər əlavələrində əksini tapan (nəzarət mərkəzləri, yolkənarı avadanlıqlar və avtonəqliyyat vasitələri kimi) hər hansı xidmətin göstərilməsində istifadə olunan mexanizmlərin yaratdığı səs-küy səviyyəsi;

Bu xidmət çərçivəsində aparılan monitorinq real vaxt rejimində verilənləri sensorlardan toplamaq və sonrakı təhlillərin aparılması üçün bu verilənləri saxlamaq imkanına malik olacaq. Atmosfer emissiyalarının bəzi növləri üçün çox aktual olduğundan, toplanan verilənlərə hava haqqında verilənlər də daxil edilir. Həm real vaxt rejimində toplanılan, həm də saxlanılan verilənlər müvafiq səlahiyyətli təşkilatların istifadə etməsi və təhlillərin aparılması üçün əlçatan olacaq.

M.3 Modelləşdirmə

M.3.1 Giriş

Bu xidmət qrupu müəyyən şərtlər altında nəqliyyat şəbəkəsinin bir hissəsinin və ya hamısının necə fəaliyyət göstərdiyini simulyasiya etmək üçün modelləşdirmə üsullarından istifadəni əhatə edir. Modelləşdirmənin iki növü – məsələn, təsiryumşaltma strategiyalarının dərhal həyata keçirilmək üçün hazırlana bilməsi məqsədilə yenicə baş vermiş hadisəyə cavab olaraq çox yaxın gələcəkdə şəbəkənin səmərəli fəaliyyətini proqnozlaşdırmaq üçün istifadə edilə bilən "onlayn" və məsələn, yol hərəkətinə nəzarət strategiyalarını istifadə edilməzdən çox əvvəl hazırlamaq üçün istifadə edilə bilən "oflayn" növü var.

M.3.2 Xidmət komponentləri

M.3.2.1 Sistemin səmərəli fəaliyyətinin modelləşdirilməsi (onlayn)

Bu xidmət çox yaxın gələcəkdə, məsələn, növbəti beş dəqiqə və ya bir saat ərzində nəqliyyat şəbəkəsinin səmərəli fəaliyyətini modelləşdirməyə imkan verir. Modelləşdirmə aşağıda qeyd olunanlardan hər hansı birini əhatə edir:

- Nəqliyyat şəbəkəsinin ayrıca hissəsi;
- Bir neçə daşıma rejimi daxil olmaqla, iki və ya daha çox hissədən bütün nəqliyyat şəbəkəsinə qədər;
- Magistral yol və ya xüsusi ictimai nəqliyyat xidməti kimi nəqliyyat şəbəkəsinin bir və ya bir neçə hissəsindən istifadə edən bir və ya bir neçə daşıma rejimi.

Modelləşdirmə verilənlərin iki növündən istifadə etməklə aparılır: statik verilənlər. Verilənlərin bu iki növü aşağıda qeyd olunanlardan ibarətdir:

Statik verilənlər:

- Nəqliyyat şəbəkəsinin konfigurasiyası və planı haqqında təfərrüatlar, məsələn, yol şəbəkəsinin planı və ictimai nəqliyyat qovşaqlarının yeri
- İstifadə olunan mexanizmlərin xüsusiyyətləri, məsələn, nəqliyyat vasitələrinin xüsusiyyətləri və nəqliyyat qovşaqlarından təhlükəsiz istifadə edə bilən səyahətçilərin sayı.

Dinamik verilənlər

- Real vaxt rejimində cari hərəkət axınları;
- Xüsusi ictimai nəqliyyat xidmətlərindən istifadə edən səyahətçilərin sayı
- Daşınmalı olan müxtəlif növ malların miqdarı.

İstifadəçi bütün statik verilənləri ya digər sistemlərdən, ya da birbaşa daxiletmə yolu ilə təmin edə, həmçinin dinamik verilənlər üçün başlanğıc nöqtənin birbaşa nəqliyyat şəbəkəsinə idarə edən hər hansı sistemdən götürülməsini yönləndirə bilməlidir. Modelləşdirmə istifadəçi tərəfindən onu dəstəkləmək üçün emal gücünə malik istənilən kompüter növündə aparıla bilər.

Bu xidmətdən əsasən yol-nəqliyyat hadisəsi kimi hər hansı bir insident baş verdikdən sonra təsiryumşaltma strategiyalarının hazırlanmasında istifadə olunacağı nəzərdə tutulur. Odur ki, təsiryumşaltma strategiyalarını istifadəçinin birbaşa müraciəti əsasında hazırlamaq, onları tez bir zamanda nəzərdən keçirmək və təshih etmək, qənaətbəxş hesab edilərsə, dərhal istifadə olunmaq üçün elektron şəkildə müvafiq sistemlərə ötürmək mümkün olacaq.

M.3.2.2 Sistemin səmərəli fəaliyyətinin modelləşdirilməsi (oflayn)

Bu xidmət nəqliyyat şəbəkəsinin səmərəli fəaliyyətinin gələcək dövrlər üçün modelləşdirilməsinə və bu dövrlərin gələcək saatlar, günlər, həftələr və ya aylar ərzində və ya naməlum gələcək zamanda başlamasına imkan verir. Modelləşdirmə aşağıda qeyd olunanlardan hər hansı birini əhatə edir:

- Nəqliyyat şəbəkəsinin ayrıca hissəsi;
- Bir neçə daşıma rejimi daxil olmaqla, iki və ya daha çox hissədən bütün nəqliyyat şəbəkəsinə qədər;
- Magistral yol və ya xüsusi ictimai nəqliyyat xidməti kimi nəqliyyat şəbəkəsinin bir və ya bir neçə hissəsindən istifadə edən bir və ya bir neçə daşıma rejimi.

Modelləşdirmə verilənlərin iki növündən istifadə etməklə aparılır: statik verilənlər. Verilənlərin bu iki növü aşağıda qeyd olunanlardan ibarətdir:

Statik verilənlər:

- Nəqliyyat şəbəkəsinin konfigurasiyası və planı haqqında təfərrüatlar, məsələn, yol şəbəkəsinin planı və ictimai nəqliyyat qovşaqlarının yeri
- İstifadə olunan mexanizmlərin xüsusiyyətləri, məsələn, nəqliyyat vasitələrinin xüsusiyyətləri və nəqliyyat qovşaqlarından təhlükəsiz istifadə edə bilən səyahətçilərin sayı.

Dinamik verilənlər

- Real vaxt rejimində cari hərəkət axınları;
- Xüsusi ictimai nəqliyyat xidmətlərindən istifadə edən səyahətçilərin sayı
- Daşınmalı olan müxtəlif növ malların miqdarı;
- Hava şəraiti.

İstifadəçi bütün statik verilənləri ya digər sistemlərdən, ya da birbaşa daxiletmə yolu ilə təmin edə, həmçinin dinamik verilənlər üçün başlanğıc nöqtənin nəqliyyat şəbəkəsini idarə edən sistemlər tərəfindən yaradılmış istənilən arxivdən və ya verilənlər anbarından götürülməsini yönləndirə bilməlidir. Modelləşdirmə istifadəçi tərəfindən onu dəstəkləmək üçün emal gücünə malik istənilən kompüter növündə aparıla bilər.

Bu xidmətdən əsasən idman tədbirləri, milli parad və ya zəlzələ, qasırğa, təhlükəli materialların dağılması və s. kimi təbii fəlakət kimi bəzi hadisələr zamanı təsiryumşaltma strategiyalarının hazırlanmasında istifadə olunacağı gözlənilir. Buna görə də istifadəçinin hazırlanan təsiryumşaltma strategiyalarını nəzərdən keçirməsi və optimal strategiyayı müəyyən etmək məqsədilə onların məzmunu və həyata keçirilməsi üçün müxtəlif variantların araşdırılması mümkün olacaq. Təsiryumşaltma strategiyasının son versiyası hazırlandıqdan sonra onu istifadə edəcək sistemə (sistemlərə) elektron şəkildə ötürmək mümkündür.

LAYIHƏ

LAYIHE

